

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA EĞİTİMİ BİLİM DALI

ERGENLERİN ALGILADIKLARI EBEVEYN İZLEMESİ ve
AKRAN İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ

Hakan KARAKAŞ

BOLU-2019

T.C.
BOLU ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA EĞİTİMİ BİLİM DALI

ERGENLERİN ALGILADIKLARI EBEVEYN İZLEMESİ ve
AKRAN İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Hakan KARAKAŞ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ayten Eren ARTAN

BOLU, TEMMUZ-2019

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU

Hakan KARAKAŞ tarafından hazırlanan “Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn İzlemesi ve Akran İlişkilerinin İncelenmesi” adlı çalışma, jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışma Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir. (12.07.2019)

Akademik Unvan ve Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Ayten EREN ARTAN

Üye : Prof. Dr. Zeynep DENİZ YÖNDEM

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Okan BİLGİN

Ayten Eren Artan
Z. Deniz Yöndem
Okan Bilgin

Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı

Türkan Argon
Prof. Dr. Türkan ARGON

Eğitim Bilimleri Enstitü Müdürü

ETİK UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, **“Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn İzlemesi ve Akran İlişkilerinin İncelenmesi”** başlıklı çalışmanın yazılmasında bilimsel ve etik kurallara uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunduğumu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim. 12/07/2019

Hakan KARAKAŞ
12/07/2019

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında beni daima motive eden, değerli bilgilerini benimle paylaşan kıymetli hocam ve tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ayten Eren ARTAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez jürisinde bulunmayı kabul ederek çalışmamın ilerlemesine olan katkıları ve değerli görüşleri için Prof. Dr. Zeynep Deniz YÖNDEM ve Dr. Öğr. Üyesi Okan BİLGİN'e çok teşekkür ediyorum.

Yoğun çalışma sürecimde desteğini her zaman yanımda hissettiğim, sevgisiyle bana güç veren biricik eşim Ümmügülsüm KARAKAŞ' a, beni bugünlere getiren, sevgilerini ve dualarını esirgemeyen canım babam Hüseyin KARAKAŞ ve canım annem Kadriye KARAKAŞ'a gönülden teşekkür ediyorum.

Lisans ve Yüksek Lisans sürecinde tanıştığım, dostluklarıyla bu süreci keyifli hale getiren değerli meslektaşlarım Mehmet ATASAYAR'a, Mehmet Akif SAKARYA'ya, Osman CIRCIR'a, Onur Emre KAYABAŞI'na, Mehmet Onur Kaya'ya, Hilmi KOCABAŞ'a ve tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ETİK UYGUNLUK BEYANI.....	i
TEŞEKKÜR.....	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar DİZİNİ.....	viii
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
ÖZET	xii
ABSTRACT.....	xiv
I. BÖLÜM.....	1
1. Giriş	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Amaç	5
1.3. Önem.....	6
1.4. Sınırlılıklar	8
1.5. Sayıtlılar.....	8
1.6. Tanımlar	8
II. BÖLÜM	10
2. Kuramsal Çerçeve ve İlgili Literatür	10
2.1. Ebeveyn izlemi (Parental monitoring)	10
2.1.1 Psikolojik kontrol.....	11
2.1.2. Davranışsal kontrol	11
2.1.3. Ebeveyn izlemesi ile ilişkili kuramsal yaklaşımlar.....	12
2.1.3.1. Ekolojik sistem kuramı	12
2.1.3.2. Aile sistemleri kuramı.....	15

2.1.3.3. Sosyal kontrol kuramı	17
2.1.4. Ebeveyn izleme yöntemleri	19
2.1.4.1. Çocuğun kendini açması	19
2.1.4.2 Anababa talebi	20
2.1.4.3. Anababa kontrolü.....	21
2.2. Akran İlişkileri	22
2.2.1 Ergenlikte akran ilişkileri.....	23
2.2.2. Ergenlikte akran ilişkilerine ebeveyn etkileri	28
2.3. İlgili Araştırmalar	29
2.3.1. Ebeveyn izlemesi ile ilgili yurtdışında yapılan araştırmalar.....	29
2.3.2 Ebeveyn izlemesi ile ilgili yurtiçinde yapılan araştırmalar.....	34
2.3.3. Akran ilişkileri ile ilgili yurtdışındaki araştırmalar	37
2.3.4 Akran ilişkileri ile ilgili yurtiçindeki araştırmalar	39
2.3.5. Ebeveynlik uygulamaları ve akran ilişkileri ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar	42
2.3.6. Ebeveynlik uygulamaları ve akran ilişkileri ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar	44
III. BÖLÜM	47
3. Yöntem.....	47
3.1. Araştırmanın Modeli.....	47
3.2. Çalışma Grubu	47
3.3. Veri Toplama Araçları	49
3.3.1. Akran ilişkileri ölçeği (AİÖ).....	50
3.3.2. Anne baba izleme ölçeği (ABİÖ)	51
3.3.3. Kişisel bilgi formu	52
3.4. Verilerin Toplanması	52

3.5. Verilerin Analizi	53
IV. BÖLÜM.....	55
4. Bulgular	55
4.1.1. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun cinsiyet değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	55
4.1.2. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	56
4.1.3. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun kardeş sayısı değişkenine göre incelenmesi	57
4.1.4. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun anne eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	59
4.1.5. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun baba eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	60
4.1.6. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun aile gelir düzeyi değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	62
4.1.7. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun anne baba tutumu değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	63
4.1.8. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun algılanan akademik başarı değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	64
4.2.1. Ergenlerin akran ilişkilerinin cinsiyete göre incelenmesine ait bulgular	66
4.2.2. Ergenlerin akran ilişkilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	67
4.2.3. Ergenlerin akran ilişkilerinin kardeş sayısı değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	68
4.2.4. Ergenlerin akran ilişkilerinin anne eğitim durumu değişkenine göre incelenmesi	69
4.2.5. Ergenlerin akran ilişkilerinin baba eğitim durumu değişkenine göre incelenmesi	70
4.2.6. Ergenlerin akran ilişkilerinin aile gelir düzeyi değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	71

4.2.7. Ergenlerin akran ilişkilerinin anne baba tutumu değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	72
4.2.8. Ergenlerin akran ilişkilerinin algılanan akademik başarı düzeyi değişkenine göre incelenmesine ait bulgular	74
4.3. Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları ve Akran İlişkileri Ölçeği arasındaki korelasyonlara ait bulgular.....	75
V. BÖLÜM	77
5. Tartışma	77
5.1.1. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun cinsiyet değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	77
5.1.2. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	78
5.1.3. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun kardeş sayısı değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulgular	79
5.1.4. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun anne eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	81
5.1.5. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun baba eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	82
5.1.6. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun aile gelir düzeyi değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	83
5.1.7. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun anne baba tutumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	83
5.1.8. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun algılanan akademik başarı değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	85
5.2.1. Ergenlerde akran ilişkilerinin cinsiyet değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	86
5.2.2. Ergenlerde akran ilişkilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	87
5.2.3. Ergenlerin akran ilişkilerinin kardeş sayısı değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	89

5.2.4. Ergenlerin akran ilişkilerinin anne eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	90
5.2.5. Ergenlerin akran ilişkilerinin baba eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	91
5.2.6. Ergenlerin akran ilişkilerinin aile gelir durumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	92
5.2.7. Ergenlerin akran ilişkilerinin anne baba tutumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	93
5.2.8. Ergenlerin akran ilişkilerinin algıladıkları akademik başarı değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	95
5.3. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumu ve akran ilişkileri arasındaki ilişkilerin incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması	97
5.4. Sonuç ve Öneriler	99
5.4.1. Sonuçlar	99
5.4.2. Öneriler	102
KAYNAKÇA.....	104
EKLER.....	128
Ek-1. Kişisel Bilgi Formu	128
Ek-2. Anne Baba İzlem Ölçeği	129
Ek-3 Akran İlişkileri Ölçeği	130
Ek-4 Araştırma İzinleri	131
ÖZGEÇMİŞ	135

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3. 1. Ortaokul öğrencilerinin demografik özellikleri	48
Tablo 3. 2. Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları, Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutlarına ilişkin Kolmogorov-Smirnov değerleri	53
Tablo 4. 1. Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin Anne Baba İzlem Ölçeği alt boyutları düzeylerine ilişkin Mann Whitney U Testi sonuçları.....	55
Tablo 4. 2. Katılımcıların sınıf düzeyine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	56
Tablo 4. 3. Katılımcıların kardeş sayısı değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	58
Tablo 4. 4. Katılımcıların anne eğitim durumu değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	59
Tablo 4. 5. Katılımcıların baba eğitim durumu değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	60
Tablo 4. 6. Katılımcıların aile gelir düzeyine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	62
Tablo 4. 7. Katılımcıların algıladıkları anne baba tutumu değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	63
Tablo 4. 8. Katılımcıların akademik başarı düzeyi değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	64
Tablo 4. 9. Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin Akran İlişkileri Ölçeği toplam ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Mann Whitney U Testi sonuçları.....	66
Tablo 4. 10. Katılımcıların sınıf düzeyine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları	67
Tablo 4. 11. Katılımcıların kardeş sayısı değişkenine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis testi sonuçları	68
Tablo 4. 12. Katılımcıların anne eğitim durumu değişkenine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	69
Tablo 4. 13. Katılımcıların baba eğitim durumu değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları, Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	70

Tablo 4. 14. Katılımcıların aile gelir düzeyine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	72
Tablo 4. 15. Katılımcıların algıladıkları anne baba tutumu değişkenine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları	73
Tablo 4. 16. Katılımcıların akademik başarı düzeyi değişkenine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları.....	74
Tablo 4. 17. Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutlarına ve Akran İlişkileri Ölçeğine ilişkin Spearman Rho Korelasyon Katsayısı sonuçları.....	76

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2. 1. Çevresi içinde birey	13
Şekil 2. 2. Doğrudan ve dolaylı etkiler	16

KISALTMALAR DİZİNİ

ABİÖ	: Anne Baba İzlem Ölçeği
AIÖ	: Akran İlişkileri Ölçeği
LGS	: Liseye Geçiş Sınavı
Akt.	: Aktaran
YİBO	: Yatılı İlköğretim Bölge Okulu

ÖZET

ERGENLERİN ALGILADIKLARI EBEVEYN İZLEMESİ ve AKRAN İLİŞKİLERİNİN İNCELENMESİ

Karakaş, Hakan

Yüksek Lisans Tezi

Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı

Rehberlik ve Psikolojik Danışman Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ayten EREN ARTAN

12/07/2019, xv + 134 Sayfa

Bu araştırmanın amacı ergenlerin algılanan ebeveyn izlem durumları ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi belirlemek ve ebeveyn izlem durumları ile akran ilişkilerini demografik değişkenler açısından incelemektir. Çalışmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma örneklemini 2017-2018 eğitim öğretim yılında Bolu ilinin Merkez ilçesinde beş ayrı ortaokulda öğrenimlerine devam eden 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan toplam 537 öğrencinin 285'i (%53,1) erkeklerden, 252'si (% 46,9) kızlardan oluşmaktadır.

Araştırmada veriler araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, Anne Baba İzleme Ölçeği (Karataş ve Öztürk, 2011) ve Akran İlişkileri Ölçeği (Kaner, 2000) kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde iki grup karşılaştırmalarında Mann-Whitney U Testi, ikiden fazla grubun karşılaştırıldığında Kruskal-Wallis H Testi ve korelasyon analizi için Spearman's Sıra Farkları Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır.

Araştırma bulgularına göre ebeveyn izlem durumları ile akran ilişkileri arasında anlamlı, negatif yönde ve düşük düzeyde bir ilişki olduğu bulunmuştur.

Araştırmada kızların erkeklere göre doğrudan izlem, sağlık izlemi ve telefon izleminde daha fazla izlendikleri bulunmuştur. Ergenlerin kardeş sayıları arttıkça ebeveyn izlemlerinin azaldığı saptanmıştır. Akademik başarısı yüksek olanlar daha fazla doğrudan izlem, okul izlemi ve sağlık izlemi bildirirken, akademik başarısı düşük olanların daha fazla kısıtlayıcı izlem bildirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca ergenlerin akran ilişkileri cinsiyet, sınıf düzeyi, anne ve baba eğitim durumu, anne baba tutumu ve akademik başarı düzeyine göre anlamlı farklılıklar gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ergen, Ebeveyn İzlemesi, Akran İlişkileri

ABSTRACT**PERCEPTION OF PARENTAL MONITORING BY ADOLESCENTS and
EXAMINATION OF PEER RELATIONS**

Karakaş, Hakan

Master Thesis

Department of Guidance and Psychological Counseling

Supervizor: Phd. Faculty Member Ayten Eren ARTAN

12/07/2019, xv + 134 Pages

The aim of this research was to determine the relation between the perception of parental monitoring by adolescents and peer relations and to examine parental monitoring and peer relations in terms of demographical variables. Correlational survey model is used in this study. Research sample was consisted of 6th, 7th and 8th grade students from five different secondary schools in Bolu, educational year of 2017-2018. In total 537 students participated in this research and 285 (53,1 %) of them were male, while 252 (46,9 %) of them are female students.

In this research, data was collected through Personal Information Form prepared by the researcher, Parental Monitoring Scale (Karataş, 2011) and Peer Relations Scale (Kaner, 2000). During the data analysis process, Mann-Whitney U Test was used when comparing two groups while Kruskal-Wallis H Test was used for more than two groups, and Spearman Rho Correlation Coefficient was used for the correlation analysis.

According to the results of the analysis, it was found that there was a significant, negative and low level relationship between parental monitoring status and peer

relationships. In this research, it was also found that the female students were more monitored, health monitoring and phone monitoring in respect to the male ones. It was determined that the more the number of siblings raised, the less likely parent monitoring gets. It was also determined that the ones with high academic achievement report more direct monitoring, while the ones with low academic achievement reported more restrictive monitoring. In addition, it was concluded that adolescents' peer relationships showed significant differences according to gender, grade level, maternal and parental education level, parental attitude and academic achievement level.

Key Words: Adolescent, Parental Monitoring, Peer Relationships

I. BÖLÜM

1. Giriş

1.1. Problem Durumu

Ergenlik dönemi çocukluk ile yetişkinlik dönemleri arasında kalan, ergenin kendisi ve ebeveynleri açısından birçok sorunun ortaya çıktığı ve ergenin üstlenmesi gereken birçok gelişim görevinin olduğu kritik ve karmaşık bir dönemdir. Ergenlik döneminde ergen fizyolojik, ruhsal ve toplumsal anlamda değişime ve dönüşüme uğrar.

Çocuk, doğumundan itibaren yetişkinliğe kadar hızlı bir büyüme ve gelişim süreci içerisinde. Bu sürecin her döneminde gelişim hızı ve özellikleri bazen yavaşlayıp, bazen de hızlanarak farklılık göstermektedir. Gelişimin en hızlı olduğu evrelerden birisi ergenlik dönemidir. Ergenlik, bireysel farklılıklar olmakla birlikte 10 – 12 yaşlarında başlayıp 20-22 yaşlarına kadar süren, yaşamın yaklaşık 10 yılını kapsayan uzun bir dönemdir. Ergenlik dönemi, ilk başta fiziksel değişikliklerle başlamaktadır. Bedenin hızlı bir büyüme ve değişim sürecine hazırlıksız yakalanan birey, henüz yeterli olgunluğa erişmediği için vücudundaki ani değişikliklere karşı farklı duygular yaşamaktadır. Bir yandan yetişkin gibi görüldüğü için mutluluk duymakta, diğer yandan bedeninin orantısız büyümesinden dolayı kaygı yaşamaktadır. Tüm bu değişiklikleri hızlı bir şekilde bir arada yaşamak zorunda kalan ergen, dönemi başarı ile tamamlaması için ihtiyacı olan desteği çevresindeki ebeveyn ve akranlarında aramaktadır (Temel ve Aksoy, 2001).

Aile bireyin hem kişiliğinin oluşmasında hem de psikolojik sağlığının korunmasında kritik bir etki göstermektedir. Ebeveynler farkında olarak veya farkında

olmadan çocuğun yaşama adım attığı andan itibaren, çocuklarına nasıl davranması, hissetmesi, düşünmesi ve algılaması gerektiğini anne baba tutumları ile aktarırlar (Alisinanoğlu, 2003). Çocukların yaşamlarının ilk anlarından itibaren ebeveynleri ile oluşan etkileşim onların daha sonraki tüm yaşamında çevresi ile kuracağı iletişimin temelini oluşturur (Kuzgun ve Eldeleklioğlu, 2005).

Batı alanyazındaki tartışmalarda bazı araştırmacılar ebeveynlerin ergenler üzerinde göze çarpan bir etkisinin olmadığı görüşlerini savunmaktadır. Bu görüşlerin yanında ergenin uyumunun en iyi yordayıcısının ergen-ebeveyn arasındaki ilişkinin etkililiği olduğunu savunanlarda vardır (Steinberg ve Silk, 2002). Ancak birçok araştırma sonucu ebeveynlerin, ergenlerin davranışlarında çok büyük bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Laursen ve Collins, 2009).

Ergenlik döneminde ergen-ebeveyn arasındaki ilişki bir ölçüde aksamaktadır. Ergenler ebeveynleri ile eskiye nazaran daha az şey paylaşmakta ve karşılıklı iletişim sekteye uğramaktadır (Beaumont, 1996). Ergenler ebeveynlerinin onların bireyselliklerine, mahremiyetlerine ve kişisel farklılıklarına saygı göstermelerini ister (Bomar ve Sabatelli, 1996). Ergenler eleştiri ve memnuniyetsizlik ortamında başarı gösteremezler, aile bağlarında zayıflama başlar ve ergen duygusal olarak aileden uzaklaşır.

Erinlikle beraber ortaya çıkan cinsel ve fiziksel değişimler ile buna eşlik eden bilişsel değişimler, kontrol başta olmak üzere birçok ebeveynin daha önceki ana babalık davranışlarının çoğunu etkisiz kılmaktadır. Ergenlik döneminde çok kritik bir etkiye sahip olan ebeveynler ergenlik dönemine dair bilgi ve becerilerinde yeterli olduklarında görevlerini sağlıklı biçimde yerine getirmekte ve önemli bir sorun yaşamamaktadırlar. Ancak ebeveynlerin çocuk gelişimi konusunda bilgi ve deneyim eksikliği varsa ve buna hazırlıklı değilseler hem kendilerinin hemde ergenin geleceği açısından önemli problemler yaşamaktadırlar (Ertuğrul, 2005).

Bazı ebeveynler ergen çocuklarına güvenme konusunda diğer ebeveynlere göre daha fazla sorun yaşarlar. Bu tür ebeveynler, kendi korkularını, endişelerini ve suçluluk

duygularını çocuklarına da yansıtırlar. Ebeveynler zaman zaman çocuklarının e-postalarını, mesajlarını ve günlüklerini gizlice okuyarak aile içinde güvensizlik ortamı oluşturmaktadırlar (Kerr, Stattin ve Trost, 1999).

Araştırmalar, ebeveynlerin güvenlerinin ergen çocukları hakkında sahip oldukları bilgi ve bu bilginin miktarı üzerinden şekillendiğini ortaya koymaktadır. Günlük hayatları ile ilgili bilgileri ebeveynleri ile paylaşan ergenler, ebeveynlerinin güvenini daha fazla kazanmaktadırlar (Kerr ve diğerleri, 1999). Ebeveynler, ergenlerin akranlarla, arkadaşlarla ve yetişkinlerle olan sosyal ilişkilerindeki fırsatların düzenleyicisi olarak hizmet ederler.

Etkili izleme, çocuklarının ergenlik yıllarına geçişinde özellikle önemli olan ebeveynliğin yönetsel bir yönüdür (Laird, Marrero ve Sentse, 2010). İzleme ergenin; sosyal ortam, etkinlik ve arkadaş seçiminin gözetimini içermektedir. Ebeveynlik uygulamalarının bir boyutu olan izleme davranışı ebeveynin ergenlerin ev dışında yaptıkları etkinlikler ile ilgili bilgi sahibi olması ve ergenlerin nerede olduğu, ne yaptığına ilişkin bu bilgi de kısmen ebeveynin kendi çabalarıyla, kısmen de çocuğun kendiliğinden gönüllü olarak verdiği bilgi olarak tanımlanmaktadır (Stattin ve Kerr, 2000). Smetana ve Darris (2000)'e göre izleme davranışı, ebeveynin çocuğun yaptıkları hakkında haberdar olmak istemesidir. İzlemenin iyi bir ebeveyn davranışı olmadığı tartışmalarına rağmen, ergenin ebeveynine olan yakınlığının pek çok problem davranışı, ergen suçluluğunu, alkol ve madde kullanımını önleyebileceği de vurgulanmaktadır (Kerr ve Stattin, 2000). Ergenin nerede olduğu bilgisi, ergenlerin daha düşük alkol kullanımı ve daha düşük bir suçluluk oranıyla ilişkilendirilmiştir (Byrnes, Miller, Chen ve Grube, 2011). Ebeveyn izleminin az olması ergenlerin suça yönelmesi ile daha ilişkili olan ebeveyn faktörlerinden biridir.

Çocuk yetiştirme stillerindeki toplumsal, kültürel farklılıklar ve cinsiyetlere atfedilen değerler, ebeveyn izlemesinde de farklılıklar oluşturabilmektedir. Aksoy, Kahraman ve Kılıç (2008)'ın yaptıkları araştırmada, annelerin babalara göre kız çocuklarını erkek çocuklarından daha fazla izlediği, kızlara karşı daha kısıtlayıcı ve kontrolcü izlem sergiledikleri belirtilmektedir.

Baumrind (1991), anne baba tutumlarını ve bu tutumların ergenlerin gelişimine etkisini açıklamıştır. Baumrind'e göre açıklayıcı otoriter olan ebeveynler, istekleri ile duyarlılıkları arasında dengeyi kurabilen ebeveynlerdir. Otoriter ebeveynler yüksek beklentileri olan, bu beklenti ve belirlenen kurallara itaat etmesine ve saygı göstermesine önem verirler; izin verici ebeveynler duyarlı olan ancak beklentileri olmayan; reddedici – ihmalkâr ebeveynler ise beklentisi de duyarlılığı da olmayan, aktif bir biçimde reddedici davranmaktadırlar. Buna göre reddedici – ihmal eden ebeveynler, çocuğun sosyal ve duygusal uyumu açısından en sağlıksız aile tutumu iken, açıklayıcı – otoriter ebeveynler duygusal ve sosyal uyumu açısından en sağlıklı ortamı sağlamaktadır.

Ergenlik, bireylerin aktif anlamda özerklik ve bağımsızlık arayışında oldukları ve yeni deneyimler kazanmak için çaba gösterdikleri bir dönemdir (Kulaksızoğlu, 1998). Ebeveynler, bu olgunlaşmanın gerçekleşme hızı ve ergenler için uygun olan davranışlar konusunda genç çocukları ile anlaşmazlığa düşmektedir. Böylesi bir durum içindeki ergenler, akranlarının da etkisiyle, kendilerini ebeveynlerinin uygun görmeyecekleri durumlar içinde bulabilirler.

Bireyin davranışlarını ve kimliğini etkileyen etkenler gelişim dönemlerine göre farklılaşmaktadır. Ergenlik döneminde arkadaş grubu ile ilişkiler, aile ilişkilerinin önüne geçmektedir. Dolayısıyla bu dönemde kimlik arayışı içinde olan ergen için akran grubu tarafından onay ve kabul görmek oldukça önemlidir. Bu nedenle ergen, kendini akran grubuna kabul ettirebilmek için akran baskısına ve akranın kendisini kötüye kullanmasına maruz kalabilir. Ergenler sapan arkadaşlara sahip olma, arkadaş ilişkilerinin zayıf olması gibi akranların olumsuz etkisini yaşayabilirken; akranların etkisiyle okul başarısızlığı, okul uyumsuzluğu, okuldan ayrılma ve okuldan kaçma gibi riskli davranışlar gösterebilirler (Gültekin, Akduman ve Cantürk, 2007).

Gencin arkadaş-akran gruplarıyla ilişkisinde sosyal çevre faktörlerinden aile önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda sorunlu aile atmosferi içinde olan gençlerin arkadaşları ile olan etkileşimleri de sorunlu olmaktadır. Bu noktada, ebeveyni tarafından

sevilip istenilmeyen, ebeveyni baskıcı-otoriter olan ve aşırı cezaya maruz kalan gençler arkadaşlarıyla da etkileşim ve iletişim içine girememektedirler (Demir, Görgün ve Ulusoy, 2005).

Bireyin ergenlik döneminde doyum sağlayan önemli tecrübelerinden biri, akranları tarafından kabul görmesidir. Akranları tarafından kabul göremeyen ya da alay edilen ergenin benlik algısında ve kendine güveninde önemli hasarlar oluşabilmektedir (Yavuzer, 2000). Ergenlik döneminde akranlarıyla sağlıklı iletişim kurabilenler, akranlarıyla ilişkilerinde eşit iletişim kurmayı, kendini ifade etmeyi, güvenli davranış sergilemeyi, empati kurmayı ve başkalarının fikirlerine saygı duymayı öğrenmektedirler. Grup tarafından onaylanmak, gencin kendisine olan güvenini artırmakta ve sosyal ortamlarda duygu ve düşüncelerini daha rahat ifade edebilmesine katkı sağlamaktadır (Kulaksızoğlu, 1998).

Ergenlik, her bireyin kimlik gelişimini tekrardan inşa etmesini mecburi kıldığı dönem olmaktadır. Bu dönemdeki ergenler yeni bir kimlik meydana getirirken ebeveynlerinden ve akranlarından etkilenmektedir. Bu etkiler ergenlik dönemindeki bireylerin sosyalleşmesinde büyük pay sahibidir. Bu nedenle bu araştırmada önemli bir ebeveynlik becerisi olan ebeveyn izlemesi ve ergenin akran ilişkilerinin kişisel bilgi formunda bulunan cinsiyet, sınıf düzeyi, kardeş sayısı, anne baba eğitim durumu, algılanan aile gelir düzeyi, anne baba tutumu ve akademik başarı değişkenleriyle incelenmesi amaçlanmıştır. Ebeveyn izlemesi ve akran ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi bu araştırmanın amaçlarındandır.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın amacı Bolu ilinde öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin algılanan ebeveyn izlemi ile akran ilişkileri ilişkisini ve algılanan ebeveyn izlemi ile akran ilişkilerini etkileyen değişkenleri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

1. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumu;
 - 1.1. Cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - 1.2. Sınıf düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - 1.3. Kardeş sayısına göre farklılık göstermekte midir?
 - 1.4. Annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - 1.5. Babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - 1.6. Ailenin algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - 1.7. Algılanan anne baba tutumuna göre farklılık göstermekte midir?
 - 1.8. Algılanan akademik başarı düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
2. Ergenlerin akran ilişkileri;
 - 2.1 Cinsiyete göre farklılık göstermekte midir?
 - 2.2. Sınıf düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - 2.3. Kardeş sayısına göre farklılık göstermekte midir?
 - 2.4. Annenin eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - 2.5. Babanın eğitim düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - 2.6. Ailenin algılanan gelir düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
 - 2.7. Algılanan anne baba tutumuna göre farklılık göstermekte midir?
 - 2.8. Algılanan akademik başarı düzeyine göre farklılık göstermekte midir?
3. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumu ile akran ilişkileri arasında ilişki var mıdır?

1.3. Önem

Ergenlik genel olarak bir kafa karışıklığı dönemi olarak ifade edilmektedir. Oysaki bu dönemde ergenlerden daha çok ebeveynlerin kafaları karışmaktadır. Çocuklarına karşı ebeveynlik uygulamaları konusunda endişe duymaktadırlar. Bu

araştırma, ebeveyn izlem durumu ve akran ilişkilerine ilişkin elde edilecek bulgular sayesinde alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Alanyazın incelendiğinde ebeveyn izlemesi konusunda yapılan araştırmalarda alkol ve madde kullanımı (Beck, Shattuck, Haynie, Crump ve Simons-Morton, 1999), riskli davranışlar (Crosby ve diğerleri, 2002), suç davranışları (Borawski, Levers-Landis, Lovegreen and Trapl, 2003) ve antisosyal, yıkıcı ve saldırgan davranışlar (Caldwell, Beutler, Ross ve Silver, 2006), gibi değişkenler arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır. Özellikle yurtiçinde yapılan araştırmalarda ebeveyn izleme davranışı ve akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi birlikte inceleyen araştırmalar çok sınırlıdır. Oysaki ergenlik döneminde sosyal olarak gelişen bireyin akran ilişkileri daha önemli hale gelirken aynı zamanda aile ile kurulan ilişki ergenin psikososyal açıdan gelişmesinde çok önemli katkı sağlamaktadır (Kındap, Sayıl ve Kumru, 2008). Ergen ve ebeveyn bağlılığının niteliği ile akran ilişkilerinin niteliği arasında önemli bir bağ vardır (Zimmerman, 2004). Ergenin gelişimi ve davranışları üzerinde aile ve akranlar en büyük etkiyi sağlamaktadır.

Alanyazınında ergenlerin yaşamında ve davranışlarında ebeveyn izleme durumunun ve akran ilişkilerinin olumlu-olumsuz önemli yeri vardır. Olumlu katkı sağlamada ebeveyn ve akran ilişkilerinin niteliği önem kazanmaktadır. Ebeveyn izleme durumu ve akran ilişkileri arasındaki ilişkileri bilmek, özellikle ergenlik döneminde ailenin yerini arkadaşların almaya başlamasından dolayı ergenin değişim ve gelişim sürecinin tanınmasına olanak sağlayacaktır. Ayrıca ebeveyn izlemesi konusunda yapılan araştırmalarda genel izlem araştırılmışken, bu araştırmada ebeveyn izleme durumlarının (doğrudan izlem, dolaylı izlem, bilgisayar izlemi, sağlık izlemi, okul izlemi, kısıtlayıcı izlem) demografik değişkenler ve akran ilişkileri ile ele alınması araştırmanın farklı yanını oluşturmaktadır.

Araştırmadan elde edilecek bulgular aile eğitim çalışmalarında ve seminerlerinde, etkili ebeveyn yönetim becerilerinden olan izleme davranışına yönelik öneriler sunulmasına katkı sağlayacaktır. Ebeveyn izleme davranışı ve ebeveynlerin çocukları ile iletişiminin niteliği, zamanlarının büyük bir kısmını dışarıda dolduran

gençlerin onaylanmayan davranışlarına engel olmada ve önleme çalışmalarında önemli görülmektedir. Bu nedenle araştırma, ergenlik çağındaki bireylerin ebeveyn izleme ve ebeveyn izleme yollarına ilişkin bulgular sağlaması bakımından ve bu dönemdeki arkadaş ilişkilerine dair tespitler sağlaması bakımından önem teşkil etmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma Bolu ili Merkez İlçesinde bulunan devlet okullarında öğrenim gören 6, 7 ve 8. Sınıf düzeyindeki öğrenciler ile sınırlıdır.

2. Araştırma” Kişisel Bilgi Formu”, “Akran İlişkileri Ölçeği” ve “Anne-Baba İzleme Ölçeği”nden elde edilen verilerle sınırlıdır.

3. Bu araştırmada katılımcılara uygun örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır.

1.5. Sayıtlılar

1. Araştırmaya katılan öğrenciler, “Kişisel Bilgi Formu”, “Akran İlişkileri Ölçeği” ve “Anne-Baba İzleme Ölçeği”ni içtenlikle cevaplandırırları varsayılmıştır.

2. Araştırmaya katılan öğrencilerin veri toplama araçlarındaki soruları doğru algıladıkları varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

Ergenlik: Çocukluk dönemi ile yetişkinlik dönemi arasında kalan, çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemidir (Yavuzer, 2000).

Ebeveyn İzlemesi: Ergenlerin ev dışında yaptıkları etkinlikler ile ilgili ebeveynin kendi çabalarıyla veya ergenin gönüllü olarak kendini açmasıyla bilgi sahibi olmak isteme davranışıdır (Stattin ve Kerr, 2000).

Akran İlişkileri: Ergenin kendi yaş grubu arasında onaylanmasını ve kabul edilmesini sağlayan, sosyal özgüveninin ve sosyal becerilerinin gelişmesine olanak tanıyan, kaygı verici durumlarda ergene sosyal destekte bulunan arkadaşlarının olmasını kapsamaktadır (Kaner, 2002).

II. BÖLÜM

2. Kuramsal Çerçeve ve İlgili Literatür

Bu bölümde ebeveyn izlemi ve akran ilişkilerine ilişkin kuramsal yaklaşımlar ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. Ebeveyn izlemi (Parental monitoring)

Ebeveyn izlemi genellikle ebeveyn kontrolü ve denetimi ile ilişkilidir (Crouter ve Head, 2008). Ebeveyn izlemesi, ebeveyn kontrol yöntemlerinden davranışsal kontrolün bir boyutunu oluşturan önemli bir ebeveynlik becerisidir. Schaefer (1965)'e göre, ebeveyn kontrolünü anlamanın yollarından birisi davranışsal kontrol ve psikolojik kontrol arasındaki farklılıkları bilmektir. Bu nedenle öncelikle ebeveyn kontrolüne ve alt boyutları olan psikolojik ve davranışsal kontrole değinilecektir.

Ebeveyn kontrolü; otorite koyma, zorlama, utandırma, kural oluşturma, sevgiden mahrum bırakma, denetleme ve izleme gibi pek çok davranışla ilişkili ve çok boyutlu bir kavramdır (Kındap ve Sayıl, 2012). Ebeveyn kontrolü ilk olarak Schaefer tarafından kabule karşı reddetme, psikolojik özerkliğe karşı psikolojik kontrol ve sıkı kontrole karşı gevşek kontrol olmak üzere üç boyutlu bir modelle kavramsallaştırılmıştır. Steinberg, Lamborn, Sanford, Dornbusch ve Darling (1992) ebeveyn kontrolünü yetkeli ebeveynlik tarzını kabul, davranışsal kontrol ve psikolojik kontrol şeklinde üç boyutlu bir yapı ile açıklamışlardır. Barber (1996) ise ebeveyn kontrolünü psikolojik kontrol ve davranışsal kontrol olarak incelemiş ve ana baba davranışlarının çok boyutlu bir yapı olduğunu belirtmiştir. Bu araştırmada Barber'in belirttiği gibi ebeveyn kontrolü iki boyut altında açıklanmaktadır.

2.1.1 Psikolojik kontrol

Psikolojik kontrol, çocuğun kendini ifade etmesine, duygularına, düşüncelerine müdahale edici ve ebeveynine olan bağlılığını etkileyen her türlü ebeveyn davranışıdır (Barber, Stolz ve Olsen, 2005). Schaefer (1965) psikolojik kontrolü çocuğun özerkliğini engelleyen ana baba davranışları ve çocuğun yapıp ettiklerini gizlice ve psikolojik yöntemlerle kontrol altında tutan bir yapı olarak tanımlamaktadır. Barber (1996)'e göre ise psikolojik kontrol çocuğun psikolojik gereksinimlerini göz ardı eden, özerklik gelişimini ve bağımsızlığını engelleyen anne baba davranışlarıdır.

Ergenin eylemlerini düzenlemesi için sergilenen psikolojik kontrol; depresyon, bunalım, anksiyete gibi içselleştirme ya da saldırganlık suç işleme, kural tanımama gibi dışsallaştırma problemlerinin oluşmasına sebep olmaktadır (Barber, 1996). Psikolojik kontrolle ebeveynler çocuğun davranışını eleştirerek, suçluluk yaratarak, utandırarak aşağılama ve sevgiden yoksun bırakarak onları baskı altına almaktadır (Aunola ve Nurmi, 2005; Manzeske ve Straight, 2009).

2.1.2. Davranışsal kontrol

Davranışsal kontrol uygulamaları ilgi gösterme, övme, birlikte vakit geçirme veya kurallar koyma gibi davranışların olmasının yanında anne babanın sürekli bir şekilde çocuğu gözetim altında tutması, çocuğun davranışları ile ilgili haberdar olması ve çocuğun takibi gibi davranışlardan oluşmaktadır. (Kerr ve Stattin, 2000). Davranışsal kontrolün araştırıldığı çalışmalarda, kontrol düzeyi arttıkça özsaygı ve uyumunda arttığı, içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının azaldığı bulunmuştur (Barber, 1996; Bean, Bush, McKenry ve Wilson, 2003). Davranışsal kontrol, psikolojik kontrol gibi bireyin gelişimini olumsuz yönde etkileyen değil bireyin davranışlarını olumlu yönde etkileyen anababa davranışlarıdır.

Ebeveyn izlemesi, ebeveyn kontrol yöntemlerinden davranışsal kontrolün bir boyutunu oluşturan önemli bir ebeveynlik becerisidir. Davranışsal kontrol, ebeveynlerin çocuğun yapıp ettiklerini kurallar ve sosyal normlar yoluyla denetleme, yönetme ve kontrol altına alma çalışmalarıdır (Barber, 1996). Daha açık bir ifadeyle davranışsal kontrol ebeveynin çocuk için koyduğu kurallar ve sınırlamalardır.

2.1.3. Ebeveyn izlemesi ile ilişkili kuramsal yaklaşımlar

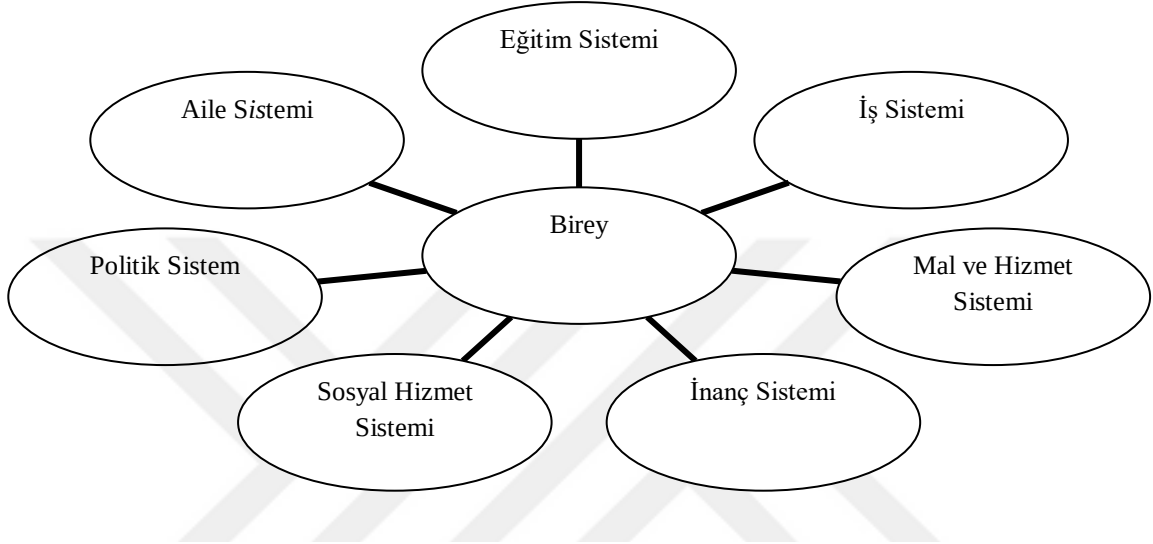
Bu bölümde ebeveyn izlemesine temel oluşturan ve ebeveyn izlemesi ile ilişkili kuramsal yaklaşımlardan; Ekolojik Sistem Kuramı, Aile Sistemleri Kuramı ve Sosyal Kontrol Kuramı tanıtılacaktır.

2.1.3.1. Ekolojik sistem kuramı

Ekolojik sistem kuramının, kuramsal temeli genel sistem yaklaşımına dayanmaktadır. Bronfenbrenner (1979)'e göre bireyin var olması ağırlıklı olarak içinde olduğu sistemler ve bu sistemin alt sistemleriyle olan etkileşimler aracılığıyla belirlenmektedir. Sistem tanımından anlatılmak istenen, iletişim içerisinde olan ve karşılıklı etkileşimde olan insanlardır. Ekolojik sistem kuramı, insan davranışını etkileyen, içsel ve dışsal faktörlerin karşılıklı etkileşimlerine odaklanır, bireylerin farklı durumlara adaptasyonlarını sağlayan davranış kalıplarını tanımlar ve etkileşimde olduğu insan ve diğer sistemlerin karşılıklı etkilerini açıklar (Miley, O'Melia ve DuBois 1998).

Ekolojik Sistem kuramının ortaya çıkmasında, problemlerin temelinin yalnızca bireylerde değil çevre ve çevre-birey etkileşiminde aranması gerektiği vurgulanmıştır. (Acar ve Acar, 2002). Ekolojik Sistem yaklaşımı; bireyin çevresini ele almadan bireyin davranışlarını anlayamayacağımızı ifade etmektedir. Başkaca bu yaklaşım, bireylerin, çevrelerini etkilediğini ve çevreleri tarafından etkilendiğini anlatmaktadır. Sosyal yaşamdaki başarı ve sorunlar, sadece insan ya da çevreden değil, insan-çevre ilişkisinden doğar.

Ekolojik sistem kuramı, bireyi incelerken onun karşılıklı etkileşim içerisinde bulunduğu sistemleri de göz önünde bulundurur ve müdahale yöntemlerini birey ve çevresi arasında ortaya çıkan olumsuz etkileşimlerin ve bireyin uyum süreçlerinin geliştirilmesi üzerine odaklanır.

Şekil 2. 1. Çevresi İçinde Birey (Ashman ve Zastrow, 1990:10)

Ekolojik Sistem Yaklaşımına göre yaşam döngüsü içerisinde bireyde meydana gelen etkileşimler ve karşılaştığı yaşam olayları üç temel yapı içerisinde kategorilendirilebilir. Bu yapılardan birincisi mikrosistem, ikincisi mezosistem, üçüncüsü makrosistem olarak tanımlanmaktadır (Bronfenbrenner, 1979).

Mikrosistem bireyin kolayca yüz yüze etkileşimde bulunabileceği ev, okul, oyun bahçesi gibi yakın çevrede gelişen, kişi tarafından yaşanan faaliyetleri, davranış biçimlerini ve kişilerarası ilişkileri içermektedir (Bronfenbrenner, 1979). Bir başka deyişle mikrosistem öznel olarak her bireyin sahip olduğu yaşam deneyimlerini kapsamaktadır. Madde bağımlılığı, intihar teşebbüsleri, depresif kişilik yapısı gibi bireysel yaşantılar ve kişilik özellikleri mikro olaylara örnek olarak gösterilebilir (Danış, 2006). Bireyin davranışları, mikro olayların başlıca odak noktasıdır.

Mezosistem bireyim etkileşim içinde olduğu birden fazla durum arasındaki karşılıklı ilişkiyi kapsamaktadır (Bronfenbrenner, 1979). Yani bireylerin sosyal çevresindeki bireyler ve küçük gruplar ile kurdukları etkileşim üzerine yoğunlaşmaktadır. Mezosistem; ev, okul, akrabalar, kreş gibi mikrosistemler arasındaki ilişkileri kapsamaktadır (Berk, 2006).

Üçüncü ve son yapı olan makrosistemin odak noktasını bireyler ile geniş kitleler ve sosyal sistemler arasındaki etkileşimlerdir. Bireylerin davranışları üzerinde sosyal çevre çok etkilidir. Fakirlik, eşitsizlik, toplumsal zorlamalar ve toplumsal politikaların etkileri makro düzeyde bireyin yaşamına etki etmektedir (Ashman ve Zastrow 1990). Kültür, bu bakış açısına göre makro seviyede kendini gösterirken, aynı zamanda mikro ve mezo sistemleri de kapsamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010).

Bronfenbrenner ekolojik kuram içerisinde tarihsel süreç boyutunu içerisine alan kronosistemi tanımlamıştır. Kronosistem, yaşam boyu gelişim dönemlerini, çevresel olay süreçlerini ve sosyolojik tarihsel koşulları kapsamaktadır. Örneğin ergen kızların sosyotarihsel süreç içerisindeki son 50 yılda okullaşma oranları ve sosyalleşmelerinin olumlu yönde içermesi kronosisteme bir örnektir. Yine ebeveynlerinin boşanmaları süreç boyutunda gözlemlendiğinde, ergenlerin olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır.

Ekolojik sistem kuramına göre ebeveyn izlemesi değerlendirildiğinde, farklı bireysel özelliklere sahip ergenler veya farklı aile yapılarına sahip ergenler ebeveyn izlemesinden farklı etkilendikleri sonucuna varılmaktadır (Jacobson ve Crockett, 2000). Ebeveyn izlemesi, anababanın çocuğun işlevsel olarak günlük aktivitelerinden haberdar olmasıdır (Kerr ve Stattin, 2000). Buna göre çocuk hakkında edinilen bilgiler, ebeveynlerin ekolojik sistemleri içinde çocuğun ne yaptığı, nelerden etkilendiğini de bilmesini zorunlu kılmaktadır. Aynı zamanda ebeveynlerin tepkileri ve dönütleri de çocuklar hakkında bilgi sahibi olma durumlarında yarar sağlayacaktır. Ayrıca Kerr ve Stattin (2000) izlemeyi ebeveynlerin ve çocuğun birlikte yapılandırıldığını ifade etmektedir. Ekolojik sistem kuramına göre de değişik zamanlarda işleyen süreçler birbirinden ayrı olmayıp, birbirleriyle etkileşim içindedir (Bronfenbrenner, 1986).

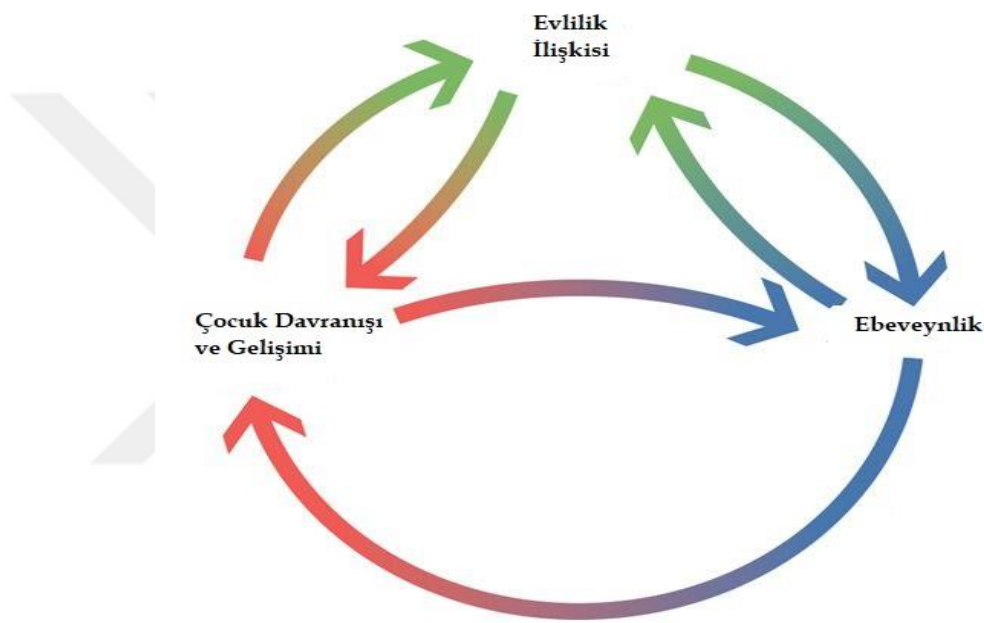
2.1.3.2. Aile sistemleri kuramı

Aile Sistemleri Kuramı, Genel Sistemler Kuramı'ndan doğru yola çıkarak oluşturulan, aileye bir sistem olarak yaklaşarak daha iyi anlaşılmasına temel kuramsal bir bakış oluşturmuş ve aileler ile yapılan deneysel çalışmalarında temelinin oluşturmasına katkı sağlamıştır (Gökler, 2008). Sistem yaklaşımına göre aile ortak bir bağı olan, aynı geçmişi paylaşan, aile fertlerinin hem bireysel hem de ailenin bütününe ihtiyaçlarını gidermek için izlemler planlayan bireylerden oluşan karmaşık bir yapı şeklinde açıklanmaktadır. Aile yalnızca bireylerden oluşan bir yapı değildir. Aile fertlerinin her birinin kişiliğinden çok birbirleri ile kurdukları temaslar önemlidir (Sabatelli ve Bartle, 1995).

Bir sistem olarak aile, aile üyeleri ve üyelerin birbiri arasındaki ilişki kurma yollarınca belirlenen etkileşimlerden oluşmaktadır. Aile üyeleri ve etkileşim yolları her aileyi diğerlerinden farklılaştıran kendine özgü özellikler taşımaktadır. Sistem kuramına göre aile fertleri arasındaki ilişkiler büyük önem arz etmektedir (Vangeliste, 2004).

Genel Sistemler Kuramına göre aile sistemini oluşturan bireyler, kendi aralarında ana-baba, eş, kardeş gibi alt sistemler oluşturmaktadır. Daha fazla üyeden oluşan geniş aile, toplumu oluşturan daha geniş sistemlerin alt sistemlerini oluşturmaktadır. Bununla birlikte aile sistemi, devamlılığını ve birlikteliğini devam ettirebilmek için, çevresindeki değişen koşullara uyum sağlayabilmektedir. Ailenin bütünlüğünü sürdürebilmesi için dengeyi (homeostasisi) kurabilmelidir. Aileler sürekli olarak denge durumunu korumak isterler. İşlevsel olmayan aileler ise içsel ve dışsal isteklere adapte olabilmek için kendi yapısında dengeyi oluşturamaz, gerekli değişimi ve düzenlemeyi başaramazlar (Eshleman ve Bulcroft, 2006).

Genel sistem kuramının temel ilkesine paralel olarak aile, kendisini oluşturan parçaların toplamından daha büyüktür ve karşılıklı etkileşim içerisindedir. Ebeveynlerin anababalık stilleri çocukları etkilemekte ve bununla birlikte çocuklardan da etkilenmektedir. Aile içerisinde çocuğun sergilediği davranışlar ebeveynlerin birbiriyle arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkide çocukları etkilemektedir. Böylece sistemler doğrudan ve dolaylı bir biçimde bireylere etki etmektedir (Berk, 2006). Bu sebeple aile üyelerinin ilişkilerini bilmek bütün aile işleyişini açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Şekil 2. 2. Doğrudan ve dolaylı etkiler (Belsky, 1981; akt Santrock, 2014)

Aile Sistem Kuramına göre anne, baba ve çocuklar hem doğrudan hem dolaylı olarak birbirlerini etkilemektedirler. Örnek olarak, dolaylı bir şekilde babanın etkisi, anne ve çocuk ilişkisini değiştiren ve farklılaştıran birçok yönü oluşturmaktadır. Öncelikle, anne, çocuğunu ve eşini; bunların aralarındaki ilişkisinin kalitesini ve süresini değiştirip etki etmektedir. Çocuklar dolaylı yoldan ebeveynleri arasındaki ilişkiyi ebeveynlik becerilerini değiştirerek etkilemektedir (Parke, 2002). Değişik kültürlerdeki gruplarda aileye yönelik yapılan araştırmalarda, ebeveynler kararlı ve sıcak olduğunda çocukların ana babalarının beklentilerine boyun eğdikleri sonucuna varılmıştır. Çocuk ebeveynleri ile beraber hareket ettiğinde, ebeveynleri de çocuklara

karşı hoşgörölü ve sıcak olacaktır. Tam tersine, aceleci ve katı bir disiplini benimseyen aileler dirençli ve asi çocuklara sahip olacaklardır. Sonuç olarak çocukların olumsuz davranışları ebeveynler için stres ortamı yaratacağı için, bu durum ceza ile sonuçlanabilecektir. Ebeveynlerin birbirleri arasındaki ilişki saygılı ve sıcak olduğunda ebeveynler çocuklarını övecek ve teşvik edici davranışlarda bulunacaklardır. Tam tersine eşler arasında sorunlar varsa ve birbirlerine karşı düşmanca tavırlar içerisindelerse, ebeveynler çocuklarının gereksinimlerine daha az vakit ayıracak, onları eleştirecek ve fazlaca disiplin uygulayacaktır (Berk, 2006).

Ergenlerde antisosyal davranışın artması ebeveynlerin çocuğı ile arasındaki ilişkiden memnun kalma düzeyini azaltmakta ve ebeveyn katılımının azalması ise ebeveyn izlemesi sonucunda ulaşılan bilginin azalmasına yol açmaktadır. Böylece antisosyal davranışlar azalan bilgiyi yordamaktadır (Laird, Pettit, Dodge ve Bates, 2003). Sistemin her yönünün birbirini etkilediğı varsayımından yola çıkarak; ergenin davranışlarını ebeveyn izleme davranışlarının etkileyeceğı ve ebeveyn izleme davranışlarını da ergenin davranışlarının etkileyeceğı ifade edilebilir.

2.1.3.3. Sosyal kontrol kuramı

Ebeveyn izlemesi ile ilişkili bir diğerkuram Sosyal Kontrol Kuramıdır. Hirschi (2004)'a göre sosyal kısıtlamalar ve geleneksel topluma bağlayan bağlar bireylerin davranışlarını şekillendiren ve kontrol eden bir etkidir. Bu sosyal bağların; aile ve yakınlarla bağlanma, kültürel amaçlara kendini adama, katılım (aile, okul, ve dini aktivitelere katılma) ve inanç (kanunlara saygı duyma) olmak üzere dört ögesi vardır. Hirschi'ye göre aileye olan bağlılık en önemli bağlılıktır. Ebeveynlerine bağlılık düzeyi yüksek olan bireyler, onların değer yargılarını ve kurallarını benimseyecek, onların sevgilerini ve onayını kazanmak için aile beklentilerine göre hareket edeceklerdir (Kaner, 1998).

Sosyal bağların öğelerinden bağlanma ve katılım ebeveyn kontrolü ile ilişkilidir (Wells ve Rankin, 1988). Anababalarına bağlanma düzeyi düşük olan bireyler ebeveynlerinin görüş ve düşüncelerini de önemsememektedir. Aileye bağlılık düzeyi zayıf olan bireyler ebeveynlerinin kurallarına bağlılık duymamakta ve onların düşüncelerini ve duygularını bir davranış gösterirken dikkate almamaktadırlar (Hirshi, 2004). Buna göre çocuğun aileye bağlanma düzeyi, dolaylı bir ebeveyn kontrolünü ortaya çıkarmaktadır. Çocuklar, olumsuz bir davranışa özendirici durumlar içerisinde olduklarında, anababaları kontrolünün dışında da olsalar onların varlıklarını hissederler. Çocukların olumlu davranışları aileye duygusal olarak bağlanmak ile yakından ilişkilidir (Kerr ve Stattin, 2000).

Nye kontrol kuramında 4 farklı sosyal kontrol yollarından bahsetmektedir. Bunlar; doğrudan kontrol, dolaylı kontrol, içselleştirilmiş kontrol, sapan ve geleneksel aktivitelerin kontrolüdür. Doğrudan kontrol genellikle davranışın fiziksel olarak kısıtlanması ve izlenmesi ile ilişkilidir. Nye aileyi en önemli ve etkili doğrudan kontrol uygulayıcısı olarak tanımlamaktadır. Nye'ye (1958) göre, doğrudan kontrol geleneksel kurallar ile adaptasyonu sağlayabilmek için ceza ve ödülün uygulanması temeline dayanmaktadır (Akt. Rankin ve Wells, 1990).

Ergenin davranışlarını doğrudan kontrol etmeye çalışmanın doğasında bazı problemler bulunmaktadır. Ebeveynler ergenin yanında olmadıklarında ya da ergen evden uzakta olduğunda, ergenin davranışlarını doğrudan kontrol etmek çoğu zaman olanaksız hale gelmektedir (Kerr, Stattin, Biesecker ve Fere-Wreder, 2003). Hirschi ve Nye ergenlik dönemindeki bireylerin daha çok ebeveynlerinden uzaklaşmaya başladığı, akran ilişkilerinin arttığı ve git gide özerkleşmeye çalıştığı bir dönem olduğu için anababanın davranış kontrolünde ergenleri doğrudan izlemesinin faydasının sınırlı olduğunu ifade etmektedir. (Wells ve Rankin, 1988). Doğrudan izleme, ergen sadece suçlu davranışının yakalanma ihtimalini düşündüğünde, evde bulunduğu zamanlarda ya da gözetlendiğinin bilincinde olduğu zamanlarda etkilidir. Oysaki bu dönemde çocuğun doğrudan kontrol altında olmadığı çok fazla zaman bulunmaktadır.

Sosyal kontrol kuramının prensiplerine baktığımızda, kuramın davranışın kontrolü ve bu kontrolle ilişkili kurumsal süreçler üzerinde durduğu anlaşılmaktadır. Başka bir deyişle, sosyal kontrol kuramı davranışı ifade ederken; insanların geleneksel değerler, kurallar ve otoriteye karşı bağlılığını ve bu bağlılıktan doğan sosyal kontrol anlayışını temel almaktadır.

2.1.4. Ebeveyn izleme yöntemleri

Anne babalar, çocuklarının büyümeye başlamasıyla birlikte gerek çocuğun okulda olması gerekse arkadaş ortamında daha fazla vakit geçirmesinden dolayı çocuklarıyla daha az zaman geçirmektedirler. Bu durumda ebeveynler çocuklarının neler yaptığından haberdar olma ihtiyacı duyar ve ebeveynler çocuklarını izleme yolları geliştirirler. Etkili bir ebeveyn izlemesinde ergenden bilgi almak ön planda bulunsa da, ebeveynler çocukların aktiviteleri hakkında arkadaşlarından, komşularından arkadaşlarının ebeveynlerinden ve öğretmenlerinden bilgi alarak da izleme davranışında bulunurlar (Crouter, Helms-Erikson, Updergraff ve McHale, 1999).

Stattin ve Kerr (2000)'e göre; ebeveynler çocuklarının günlük aktivitelerini, nerede vakit geçirdiklerini ve arkadaşları hakkındaki bilgilerini çocuğun kendini açması, anababa kontrolü ve anababa talebi olmak üzere üç şekilde öğrenmektedir.

2.1.4.1. Çocuğun kendini açması

Kendini açma kısaca; bireyin, iletişimde olduğu kişiye kendisi hakkında bilgi vermesidir. Çocuğun kendini açması ise çocuğun gönüllü olarak kendiliğinden kendisi ile ilgili bilgi vermesidir (Kerr ve Stattin, 2000). Kerr ve Stattin (2000)'e göre ebeveynler çocukları hakkındaki bilgilerin çoğuna kendi çaba ve takiplerinden daha çok çocuklarının gönüllü şekilde kendilerini açmalarıyla ulaşabilmektedirler.

Ergenler kendilerini açıp açmamanın zamanına karar vererek bilgiyi yönetmektedir (Tilton-Weaver ve Marshall, 2008). Ergenlerin bazıları kendilerini açmamakta ya da ailelerine yalan söylemektedir. Özellikle onay görmeyen ve riskli konularda ergenler ailelerine karşı daha az paylaşımcı olmaktadır. Smetana ve diğerleri (2009)'ne göre, ebeveynlerinin onayının olmaması ve cezalandırılmaktan korktukları için ergenler riskli konuları anababalarına açmamaktadır.

Ergenler kendini açmada bazı stratejiler kullanmaktadır. Bu stratejiler, ebeveynlere gerekli her şeyi söyleme, önemli detayları saklama, hikâye uydurma, yalan söyleme, konuyu değiştirme ya da kaçınmadır (Darling, Cumsille, Caldwell ve Dowdy, 2006). Smetana ve diğerleri (2009)'ne göre, kendini açma stratejilerinden en çok kullanılan strateji kaçınmadır.

Bumpus ve Hill (2008) yaptıkları araştırmada, çocukların kendilerini gizlemesi ile anababanın haberdar olması arasında negatif bir ilişki olduğunu saptamıştır. Zamanla artan sır saklama düzeyi, anababa ile çocuk arasındaki ilişkinin zayıflamasını yordamaktadır. Ayrıca daha fazla kendini gizleyen çocuklar, sosyal olarak yeterliliği zayıf ve daha saldırgan olarak tespit edilmiştir. Kerr ve Stattin (2000)'e göre kendini daha çok açan ergenlerin öz saygıları yüksek ve depresyon düzeyleri daha düşük olurken ebeveynlerine karşı daha olumlu duygular hissetmektedir. Bu sonuçlardan hareketle kendini açma davranışı gösteren ergenler ebeveynleri hakkında olumlu duygu ve deneyimlere sahip olduğu söylenebilir.

2.1.4.2 Anababa talebi

Ebeveynlerin çocuğun aktiviteleri hakkında çocuğun kendisine, arkadaşlarına komşularına ve arkadaşlarının ebeveynlerine sorarak, onlarla konuşarak bilgi sahibi olmasıdır. (Kerr ve Stattin, 2000). Çocuk burada kendini açmadan farklı olarak gönüllü bir şekilde değil anababanın soruları doğrultusunda bilgi vermektedir.

Çetin (2010)'e göre anneler, babalara kıyasla ergenlerden daha fazla bilgi talebinde bulunmaktadırlar. Kız çocuklarına daha çok bilgi talebinde bulunulmakta ve kız çocukları daha çok kontrol edilmektedir. Kerr, Stattin ve Burk (2010) tarafından yapılan bir araştırmada anababa talebinin kızlarda daha fazla bilgiye sahip olunduğunu ancak erkeklerde anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmiştir.

2.1.4.3. Anababa kontrolü

Anababa kontrolü anababanın ergen çocuğunun ne yapacağını ya da nereye gideceğinden haberdar olması için izin istemesinin derecesidir. Ergenin etkinliklerini anababa izni alarak yapması, anababa tarafından bu etkinliklerin kontrol edilmesi ve yaptığı aktivitelerden sonra ebeveyne bilgi vermesidir (Kerr ve Stattin, 2000). Ebeveynler kurallar oluşturarak çocuğun etkinliklerine sınırlar koyar ve özgürlüğünü kısıtlar. Özgürlüğü kısıtlanan ergen anababasından bazı şeyleri gizleme eğilimi içerisine girmek zorunda kalır.

Abartılı anababa kontrolü ergende baskı oluşturmakta ve fazlaca kontrol duygusu hisseden ergen daha çok depresif belirtiler göstermekte ve daha düşük özgüvene sahip olmaktadır. Bu nedenle ebeveynin ergende kontrol baskısı oluşturmada kontrol etmeye çabalaması gerekmektedir (Kerr ve Stattin, 2000). Anababa kontrolü ebeveynlerin katılımını ve net prensipler oluşturmasını içeriyorsa pozitif, çocuğun yaşamına psikolojik olarak zorla müdahale ediyorsa negatif olmaktadır. (Grolnick, Beiswenger ve Price, 2008).

Anababa talebi ve kontrolü bilgi edinme yollarından etkin izleme yöntemlerine girer. Ancak ebeveyn bilgisinin gerçek ve güvenilir bilgi kaynağı ergenin kendisini gönüllü olarak açmasıdır. Hayes, Hudson ve Matthews (2007)'a göre ebeveyn izlemesi genel olarak aile üyelerinin aile hayatı ve günlük konuşmaları içinde üstü kapalı olarak gerçekleşir.

Ebeveyn izlemesi bilginin kimden öğrenildiği (doğrudan, dolaylı) ve hangi konularda (okul, sağlık, telefon, bilgisayar) izleme yapıldığına göre de gruplandırılabilir. Ebeveynlerin ergenin etkinlikleri hakkında ergenin kendisine sorular sorarak bilgi sahibi olmasına doğrudan izleme; ergenin arkadaşlarına, arkadaşlarının anne ve babalarına, komşularına veya öğretmenlerine doğrudan sorular sorarak bilgi edinmesi ise dolaylı izlemedir. Dolaylı izleme ebeveynler tarafından takip etme veya kardeşler, akrabalar gibi diğer kişilerden izleme davranışı yoluyla yapılmaktadır (Demir, Baz ve Atarbay 2017). Bir diğer izleme yolu da ebeveynlerin ergenin mahrem alanını ihlal ederek bilgi edinmeye çalıştığı kısıtlayıcı izlemdir. Özel notlarını ve günlüğünü okuma, bilgisayarını, cep telefonunu veya çekmecelerini karıştırmak kısıtlayıcı izleme örnektir (Hawk, Becht ve Branje, 2016).

2.2. Akran İlişkileri

Akran ilişkileri aynı yaş grubuna dâhil ve tanıdık olan bireylerin karşılıklı olarak etkileşim içerisinde bulunmasıdır. Akran ilişkileri yaşamın tüm gelişim dönemlerini kapsayan sosyal hayatın bir yönüdür. Çocukluk döneminden itibaren bireyler sosyal hayatın içerisinde bulunmakta ve etkileşimleri de giderek artmaktadır. Akran ilişkilerin çocukluk döneminden itibaren başlamasından dolayı kişilik gelişimindeki etkileri son derece fazladır (Reitz, Zimmermann, Hutteman, Specht ve Neyer, 2014).

Akran ilişkilerinin toplum yapısındaki değişmelerle birlikte önemi daha da artmaktadır. Özellikle her iki ebeveyninde iş hayatına katılması, geniş ailelerin yerini çekirdek ailelerinin alması, apartman yaşamının artması gibi faktörler akran ilişkilerinin önemini artırmıştır (Gülay, 2009).

Akran ilişkileri, olumlu ve olumsuz davranış kalıplarını içeren çok boyutlu bir etkileşim biçimidir (Gülay, 2009). Akran ilişkileri sosyal-duygusal gelişimle (McLane, 1998), okul başarısıyla (Cohen, Zhou, Hancock ve Floyd, 2006) zihinsel beceriler ve problem çözme kapasiteleriyle ilişkili olduğu görülmüştür (Reitz ve diğerleri, 2014). Akran ilişkileri sayesinde ergenler, sosyalleşmelerine katkı sağladıkları, duygu

bütünlüklerini korudukları, destek ve yardım alabildikleri (Uslu 2012), ayrıca yakın arkadaşları sayesinde mutluluk seviyelerinin arttığı (Sanderson ve Cantor, 1995), sosyal becerilerinin geliştiği (Engels ve Bogt, 2001), öğrencilerin başarısı ve öğrenme becerilerine katkı sağladığı (Riese, Samara ve Lillejord 2011) ve çatışma çözme becerilerinin arttığı (Uz-Baş ve Siyes, 2011) bulunmuştur.

Akran ilişkileri bireye olumlu katkılar sağlamasının yanında olumsuz katkılara da neden olabilmektedir. Devamsızlık problemleri ve okul terki, sigara, alkol ve madde bağımlılığı, kavgaya karışma, suç işleme, evden kaçma gibi riskli davranışlarda akran gruplarının etkisi vardır. Olumsuz akran grupları problem davranışlar ve suça yönelik davranışlar açısından risk faktörü taşımaktadır (Lerner ve Steinberg, 2004). Bu bağlamda akran gruplarının ve akran ilişkilerinin niteliği önem taşımaktadır.

2.2.1 Ergenlikte akran ilişkileri

Yaşamları boyunca insanlar her döneminde iyi oluşlarını veya benlik saygılarını desteklemek, gelişimsel ödevlerini yerine getirmek, sosyalleşmek ya da karşılaştığı sorunların üstesinden gelebilmek için diğer insanlarla iletişim içerisinde olma ve etkileşim kurma gereksinimi duymaktadır. Yaşamın bütün dönemlerinde akran ilişkileri önemini sürdürmekte ancak insanların arkadaşlık ilişkilerine dair atfettikleri anlamlar dönemlere göre değişim göstermektedir (Goede, Susan, Branje, Delsing ve Meeus, 2009). Bu değişime bireylerin her gelişim dönemlerine özgü zorlukları ve gelişim görevleri olması sebep olmaktadır. Örneğin çocukluk döneminde oyun arkadaşlığı ve beraber vakit geçirme gibi daha somut davranışlar yaşanırken, ergenlik döneminde genellikle kendini ifade etme ve kendini açma sırlarını paylaşma ve ortak ilgi alanlarında vakit geçirme şeklindedir. Daha sonra genç yetişkinlikte arkadaşlık ilişkileri iş hayatı ve anababalığın olduğu ilişkiler; ileri yetişkinlikte iş yaşamında arkadaşlık daha çok birbirine sosyal destek sağlama ve yol arkadaşlığına dönüşür (Hartup ve Stevens, 1999; Santrock, 2014).

Çocukluk döneminde arkadaşlıklar daha çok oyun arkadaşılığıyla sınırlı kalmakta ve arkadaşlarıyla aralarında duygusal bir bağlılık bulunmamaktadır. Çocuklar bu dönemde duygusal tatmin için arkadaşlarına değil ailelerine ihtiyaç duymakta; sevmek, takdir edilme ve güven ihtiyaçları ebeveynleri tarafından karşılanmaktadır. (Dolgin, 2014). Ergenlik döneminde ise bu durum değişerek, daha önce ailelerden alınan duygusal tatmini ergen arkadaş gruplarından sağlamaya çalışmaktadır (Helsen, Volleberg ve Meeus, 2000).

Ergenlerin akran ilişkilerinde, çocukluk dönemindeki akran ilişkilerine göre dört farklı değişim göze çarpmaktadır (Brown, 2004). Bu gelişmelerden ilki akranlarıyla geçirilen sürelerin fazlalığıdır. Ergenler ortalama olarak gün içerisinde vakitlerinin yarısını akran gruplarıyla birlikte, ebeveynlerinin de içerisinde bulunduğu yetişkinlerle ise vaktinin sadece yüzde 15'ini birlikte geçirmektedir (Steinberg, 2007). İkinci değişim akran gruplarıyla birlikte ebeveyn kontrolü olmadan vakit geçirilmesi ve aktivitede bulunmalarıdır (Brown, 2004). Çocukluk döneminde daha çok ebeveynlerinin kontrolünde akranlarıyla iletişim kurulurken, ergenlik döneminde ergen daha özgür ve bağımsız bir şekilde akran gruplarıyla iletişim kurar. Bir diğer değişim ise ergenler karşı cinsten akranlarıyla daha fazla birlikte vakit geçirir. Bir önceki dönemde karşı cinsi rakip olarak görürken ergenlik döneminde karşı cinsle daha yakın ilişkiler kurulmaya başlanır (Santrock, 2014). Son önemli değişim akran gruplarından beklentilerdir. Ergenler çocukluk dönemi benmerkezciliğinden çıkarak bağlanma, güven, kabul ve ortak bir anlayışa sahip olmaya yönelik ilişki kurarlar (Evans, 2005).

Erken ergenlikte arkadaşlıklar ergen benmerkezciliğinin etkisiyle genelde arkadaşlıkların sıklıkla değişkenlik gösterdiği dalgalı bir hal alır. Ergen arkadaşlarıyla yoğun bir duygusal yakınlık duyar ve her zaman arkadaşlarının yanında yer almasını ister. Ergenin arkadaşlarından beklediği destek çoğunlukla gerçekçilikten uzaktır. Özellikle kızlarda beklenen destek talebi karşılanmazsa öfke ve kıskançlık duyguları yaşanarak arkadaşlıkların sonlanmasına sebep olur (Parker, Low, Walker ve Gamm, 2005). Ergenliğin ilerleyen döneminde ergen benmerkezciliğinin azalması, sosyal beceri ve yönetsel becerilerin gelişmesi ile birlikte akran ilişkileri daha dengeli bir seyir

izlemektedir (Erwin,1993). Bu dönemde arkadaşlıklar cinsiyet bakımından heterojenleşmekte ve romantik ilişkiler daha önemli hale gelmektedir.

Ergenlik döneminde pubertal gelişimin etkisiyle birlikte ilginin karşı cinse yönelmesi ve romantik ilişkiler ergenlik döneminin başlıca sosyal değişimlerinden biridir. Bazı araştırmacılar 11-13 yaşlarında romantik ilişkisi olanları erkenciler, 17-19 yaşlarında hiç romantik ilişki yaşamayanları geç kalanlar olarak ifade etmektedirler. Erickson ilk romantik ilişkileri ergenin kendisini sınaama fırsatı olarak görürken, romantik ilişkileri sınırlandıran toplumlarda sıklıkla ergen-ebeveyn çatışmasına yol açmaktadır. Romantik ilişkilerin bağlanma, iletişim, kendini ifade etme, sosyalleşme ve sosyal destek sağlama gibi olumlu yansımalarının olduğu gibi, ergenin arkadaş ve ailesinden uzaklaşmasına, okul başarısının düşmesine, flörtü tarafından reddedilmesi, aldatılması, kıskançlık krizleri ve şiddet eylemleri gibi olumsuz yansımaları da olabilmektedir (Aytar, 2018). Ergenler romantik ilişkileri hoşça vakit geçirme, statü kazanma, sosyalleşme, cinsel deneyim yaşama ve yakınlık hissetme gibi nedenlerle yaşamaktadırlar.

Ergenlik dönemi, bireyin kimliğini aradığı ve kimliğini şekillendirmeye başladığı stresli bir dönemdir. Bu stresli dönem ergenin aileden uzaklaştığı, ebeveynleriyle ve çevresindekilerle tartışmalar yaşadığı çok fazla arayış içinde olduğu, fizyolojik ve zihinsel gelişimlerin yaşandığı fırtınalı bir dönemdir. Bu zor dönemde ergen aileden uzaklaşarak, arkadaş ilişkilerine daha fazla önem vermekte ve akranlarına daha çok güven duymaktadır (Cüceloğlu, 1999).

Ergenlerin güven problemi yaşaması ve kaygılı olması bu dönemde akran ilişkilerinin öneminin artmasının sebeplerinden biridir. Değişim ve gelişimin hızlı olmasından dolayı kişiliklerini henüz tanımlayamamaları ve kimlik oluşturmaya çalışmaları güvensizliklerini artırmaktadır. Ergen arkadaş gruplarından kişisel, sosyal ve toplumsal becerileri öğrenerek bu sayede kendisini daha güçlü hissetmektedir (Dolgin, 2014)

Brown ve Larson (2009)'a göre arkadaşlar birbirlerini çok farklı yönlerden etkileyebilirler. Arkadaşlar bir davranışı teşvik ederek, özendirerek, cesaretlendirerek, davranışa ortam hazırlayarak, aynı davranışları yaparak birbirlerine rol model olurlar. Bu davranışların yapılmasında birbirlerine baskı yapmayarak davranışları daha çekici hale getirirler.

Ergen bu dönemde gereksinim duyduğu ait olma, bağlanma, kabul görme gibi ihtiyaçlarını akranlarıyla daha fazla birlikte olarak gidermeye çalışır (Aydın, 1999). Ergen akran ilişkileri sayesinde kendini ifade etmeyi, olumlu davranış sergilemeyi, eşit ilişki kurmayı ve diğer kişilere karşı hoşgörülü davranmayı öğrenmektedir. Arkadaş grubu tarafından kabul edilme, ergenin kendisine olan güvenini artırmakta ve arkadaş ortamında duygu ve düşüncelerine daha kolay ifade edebilmesine katkı sağlamaktadır. (Kulaksızoğlu, 1998).

Ergenlik, fizyolojik, bilişsel ve psikososyal değişimlerin çok hızlı yaşandığı kritik bir dönemdir. Bu dönemde ergenlerden kimliğini oluşturması ve gelişim görevlerine ayak uydurması beklenmektedir. Ergen hem yeni bir kimlik geliştirme uğraşındayken hem de toplumun değer yargılarına göre çatışma yaşamadan hareket etmek durumundadır. Ergen daha önce aileye ait iken ergenlik döneminde aile üyesi olmaktan çıkıp toplumun bir üyesi haline gelmeye başlamıştır (Nurmi, 2004). Bu zor dönemde akran ilişkileri diğer dönemlere nazaran daha çok önemli hale gelmektedir. Ergenlik döneminde ergenler akran gruplarının desteğini alabilmek için yoğun çaba harcar ve ebeveynlerinden bağımsız hareket etmek ister (Hong ve Espelage, 2012).

Ergen akranları rol model olması, dönütler vermesi ve kendini kıyaslayabileceği akranlarıyla uygun bir ortam sağlaması, ergenin psikososyal gelişimine önemli bir katkı sağlamaktadır (Nurmi, 2004). Akran ilişkileri, ergenin bu dönemde karşılaştığı sorunların üstesinden gelmesinde ve yetişkin yaşamına hazırlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanında akran grupları, bağlılık ve ait olma duygusu sağlayarak ergenin kendine güveni ve benlik saygısı gelişimi üzerinde

etkili olmakta ve stres yaratan olayların etkisini azaltan sosyal bir destek sağlamaktadır (Dornbusch, 1989).

Ergen olumlu akran ilişkileri sayesinde sosyal hayata hazırlanabilmektedir (Köse, 2015). Giderek sosyalleşmeye başlayan ergenler bir gruba girme ihtiyacı duymaktadır. Bu dönemde bir grup üyesi olmak, başkalarının ilgisini çekmek ve aidiyet duygusunu yaşamak gibi sosyal gereksinimleri arkadaşları tarafından karşılanmaktadır. Ergenlik dönemi grupları genel olarak klikler ve geniş akran grupları olmak üzere iki sınıfta gruplandırılır.

Klikler, ortalama beş veya altı kişiden meydana gelen sayıları en az 2, en fazla 12 kişi arasında değişen küçük arkadaş gruplarıdır. Klik üyeleri genelde aynı yaş grubu ve aynı cinsiyetten oluşmaktadır. Klik üyelerinin birbirlerine bağlılığı yüksektir ve zamanların büyük bir kısmını birlikte geçirirler. Aynı klikte bulunan üyeler; cinsiyet, yaş, etnik köken ve statüleri bakımından benzer özellikler taşımakta ve ortak ilgi alanları bulunmaktadır (Ennett ve Bauman, 1996).

Geniş arkadaş grupları, genellikle orta ergenlik döneminde kızlar ve erkeklerden oluşan, kliklerden daha büyük ve sayıları yirmi kişiye kadar ulaşabilen arkadaş gruplarıdır. Geniş arkadaş grupları birkaç klikin bir araya gelmesiyle oluşur (Dunphy, 1979). Geniş arkadaş grupları heterojen özellik taşıdığı için karşı cinsle olan sosyal ilişkilerin gelişmesine olanak sağlar. Kliklere göre geniş akran grupları daha az kişiseldir ve klikler çok sık bir araya gelmekte iken geniş arkadaş grupları haftada bir iki kez bir araya gelmektedir. Klikler ve geniş arkadaş grupları, çocukluk dönemine göre ergenlikte daha önemli yer teşkil eder. Brown ve Lohr (1987)'e göre geniş arkadaş gruplarında, grup içerisinde popüler olanların benlik saygıları yüksek iken, grup içerisinde silik ve önemsiz olanların ise benlik saygıları düşüktür. Ergen arkadaş grupları sayesinde kendini güvende hisseder ve tek başına yapamayacağı işleri halledebilir.

Savcı ve Aysan (2016)'a göre akran ilişkileri ergenlerde iyi oluşun elde edilmesinde ve devamlılığının sağlanmasında önemli bir etkidir. Ergenlik döneminde yakın ilişkilerin kurulamamış olması duygusal iyi oluşun sağlanmasına olumsuz katkı sağlamaktadır (Buhrmester, 1990). Chapple (2005)'a göre dürtülerini kontrol edemeyen ergenler arkadaşları tarafından dışlanmakta ve yalnızlaştıkları için suç işleme davranışına daha yatkın olmakta ve ergen suçluluğunu artırmaktadır. Ergenlik döneminde akran ilişkilerinin olmaması saldırganlığı artırmakta (Yamasaki ve Nishida, 2009) olumsuz akran ilişkileri ise yetişkinlikte yaşanan psikolojik problemlere kaynak teşkil etmektedir (Bagwell, Newcomb ve Bukowski, 1998).

2.2.2. Ergenlikte akran ilişkilerine ebeveyn etkileri

Ebeveyn ve akran ilişkileri arasında gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak birçok bağlantı vardır. Ebeveynler ergenlere rol model olarak davranışların şekillenmesini sağlayarak; ebeveynlerin yaşadıkları muhit, aile dostları ve öğrenim göreceği okula ilişkin tercihleri nedeniyle bireyin arkadaş havuzunu oluşturan sosyal çevreyi oluşturarak; izleme ve kontrol stratejileri uygulayarak akran ilişkilerine etki eder. Çocuklar öncelikli olarak ebeveynlerinden olmak üzere çevresindekilerin davranışlarını gözlemler ve onları model alır. Bireyin daha sonraki sosyal ilişkileri bu modellemeler çerçevesinde şekillenir (Kulaksızoğlu, 1998).

Ebeveyn ve akran ilişkileri birbirini karşılıklı olarak etkilemekte ve sonraki dönemlere ergeni hazırlamaktadır. Çocukluk döneminde daha çok etkili olan ebeveyn ilişkileri, ergenlik döneminde yoğunlaşan akran ilişkilerinin temelini oluşturmaktadır. Ergenler genellikle ailelerinden kazandıkları sosyal becerilerle akranlarını etkiler ve akranlarından etkilenir. Anababa tutumları otoriter olan ergenler, olumlu akran gruplarına; anababa tutumu ilgisiz olan ergen kızlar, olumsuz akran gruplarına ve anababa tutumu hoşgörülü olan ergen erkeklerin eğlence odaklı akran gruplarına katılmaktadırlar (Şimşek, 2010).

Sosyal Öğrenme Kuramcısı Bandura (1977)'ya göre ebeveynlerin davranışları ergenin sosyal yaşantılarını şekillendirmektedir. Ergenler çocukluk dönemlerinden itibaren sosyal destek, uyum sağlama ve sorun çözme gibi sosyal davranışları ebeveynlerinden öğrenmektedirler. Arkadaşlarıyla iletişime ebeveynlerinden öğrendikleri sosyal davranışlar ile geçerler. Bu sosyal davranışlar destekleyici uyum sağlayıcı ve çatışma çözme becerileri gibi olumlu olurken; saldırgan, tehdit edici ve ihmalkâr gibi olumsuz becerilerde öğrenilebilmektedir. Yapılan bir araştırmada sosyal destek sağlayan davranışlar arkadaş ilişkilerinden alınan doyumunu artırmakta iken, saldırgan davranışlar ise arkadaş ilişkilerinin kalitesini düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır (Cui, Conger, Bryant ve Elder, 2002).

Ebeveynler izleme stratejileri uygulayarak ergenlerin akranlarla ve diğer bireylerle olan sosyal yaşantılarının düzenleyicisi olarak hizmet etmektedirler. Ergenin daha fazla izlenmesi olumlu akran ilişkilerine ve sapan arkadaşların az olması ile ilişkilidir. Ayrıca Morgan (1984)'a göre ebeveynlerin huzurlu ve dengeli evlilik hayatı bireyin akran ilişkilerinde uyumlu ve mutlu olmasını sağlamaktadır.

2.3. İlgili Araştırmalar

2.3.1. Ebeveyn izlemesi ile ilgili yurtdışında yapılan araştırmalar

Boudreault ve diğerleri (2013) tarafından yürütülen 14-16-18 yaşlarındaki 605 ergenin katıldığı bir çalışmada ebeveyn kontrolü ve destek uygulamalarının, ergenler üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırmada yalnızca 16 ve 18 yaşlarındaki ergenlerin annelerinden algıladıkları kontrolün özsaygı üzerinde negatif etkisi olduğu bulunmuştur. Araştırmanın bir diğer bulgularına göre ergenlerin algıladıkları ebeveyn kontrolünün artmasıyla psikolojik rahatsızlık durumunda arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bourdeau, Miller, Duke ve Ames (2011)'in ebeveynlerin çocuklarının uyuşturucu ve alkol kullanan arkadaşları hakkında bilgi edinme yollarını araştırdıkları

araştırmada ebeveynlerin çoğunluğunun doğrudan çocuklarından bilgi aldıkları sonucuna ulaşmışlardır. Bilgiyi kendi çocuklarından alan ebeveynlerin daha çok çocuklarının kendilerini gönüllü olarak açtıklarını, geriye kalanları ise çocuklarına sorular sorarak öğrendiklerini belirtmişlerdir. Başka bir bilgi edinme yolu varsayımda bulunmaktır. Ebeveynlerin yarısı çocuklarının arkadaşlarından veya arkadaşlarının anababalarından edindikleri bilgilerden yorumlar katarak varsayımlarla bilgi edinirler. Bu yolla edinilen bilgilerin güvenilirliği düşüktür. Son olarak ebeveynlerin dörtte biri çocuklarının arkadaşları veya arkadaşlarının ailelerine doğrudan sorular sorarak bilgi sahibi olmaktadır.

Lachausse (2008) 9 ile 12. sınıflar arasındaki 246 ergenin katıldığı bir araştırmada ebeveyn kontrolü ile ergenin risk alma davranışlarını incelemiştir. Araştırmada ebeveynlerin gerek doğrudan gerekse dolaylı olarak ergenin risk alma davranışları üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre ebeveyn izlemesi, ebeveyn haklılığı, ebeveynlerin istekli olması ergenin sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilişkilidir. Daha fazla anne baba bilgisi risk alma davranışlarını azalttığı ve anne baba bilgisi ile ergenin kendini açması arasında da pozitif bir ilişki saptanmıştır. Ebeveyn kontrolü risk alma davranışları üzerinde bağımsız bir etkisi olurken; ebeveyn destek davranışları, daha çok anne baba bilgisi ile ilişki olduğu sonucu bulunmuştur.

Kerr, Stattin ve Pakalniskiene (2008) tarafından 10 ile 18 yaşları arasındaki 1641 ergenle yapılan araştırmada anne ve babaların, ergenin suç davranışında bulunması, saygısızlık problemleri ve bu davranışların saklanması veya karşı koyma davranışlarına tepkileri incelenmiştir. Araştırmada çocuklarının ev dışındaki aktivitelerinden haberdar olmayan ebeveynlerin çocuklarında ergen suçluluğu ve saygısızlık problemleri açısından ilişki bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre ebeveynlerine karşı sır saklayan ve karşı koyan ergenlerin anne ve babaları daha fazla endişe duymakta güvenleri azalmakta ve çocuklarını daha az izlemektedir. Ergenler anne ve babalarına karşı kendilerini açıyor ve samimi davranıyorsa ebeveynler çocuklarını izliyor ve sorular sorarak bilgi sahibi olmaktadır. Eğer ergenler paylaşımdan kaçıyor ve sır saklıyorsa ailelerde ilişki kurmaktan uzaklaşıyor ve çocuklarını daha az izliyorlar. Yine

aynı araştırmada suçu izlemeye yönelik ebeveynlerin çabası erkeklerin suç işleme davranışında artışı, kızlarda ise azalmayı yordamaktadır.

Heim, Brandtzaeg, Kaare, Endestad ve Torgersen (2007) ebeveyn izlemesinin ergenlerde bilgisayar ve internet kullanımı üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çocuklarını daha fazla izleyen ebeveynler çocuklarının bilgisayar ve internet kullanımlarında kurallar oluşturduklarını ve bu kuralları kontrol ettiklerini ifade etmişlerdir. Çocuklarının denetlenemeyen zamanlarındaki aktivitelerinden haberdar olan ebeveynlerin çocukları bilgisayar ve interneti amacına uygun şekilde kullandıkları, araştırma ve ev ödevlerini yaptıklarını belirtmişlerdir. Araştırmadan elde edilen verilere göre ebeveynleri tarafından daha fazla izlenen ergenlerin bilgisayar ve interneti daha yararlı bir biçimde kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Pasch (2007) tarafından ebeveynlik stratejilerinin alkol tüketimi davranışı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre çocukların zaman içerisindeki alkol kullanımını ebeveynliğe ilişkin algılarına göre değiştiği tespit edilmiştir. Daha çok ana baba izlemesinin çocuklarda alkol kullanımında azaltma etkili olduğu saptanmıştır. Ebeveynlerin ana baba izlemesine dair algısı diğer ebeveynlik stratejilerine göre karşılaştırıldığında alkol kullanımına etkisinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Ebeveyn izlemesi, alkol tüketimi olanlar için etkili bir ebeveynlik uygulaması olduğu tespit edilirken, alkol kullanmayanlar için alkol tüketimini etkilemede herhangi bir etkisi olmadığı bulunmuştur.

Pettus, (2006) ebeveyn izlemesi, öğrencinin uyumunu ve akademik performansı cinsiyet ve etnik köken değişkenine göre incelemiştir. Yapılan araştırmada cinsiyete göre bakıldığında daha çok ebeveyn izlemesi olan kızlarda, akademik uyumun daha fazla olduğu; erkeklerde ise daha çok ebeveyn izlemesinin daha fazla sosyal uyumla ilişkili olduğu bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin uyumu ve akademik performansını ebeveyn izlemesi doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada etnik kökene göre bakıldığında Afrika kökenli Amerikalı öğrencilere göre beyaz öğrenciler daha fazla ebeveyn izlemesini ifade etmişlerdir.

Borawski ve diğerkleri (2003) ergenlerde izleme, denetimsiz zamanlar ve güvenin antisosyal davranışlar ile arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada ebeveyn izlemesi ve ebeveyn güveni arasında pozitif korelasyon bulunmuştur. Yine aynı araştırmada denetimsiz zaman ile ebeveyn izlemesi arasında negatif korelasyon bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre ebeveynleri tarafından daha fazla izlenen ergenlerin ebeveyn güvenleri daha fazla ve denetimsiz zamanları daha azdır. Ebeveynleri ile beraber yaşayan ergenler, ayrı yaşayanlara oranla daha çok izlenmektedir. Ebeveynlerinin mezuniyet düzeyine göre ebeveyn izlemesi, denetimsiz zaman ve güven arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Araştırmanın bir diğerk bulgularına göre ebeveyn izlemesi yüksek olan erkek ergenlerin cinsel aktivite sırasında kondom kullanımları daha fazladır.

Crosby ve diğerkleri (2002), örneklemini Afro Amerikalı 14-18 yaşlarındaki kızların oluşturduğu bir araştırmada, algılanan düşük ebeveyn izlemesinin hamile kalma ile ilişkili olduğunu bulmuşlar. Araştırmada hamile olmayan ve ebeveyn izlemesi az olan ergenlerin takip eden 6 aylık süre içerisinde hamile kalma olasılıklarının 2 buçuk kat daha fazla olduğu sonucu bulunmuştur.

Li, Santon ve Feigelman (2000) Afrika kökenli Amerikalı 9 ile 15 yaşları arasındaki 383 ergenin katıldığı 4 yıllık boylamsal bir araştırmada riskli ebeveyn izlemesi ve riskli davranışlar incelenmiştir. Araştırmada algılanan ebeveyn izlemesinin az olması cinsel davranışlar, uyuşturucu kullanımı, uyuşturucu satma, okul terki ve şiddet davranışlarını içeren riskli davranışlara katılma ile ilişkilidir. Algılanan ebeveyn izlemesinin daha az olan ergenler, daha fazla ebeveyn izlemesi algılayanlara göre riskli davranışlarda daha çok bulunmaktadır. 4 yıllık boylamsal araştırmanın sonucunda ebeveyn izlemesinin zamanla değişmediği bulunmuştur.

16-19 yaşları arasındaki ergenlerin katıldığı bir araştırmada alkol tüketimi olmayan ergenlerin ebeveynleri, alkol tüketen ergenlerin ebeveynlerine göre çocuklarının boş zamanlarını daha fazla izlemektedirler (Beck ve diğerkleri, 1999). Bu araştırmada yaş seviyesi düşük olan ergenlerin ebeveynleri ile güçlü bir özyeterliğe

sahip olan ebeveynler, çocuklarının yapıp ettiklerine ilişkin daha net beklentiler oluşturmakta ve çocuğun aktiviteleri hakkında bilgi sahibi olduğu bulunmuştur.

Chilcoat ve Anthony (1996) tarafından yapılan 8 ile 10 yaşları arasındaki 926 çocuğun katıldığı bir araştırmada düşük ebeveyn izlemesi olan çocukların daha erken yaşlarda madde kullandıkları bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre orta çocuklukta ebeveyn izlemesi, son çocukluk ve ilk ergenlikle marihuana ve uyuşturucu kullanımı ile ilişkilidir. Şehirde ikamet eden çocuklarda ebeveyn kontrolü ve izlemesi uyuşturucu madde kullanımını gençlik yıllarında ertelemeye önleyici bir etki sağlamaktadır. Orta çocukluk dönemlerinde daha fazla izlenen ve kontrol edilen çocukların son çocuklukta ve ilk ergenlikte uyuşturucu madde kullanma olasılıkları daha düşük olduğu bulunmuştur.

Pannel (1996) tarafından 6 ve 7. Sınıflarda okuyan İspanyol ve Asya kökenli 296 ergen ile yapılan bir araştırmada, çocukların bildirimlerinden elde edilen bulgulara ebeveyn izlemesi ile toplumsal şiddet yaşamaları ve post travmatik stres bozukluğunun ilişkili olduğu bulunmuştur. Ebeveyn izlemesinin düzeyi arttıkça ergenlerde toplumsal şiddete maruz kalma ve post travmatik stres bozukluğu yaşama azalmaktadır.

Ebeveyn izlemesi ve arkadaşların ergenin madde kullanımı üzerindeki etkisinin 6500 ergen üzerinde çalışıldığı bir araştırmada (Steinberg, Fletcher ve Darling,1994) ebeveyn izlemesinin fazla olması ergenin uyuşturucu madde kullanımını azalttığı bulunurken, uyuşturucu kullanan arkadaşlara sahip olan ergenlerin madde kullanımı ve alkol tüketimi artış göstermektedir. Araştırma bulgularına göre izleme ve akran baskısının etkisi ergenlerde uyuşturucu kullanımına başlamada, maddeyi denemekten düzenli kullanmaya geçişe göre daha etkilidir. Ebeveynleri tarafından daha az izlenen ergenler daha fazla uyuşturucu kullanmaktadır. Kızlarda ve erkeklerde daha fazla izlenmenin madde kullanımına başlamada cesaretlerini azalttığı saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre ebeveyn izlemesi madde kullanımını engellemede ve azaltmada etkili bir araç olduğu sonucuna varılmıştır.

Crouter, MacDermid, McHale, ve Perry-Jenkins (1990) 9-12 yaş arasında çocuğu olan ailelerdeki anne ve babanın çalışma durumlarına göre; ebeveyn izlemesi ve çocuğun akademik başarısı arasındaki ilişkileri incelemiştir. Araştırma bulgularına göre, ebeveyn izlemi düşük olan erkeklerde okul başarısının da düşük olduğu bulunmuştur. Araştırmada hem anne ve babanın çalıştığı hem de tek ebeveynin çalıştığı her iki aile grubundaki ailelerde kız ve erkek çocuklar ebeveyn izlemi bakımından farklılık göstermemiştir. Ancak iki ebeveynin de çalıştığı ailelerdeki erkek çocuklarda izlem durumunun düşük olması okul başarısını düşürmekte ve davranış sorunlarına yatkın olmaya neden olmaktadır.

Ebeveyn izlemesi ile ilgili yurtdışında yapılan araştırmalara bakıldığında daha çok uyuşturucu madde kullanımı, alkol tüketimi, risk alma davranışları, ergen suçluluğu, problemli internet kullanımı, akademik başarı gibi değişkenlere ebeveyn izleminin etkileri incelenmiştir. Ebeveyn kontrolü ve destek uygulamalarının psikolojik etkileri, ergen hakkında bilgi edinme yolları ve ebeveynlerin bilgi kaynakları ile ilgili konularda çalışılmıştır. Bu araştırmalarda ebeveyn izleminin düşük olmasıyla; risk alma davranışları, madde kullanımı, ergen suçluluğu, problemli internet kullanımı ve düşük akademik başarı ilişkili bulunmuştur.

2.3.2 Ebeveyn izlemesi ile ilgili yurtiçinde yapılan araştırmalar

Aypay, Durmuş ve Aybek (2016) 244 ortaokul öğrencisi üzerinde ebeveyn izlemesi, okul tükenmişliği ve akran zorbalığı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre ebeveyn izlemesi puanları daha fazla olan ortaokul öğrencilerinin sinme ve zorba davranışlardan korkma şeklindeki kurban olma boyutundaki puanları daha azdır. Ebeveyn izlemesi ve zorba olma deneyimleri arasındaki analizler incelendiğinde daha yüksek düzeyde ebeveyn izlemesi olanlarda sözel, fiziksel, korkutma, sindirme ve özel eşyalara saldırma şeklindeki zorba davranışlar sergilemeye yönelik zorbalık puanları daha düşüktür.

Çok ve Çetin (2015) tarafından yürütülen bir çalışmada anne-baba izlemesi, anne-baba izleme yollarını ergen, anne ve baba bildirimlerine göre incelenmiştir. Araştırmada anne-baba izlemesinin cinsiyet değişkenine göre farklılaştığı ve anne-babaları tarafından kızların erkeklerden daha çok izlendiği, anne baba izlemesinin daha çok ve öncelikli olarak anneler tarafından yapıldığını, ergenlerin kendilerini babalarına göre annelerine daha çok açtığını ve erkeklere göre kızların daha fazla kendisini açtığı bulgularına ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre annelerin ebeveynlik uygulamalarında daha etkin oldukları sonucuna varılmıştır.

Pekel ve Sayıl (2013) ceza infaz kurumlarındaki 157 ergen ile yaptığı bir çalışmada, anne izlemesi arttıkça ergenlerin problem davranışlarının azaldığı, ergenin olumlu sosyal davranışların arttığı ve öfke kontrol etmede fayda sağladığı bulunmuştur. Yapılan araştırma da kızların ebeveynleri tarafından erkeklere oranla daha fazla izlendiği ve yaş düzeyi azaldıkça ergenlerin daha çok izlendiği görülmüştür. Araştırma bulgularına göre ailenin demografik özelliklerinin ebeveyn izlemesini etkilediği ve anne ve babaların çocuklarını izlemede farklı özellikler sergilediği sonucuna varılmıştır.

Kındap ve diğerleri (2012) 780 ergen ile yaptığı bir çalışmada ebeveyn kontrolü ve ilişkisel zorbalık arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Araştırmada ebeveyn izlemesinin (davranışsal kontrol) ilişkisel zorbalık yapma bakımından koruyucu nitelikte olduğu, ebeveynin psikolojik kontrolünün ise ergende ilişkisel zorbalık yapma bakımından artırıcı bir etken olduğu bulunmuştur. Ergenlerin algıladıkları davranışsal kontrol ve psikolojik kontrol düzeylerinin cinsiyete göre incelendiğinde, hem kız hemde erkekler tarafından verilen bildirimlerde karşı cinse göre daha fazla psikolojik ve davranışsal kontrole maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir.

Ulaş, Demirtaş ve Kızıldağ (2012) ebeveyn izlemesi ile çocuk suçluluğu arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada 70 ebeveyninden elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin 3'ünün (% 4,3) çocuklarının nerede olduğundan haberdar olmadığını, 26'sının (% 37,7) çocuklarını gün içerisinde kısmen takip ettiğini ve 39'unun (%56,5) çoğunlukla takip ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma bulgularına göre herhangi bir suç işlemeyen çocukların ebeveynlerinin çocuklarını izledikleri, ana baba

tutumlarından demokratik tutumu benimsedikleri, etkili disiplin yöntemleri kullandıkları ve sportif ve kültürel aktivitelere çocuklarını yönlendirdikleri sonucuna varılmıştır.

Karlier-Soydaş (2012) tarafından ortaokul ve lisede okuyan 1395 ergenin katıldığı bir araştırmada algılanan ebeveyn izlemesi, sanal zorbalık ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Araştırmadan elde edilen verilere göre algılanan ebeveyn izlemesi arttıkça ergenlerin sanal zorbalığa uğraması da azalmaktadır. Eğitimli ve çalışan annelerin çocuklarını daha fazla izlediği sonucuna ulaşılmıştır.

Kındap ve diğerleri (2008) ergenlerin algılanan kontrol, psikososyal uyum, arkadaşlık ilişkileri incelenmiştir. Yapılan çalışmada kızların annelerinden algıladığı daha fazla psikolojik kontrolün olması davranış problemlerinin artmasını ve daha çok sapan arkadaşına sahip olduğunu yordamaktadır. Erkeklerin annelerinden algıladığı psikolojik kontrolün daha fazla olması dışsallaştırma davranış problemlerini ve sapan arkadaşlarını artırmaktadır. Araştırma bulgularına göre kızlarda algılanan davranışsal kontrolün artması okul başarısını da artırmaktadır. Erkeklerde algılanan davranışsal kontrolün artması davranış problemlerinin azalması ve sapan arkadaşlarının daha az olduğunu göstermektedir.

Aksoy ve diğerleri (2008) tarafından 9. ve 10. sınıfta öğrenim gören 177 öğrencinin katıldığı araştırmada anne baba izleme ve destek davranışlarının ergenler tarafından nasıl algılandığı araştırılmıştır. Yapılan araştırmada annelerin erkeklere göre kızları daha fazla izlediği, babaların ise kız ve erkek çocukları izlemesinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Babaların 10. sınıfa giden çocuklarına oranla 9. sınıfa giden çocuklarını daha çok izledikleri, annelerin ise çocuklarını izlemesinde sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark bulunamamıştır. Anne ve babalarının birliktelik durumlarına göre yapılan incelemede annelerin çocuklarını izlemesinde anlamlı bir fark yokken, evli babaların, boşanmış babalara göre çocuklarını daha çok izledikleri sonucu bulunmuştur. Annelerin kardeş sayısına göre tek çocuk ve iki çocuğu olanlar 4 ve daha fazla çocuğu olanlara göre çocuklarını daha fazla izlemekte, babalarda ise kardeş sayısına göre çocuklarını izlemesinde anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Yılmaz (2007)'in yaptığı bir araştırmada ebeveynlerden algılanan kontrol - denetleme cinsiyet değişkenine göre farklılaşmaktadır. Kızı olan anneler, erkek çocuğu olan annelere göre çocuklarını daha fazla kontrol-denetleme tutumunda bulunmaktadır. Yine bu durum babalarda da kız çocuğu olana babalar, erkek çocuğu olan babalara göre çocuklarını daha fazla kontrol-denetleme tutumu göstermektedir. Yapılan çalışmada ergenlerin kardeş sayısı arttıkça annelerin kontrol-denetlemenin azaldığı bulunmuştur.

Yurtiçinde ebeveyn izlemesi konusunda yapılan araştırmalar incelendiğinde sınırlı sayıda çalışmaya ulaşılmıştır. Bu araştırmaların bazılarında ebeveyn tutumları, ebeveyn kontrolü, psikolojik kontrol ve destek davranışları ile birlikte ebeveyn izlemi ele alınmıştır. Ebeveyn izlemesi ile ilgili ülkemizdeki çalışmalara genel olarak bakıldığında demografik değişkenlere (cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, sosyoekonomik düzey) etkisi, okul tükenmişliği, akran zorbalığı, problem davranışlar, çocuk suçluluğu ve siber zorbalık ile ilişkisi araştırılmıştır. Psikolojik kontrol ile davranışsal kontrolün etkileri karşılaştırılmıştır. Yapılan araştırmalarda daha çok ergen bildirimlerinden veriler elde edilmiş, birkaç araştırmada anne ve baba bildirimleri de araştırmalara dâhil edilmiştir. Bu araştırmalarda genel ebeveyn izlem puanları ele alınmış, ebeveyn izlem durumlarına göre çalışmalar yapılmamıştır.

2.3.3. Akran ilişkileri ile ilgili yurtdışındaki araştırmalar

Wang, Jackson, Gaskin ve Wang (2014) ergenlerde sosyal ağları kullanmanın arkadaşlık ilişkileri ve iyi oluş açısından etkisini araştırmışlardır. Araştırmada ergenlerde sosyal ağlarda kendini açma davranışının arkadaşlık ilişkilerinin kalitesini olumsuz yönde etkilediği bulunmuştur. Sosyal ağların arkadaş edinme amacıyla kullanıldığında iyi oluşu artırdığı; eğlenme amaçlı kullanıldığında ise iyi oluşa anlamlı etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Hall-Lande, Eisenberg, Christenson ve Neumark-Sztainer (2007) tarafından yapılan örneklemini ergenlerin oluşturduğu bir araştırmada, akran ilişkileri ve sosyal

bağlılık arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre ergenlerde akran ilişkilerinin artması ergenlerin sosyal bağlılıklarını geliştirdiği ve sosyal olarak dışlanmaya karşı koruyucu bir faktör olduğu bulunmuştur.

Sherman (2006) 102 ergenin katıldığı bir araştırmada, arkadaş ilişkileri ve kardeş ilişkilerindeki uyum, mutluluk düzeyleri, yalnızlık ve benlik saygısını incelemiştir. Yapılan araştırmada ergenlerin yakın arkadaşlarının % 90'ı kendi cinsinden, % 74'ü ise karşı cinsiyetten yakın arkadaşları oldukları belirtilmiştir. Araştırma bulgularına göre arkadaşları ile çatışma düzeyleri düşük ve uyumlu ergenlerin yalnızlık düzeylerinin düşük, benlik saygılarının ve özgüvenlerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Arkadaşlarıyla çatışma yaşayan ve uyumsuz ergenlerin ise yalnızlık seviyelerinin yüksek, özgüvenlerinin düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Verkuyten ve Steenhuis (2005) tarafından yapılan 10-12 yaşlarındaki 80 Hollandalı ve 54 Faslı'nın katıldığı bir araştırmada etnik kökene göre arkadaşlık ilişkilerini ve akranlardan sağlanan sosyal desteği incelemişlerdir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre Hollandalı çocuklarda arkadaşlarından algılanan sosyal desteğin Faslı çocuklara göre kıyaslandığında daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Hopp (2004) çocukluk döneminde yaşanan akran reddi yaşantılarının yetişkinlik dönemine olan yansımalarını incelemiştir. Araştırma bulgularına göre çocukluklarında akranları tarafından reddedilen bireyler bu durumu acı veren yaşantılar olarak ve yaşantılarında kalıcı etkiler oluşturduğunu ifade etmektedir. Nitel araştırma yöntemlerine göre elde edilen verilerde araştırmaya katılanların hepsi akran ilişkilerinde sorun yaşadığını ve yalnızlık ve reddedilme endişesi taşıdıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca arkadaşları ve çevresindekiler tarafından zorbalığa uğradıkları bulunmuştur.

Berndt (2002) tarafından yapılan bir çalışmada arkadaşlık ilişkilerinin niteliği araştırılmıştır. Araştırma da arkadaşlık kalitesi yüksek olan ergenlerde; samimi ilişkiler, olumlu tutum gelişimi, olumlu sosyal davranışlar ve birliktelik pozitif yönde etkilenmektedir. Araştırmadan elde edilen bulgularına göre kaliteli arkadaşlıklar,

ergenlerin akran gruplarına dâhil olmasına ve sosyal gelişimine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Laird ve Petitt (1999) 7. ve 8. Sınıf öğrencisi 431 ergenin katıldığı bir araştırmada, ergenlerin anti sosyal davranışları ile yakın arkadaşları arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Görüşme yöntemiyle elde edilen verilerde sigara kullanımı, alkol tüketimi ve uyuşturucu madde kullanımı arttıkça yakın arkadaşlarının da aynı anti sosyal davranışları sergilemeleri de arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Benenson and Benarroch (1998) tarafından yapılan 41 ergenin katıldığı bir araştırmada cinsiyete göre arkadaşlık ilişkilerini etkileyen unsurları incelemişlerdir. Araştırmada karşı cinsle arkadaşlık, akademik başarı, popülerlik, dış görünüş ve yakın arkadaşlık araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre arkadaşlık ilişkilerinde erkeklerin en çok dış görünüşe önem verdiği, kızların ise yakın arkadaşlığı önemseydiği sonuna varılmıştır.

2.3.4 Akran ilişkileri ile ilgili yurtiçindeki araştırmalar

Savcı (2017) tarafından 991 ergen ile yapılan araştırmada akran ilişkileri, sosyal zekâ, internet bağımlılığı, sosyal kaygı ve sosyal bağlılık arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Araştırmada her iki cinsiyet grubunda akran ilişkileri ve internet bağımlılığının, sosyal bağlılık düzeyini; sosyal zekânın ise akran ilişkilerini anlamlı olarak etkilediği bulunmuştur.

Çömez (2014) tarafından yapılan bir araştırmada fiziksel engelli ergenler ile sağlıklı ergenlerin akran ilişkileri ve akran ilişkilerinin yaşam doyumuna etkisi incelenmiştir. Araştırmada fiziksel engeli bulunan ergenlerin sağlıklı ergenlere göre akran ilişkileri toplam puanının düşük olduğu, yaşam doyumu ölçeği toplam puanının ise yüksek olduğu bulunmuştur. Akran ilişkileri alt boyutlarında güven ve özdeşim, kendini açma ve sadakat puanlarında fiziksel engeli bulunan ergenlerin sağlıklı ergenlere göre toplam puanları daha düşüktür.

Özmen (2013) okul öncesi kurumlarında öğrenim gören 5 ve 6 yaşlarındaki çocukların akran ilişkilerini problem çözme becerisi açısından araştırmıştır. Araştırma bulgularına göre çocukların arkadaş ilişkilerindeki arkadaşlığı etkileyen davranışların sosyal problem çözme becerisine göre farklılık göstermektedir. Arkadaş ilişkilerinde daha az çekingen olan çocukların sosyal problem çözme becerisine sahip olma düzeyi artmaktadır. Sosyal problem çözme becerisi yüksek olan çocukların akran ilişkilerinde problem çözme becerilerinin daha başarılı olduğu ve sosyal problem çözme becerisi zayıf olan çocukların akranlarıyla ilişki kurmaktan kaçındığı sonucuna ulaşılmıştır.

Uz Baş ve Siyez (2011) tarafından yapılan dördüncü ve beşinci sınıfta öğrenim gören öğrencilerin katıldığı bir araştırmada akranları tarafından kabul edilen ve kabul görmeyen öğrencilerin akran ilişkileri incelenmiştir. Araştırmada arkadaşları tarafından kabul gören öğrencilerin kabul görmeyen öğrencilere kıyasla arkadaş ilişkilerini başlatma ve devam ettirme açısından daha yeterli olduğu bulunmuştur. Ayrıca çatışma çözme becerisi bakımından akranları tarafından kabul gören öğrenciler daha yeterlidir.

Şimşek (2010) sekizinci sınıf öğrencilerinin Yatılı İlköğretim Bölge Okulu (YİBO) ve ailesiyle birlikte kalma durumuna göre akran ilişkilerini ve yaşam doyumlarını incelemiştir. Araştırma bulgularına göre YİBO da veya aile ile birlikte kalan ergenlerin cinsiyete göre akran ilişkileri incelendiğinde kızların bağlılık, güven ve özdeşim, kendini açma ve sadakat alt boyut puanları erkelere göre daha yüksektir. Araştırmada akran ilişkilerinde okul türü değişkenine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Araştırmanın başka bir bulgusuna göre aileleri ile birlikte kalan kız ergenlerin kendini açma davranışları YİBO' da kalan erkek öğrencilere kıyasla daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Avcı (2009) tarafından yapılan ilköğretim sekizinci sınıfta öğrenim gören 494 öğrencinin katıldığı bir araştırmada, ergenlerin arkadaş ilişkileri ve cinsiyet değişkenine göre öfke düzeyleri ve öfke tarzları arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada sürekli öfke puanları ile güven ve kendini açma alt boyutlarında cinsiyetin anlamlı düzeyde etkili olduğu, kendini açma ve sadakat alt boyutunda grup temel etkisinin anlamlı

olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öfke tarzlarından içe yönelik öfke düzeyinde kendini açma, bağlılık, güven ve sadakat alt boyutlarında anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği, sadakat-cinsiyet ortak etkisine göre de anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Demir ve diğerleri (2005) lise son sınıfa devam eden 726 ergen ile yaptığı bir araştırmada ergenlerin arkadaş ilişkilerinin depresyon belirtileri ve sapmış davranışlar ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmada depresyon belirtileri ve intihar düşüncesi ile arkadaşlara güven, sırlarını paylaşma, boş zamanlarını paylaşma, ebeveynleri tarafında sevilme ve aile içi şiddet arasında yüksek düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Sorunlu aile yaşantısı olan ergenlerin, olumsuz akran ilişkilerine ve intihar düşüncesi ile birlikte sapan davranışlara sahip oldukları sonucuna varılmıştır. Ayrıca arkadaşlarının daha anlayışlı olduğunu düşünen ergenlerin ebeveyn çatışması yaşadığı bulunmuştur.

Gündoğdu (2003) ilköğretim 3. 4. ve 5. sınıflarda öğrenim gören 355 öğrenci üzerinde yürüttüğü bir araştırmada öğrencilerin arkadaşlığa dair görüşlerini ve arkadaş seçimini nelerin etkilediğini incelemiştir. Her iki cinsiyet grubunda da öğrenciler arkadaş iyi olan, çalışkan olan ve dürüst olan olarak tanımlamaktadır. Araştırmada sınıf düzeyi arttıkça arkadaşlığa ait tanımlamalarında arttığı bulunmuştur. Öğrencilerin arkadaş seçiminde aynı cinsiyetten arkadaş seçiminin karşı cinsiyetten arkadaş seçimine göre daha fazladır. Arkadaş seçiminde yaşıt olmanın etkisi incelendiğinde çocukların yarısı yaşıt olmanın önemli olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin arkadaş seçimini etkiledikleri ve iyi, dürüst, çalışkan ve kötü olmayan arkadaşların tercih edilmesini istedikleri bulunmuştur.

Delikara (2000) tarafından 14-17 yaşlarındaki 696 ergen ile yapılan bir araştırmada akran ilişkileri ile ergen suçluluğu arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre 17 yaşındaki ergenlerin diğer yaş gruplarına göre arkadaş ilişkileri ve suç kabul edilen davranış düzeyi daha fazladır. Erkek ergenlerde kuraldışı davranışları toplam puanı ve fiziksel saldırganlık alt boyutunda en önemli yordayıcı olarak akran ilişkileri toplam puanı, bağlılık, sadakat ve güven alt boyutları bulunmuştur.

Alanyazında akran ilişkileri konusu gerek yurtiçinde gerekse yurtdışında araştırmacılar tarafından artarak çalışılmaya devam edilmektedir. Bu araştırmalarda akran ilişkilerinin doğası, niteliği ve işlevi hakkında çalışmalar yapılmış ve birçok değişkenle ilişkisi araştırılmıştır. Ancak akran ilişkileri ile ebeveyn izleminin bir arada çalışıldığı bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu nedenle ergenlik döneminde ergen ebeveyn etkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için akran ilişkileri bu araştırmaya dâhil edilmiştir ve alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.3.5. Ebeveynlik uygulamaları ve akran ilişkileri ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalar

Ahmad, (2009) tarafından yapılan 10-14 yaşlarındaki 907 Filistinli ergenin katıldığı bir araştırmada ebeveynlik yöntemlerinden ebeveyn kontrolü ve yakınlığı ile akran zorbalığı arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmada annelerinden daha fazla ebeveyn izlemi bildiren erkeklerin akran zorbalığına maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu ancak akranlarına karşı daha az saldırgan tavır sergiledikleri bulunmuştur. Kızların ise annelerinden algıladıkları daha fazla ebeveyn izlemi akran zorbalığına maruz kalma olasılığını düşürürken, akranlarına karşı daha fazla saldırgan tavır sergiledikleri tespit edilmiştir. Araştırmanın bir diğer bulgusuna göre annelerinden algıladıkları yakınlığı fazla olan ergenlerin akran zorbalığına maruz kalma ve akranlarına karşı saldırgan tavır sergileme olasılığı daha düşüktür.

Dorius, Bahr, Hoffmann ve Harmon (2004) ergen anne ve babalarının ebeveynlik yöntemlerinin (ebeveyn izleme, anne ve babaya yakınlık, anne baba desteği ve ergenin ebeveynlerine yakalanmış olması) ergenlerin akran baskısı ve madde kullanımı arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Araştırma bulgularına göre diğer araştırmalardan farklı olarak ebeveyn izlemesi ve ebeveyn desteğinin, ergenlerin akran baskısı ile madde kullanımı arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Araştırmada babaya yakınlık ve ergenin yasak olan bir kuralı işlerken ebeveynlerine yakalanması, ergenin madde kullanımını azaltıcı bir etkisi olduğu bulunmuştur.

Lam (2003) Çinli ergenler ile yaptığı bir araştırmada anne baba davranışları ile akran baskısı arasındaki ilişkiler araştırılmıştır. Yapılan araştırmada ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları daha fazla ebeveyn izlemesi ve destek davranışları sapan arkadaşlara yönelik akran baskısına daha fazla karşı koymalarını sağlamaktadır. Araştırmada ebeveyn izlemesi ile ebeveyn desteği arasında benzer etkiler gözlemlenmiştir.

Alles-Jardel, Fourdrinier, Roux ve Schneider (2002) orta ergenlik dönemindeki ergenlerle yaptıkları bir araştırmada ebeveynlerin çocuklarının günlük yaşantılarını izlemesi ve düzenlemesinin akran ilişkileri ile arasındaki bağlantıları incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre ilgisiz ebeveyn tutumunun benimsendiği bir ortamda büyüyen çocukların, otoriter ve kabul edici ebeveyn tutumunun olduğu bir ortamda büyüyen çocuklara göre daha olumlu arkadaş ilişkilerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Cui ve diğerleri (2002) tarafından yapılan bir araştırmada ebeveyn davranışlarının (destekleyici/saldırgan) ergenin arkadaş ilişkilerine etkisi incelenmiştir. Araştırmada ebeveynlerin destekleyici davranışları, ergenin arkadaşlarına karşı destekleyici davranışlarda bulunmasını yordadığı ve ergenin akranlarına karşı destekleyici davranışları da arkadaşlık ilişkilerini olumlu yönde yordadığı bulunmuştur. Ebeveynlerin saldırganca davranışları ise ergenin akranlarına yönelik davranışlarına negatif yönde etki etmektedir. Ayrıca ebeveynlerin destekleyici davranışları, saldırganca davranışlara göre ergenin yakın arkadaşlıklarında daha fazla etkili olmaktadır.

Bogenschneider, Wu, Raffaelli ve Tsay (1998) ergenlerin algılarına dayanarak ebeveyn izleme davranışları ve ebeveyn yakınlığı ile akran ilişkileri ve madde kullanımı arasındaki ilişkileri araştırmışlardır. Araştırmada ergenlerin anneleri tarafından daha fazla izlenmeleri madde kullanımını doğrudan etkilediği bulunmuştur. Yakın ve ilgili ebeveyn tutumu sergileyen annelerin çocukları daha az akran ilişkileri bildirmişler ve ergenin madde kullanımına neden olacak akran etkisini de azalttığını belirtmişlerdir. Yakın ve ilgili ebeveyn tutumu sergileyen babalarda, annelerde olduğu gibi çocukları

akranlarından daha az seviyede olumsuz etkilenmektedir. Ancak araştırmada ergenin madde kullanımına, babasının izlemesi ve yakınlığının herhangi bir etkisi bulunmamıştır.

2.3.6. Ebeveynlik uygulamaları ve akran ilişkileri ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar

Tozkoparan (2014) tarafından yapılan ortaokul öğrencilerinin katıldığı bir araştırmada ebeveyn tutumları, ebeveynlerinden algılanan sosyal destek ve akran ilişkileri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre ebeveynlerinin demokratik ve hoşgörülü tutum sergilediğini ifade eden ergenler, ebeveynleri ilgisiz tutum sergileyen ergenlere göre daha olumlu akran ilişkileri bildirmişlerdir. Ayrıca ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları sosyal destek artıkça olumlu akran ilişkileri de artmaktadır.

Doğan, Karaman, Çoban ve Çok (2012) 13–18 yaşları arasındaki 505 lise öğrencisi ile yapılan bir araştırmada akran ilişkilerinin alt boyutlarının cinsiyet ve ailevi değişkenler bakımından ne kadar yordadığı araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre akran ilişkileri birliktelik alt boyutunu en fazla yordayan değişken babanın eğitim durumu, sonraki en fazla yordayıcı değişken sırasıyla anne eğitim durumu ve anneye bağlanmadır. Çatışma alt boyutunu en fazla yordayan değişken sırasıyla; anneye bağlanma ve cinsiyet değişkenidir. Yardım alt boyutunu en fazla yordayan değişken sırasıyla; cinsiyet, anneye bağlanma ve babanın eğitim durumudur. Koruma alt boyutunu en fazla yordayan değişken sırasıyla; cinsiyet ve babanın eğitim durumudur. Yakınlık alt boyutunu en fazla yordayan değişken sırasıyla; cinsiyet, babanın eğitim durumu, anne babanın birliktelik durumu ve anneye bağlanmadır. Son olarak araştırmanın dikkat çekici bir bulgusuna göre anneye bağlanma durumu yardım, birliktelik ve yakınlık alt boyutları ile pozitif yönde; çatışma alt boyutu ile negatif yönde yordayıcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Pekel-Uludağlı ve Sayıl (2009) tarafından yapılan lise ve üniversitede öğrenim gören 429 ergenin katıldığı bir araştırmada ebeveyn ve akranların risk alma davranışına etkisi incelenmiştir. Araştırmada üniversiteli ergenlerin risk alma davranışları, ebeveyn izleme davranışı ile negatif yönde ilişkili olduğu bulunurken, anne eğitim durumu ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Her iki öğrenci grubunda ebeveynlerinin akran ilişkilerini kısıtlamasının ve ergen saldırganlığının risk alma davranışlarını pozitif yönde yordamaktayken, anne ve babaların akran ilişkilerine kılavuzluk etmesi risk alma davranışını negatif yönde yordamaktadır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre anne ve babaların olumlu ebeveynlik uygulamaları ve ergenin olumlu arkadaş ilişkileri risk alma davranışı açısından koruyucu bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır.

Dinçer (2008) tarafından lise 2. sınıfta okuyan farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 300 öğrenci ile yapılan bir araştırmada ebeveynlerinden algıladıkları anne baba tutumları ile akran ilişkileri incelenmiştir. Araştırmada farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ile anne baba tutum puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Üst sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları demokratik tutum arttıkça, akran ilişkileri puanları da artmaktadır. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin akran ilişkilerinden bağlılık alt boyutu ile ebeveynlerinin demokratik ve otoriter olarak algılanması arasında ve güven-özdeşim alt boyutunda babanın demokratik ve otoriter olarak algılanması arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan ergenlerin bağlılık alt boyutu ile annenin otoriter ve demokratik olarak algılanmasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Totan ve Yöndem (2007) örneklemini 9. 10 ve 11. sınıflarda öğrenim gören 595 lise öğrencisinin oluşturduğu bir araştırmada anne baba ve akran ilişkilerinin cinsiyete bağlı akran zorbalığı davranışları ile ilişkisini incelemişlerdir. Araştırmadan elde edilen verilere göre ergenlerin ebeveynleri ile ilişkileri arttıkça zorba ve zorba kurban olma olasılıkları azalmaktadır. Ergenlerin akran ilişkileri arttıkça zorba olma olasılıkları artmakta, kurban olma olasılıkları ise azalmaktadır. Araştırma bulgularına cinsiyet değişkenine göre bakıldığında, erkeklerin ebeveynleri ile ilişkilerinin artması kızlara göre zorbalığa katılmama durumunu artırmaktadır. Kızlarda ise akran ilişkilerinin

artması erkeklere göre kıyaslandığında zorba kurban olma durumunu azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazında ebeveynlik uygulamaları ve akran ilişkilerinin bir arada incelendiği araştırmalarda daha çok anne baba tutumları ile akran ilişkilerinin çalışıldığı dikkati çekmektedir. Bununla birlikte ebeveynlerin destekleyici ve saldırgan davranışları, ailevi değişkenler, ebeveyn kontrolü ve akran zorbalığı ile akran ilişkilerinin araştırıldığı çalışmalarda bulunmaktadır. Araştırmaların geneline bakıldığında olumlu ebeveynlik uygulamalarının, olumlu akran ilişkilerine sahip olma açısından koruyucu bir faktör olduğu görülmektedir.

III. BÖLÜM

3. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analiz edilmesine ilişkin bilgiler bulunmaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Ebeveyn izlemesi ve akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlayan bu araştırma ilişkisel tarama modelindedir. İlişkileri ve bağlantıları inceleyen araştırma çoğunlukla ilişkisel araştırma olarak adlandırılmaktadır (Büyüköztürk, 2013). Geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımı, tarama modelidir. Tarama modelinde ilişkisel araştırmalar ise, iki ya da daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlamaktadır. Tarama yolu ile bulunan ilişkiler gerçek bir neden- sonuç ilişkisi olarak yorumlanamaz; ancak o yönde bazı ipuçları vererek bir değişkendeki durumun bilinmesi halinde ötekinin kestirilmesinde yararlı sonuçlar verebilir (Karasar, 2013). Araştırmada katılımcılara araştırmacı tarafından hazırlanan “Kişisel Bilgi Formu”, “Akran İlişkileri Ölçeği (Kaner, 2000)” ve “Anne Baba İzleme Ölçeği (Karataş ve Öztürk, 2011)” uygulanmış; ebeveyn izleme durumları ile akran ilişkileri alt boyutları incelenmiştir. Araştırma bu yönüyle ilişkisel tarama modelindedir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017 – 2018 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde Bolu ilinin Merkez ilçesinde ortaokullarda okuyan ergenler oluşturmaktadır. Çalışma grubunun oluşturulması için ilk olarak maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi

ile Bolu ilindeki farklı sosyoekonomik düzeydeki beş farklı mahalledeki, beş ayrı ortaokul belirlenmiştir. Daha sonra belirlenen okullardaki sınıfların uygunluğuna göre 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinden araştırmanın çalışma grubu oluşturulmuştur.

Araştırmaya katılan 537 öğrencinin demografik özellikleri Tablo 3.1’de dağılımı verilmektedir.

Tablo 3. 1. Ortaokul öğrencilerinin demografik özellikleri

Değişken	Kategoriler	F	%
Cinsiyet	Kız	252	46,9
	Erkek	285	53,1
Sınıf düzeyi	6.Sınıf	200	37,2
	7.Sınıf	181	33,7
	8.Sınıf	156	29,1
Kardeş sayısı	Tek çocuk	49	9,1
	2 kardeş	278	51,8
	3 kardeş	158	29,4
	4 veya daha fazla	52	9,7
Aile gelir düzeyi	Düşük	19	3,5
	Orta	450	83,8
	Yüksek	68	12,7
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	10	1,9
	İlkokul	152	28,3
	Ortaokul	152	28,3
	Lise	152	28,3
	Üniversite ve üstü	71	13,2
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	1	0,2
	İlkokul	92	17,1
	Ortaokul	138	25,7
	Lise	192	35,8
	Üniversite ve üstü	114	21,2
Algıladıkları anne baba tutumu	Baskıcı ve otoriter	61	11,4
	Demokratik	355	66,1
	Aşırı koruyucu	113	21
	İlgisiz	8	1,5
Akademik başarı düzeyi	Çok iyi	137	25,5
	İyi	305	56,8
	Biraz iyi	81	15,1
	Kötü	14	2,6

Tablo 3.1’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan toplam 537 öğrencinin 285’i (%53,1) erkek ve 252’si (% 46,9) kızdır. Sınıf düzeyine göre öğrencilerin 200’ü (% 37,2) 6. Sınıfta, 181’i (% 33,7) 7. Sınıfta ve 156’sı (% 29,1) 8. Sınıfta öğrenim görmektedir. Öğrencilerinin kardeş sayılarına göre 49’u (% 9,1) tek çocuk, 278’i (51,8) 2 kardeş, 158’i (29,4) 3 kardeş ve 52’si (% 9,7) 4 veya daha fazla kardeştir. Aile gelir durumuna göre öğrencilerin 19’u (% 3,5) düşük, 450’si (% 83,8) orta ve 68’i (% 12,7) yüksek aile gelir düzeyine sahiptir. Öğrencilerin anne eğitim durumuna bakıldığında 10’u (% 1,9) okuryazar değil, 152’si (% 28,3) ilkokul mezunu, 152’si (% 28,3) ortaokul mezunu, 152’si (% 28,3) lise mezunu ve 71’i (13,2) üniversite ve üstü eğitim mezunudur. Baba eğitim durumuna bakıldığında 1’i (% 0,2) okuryazar değil, 92’si (% 17,1) ilkokul mezunu, 138’i (% 25,7) ortaokul mezunu, 192’si (% 35,8) lise mezunu ve 114’ü (% 21,2) üniversite ve üstü eğitim mezunudur. Öğrencilerin anne baba çalışma durumuna göre bakıldığında 222’sinin (% 41,3) her iki ebeveyni de çalışmakta, 294’ünün (% 54,7) sadece babası çalışmakta, 8’inin (% 1,5) sadece annesi çalışmakta, 13’ünün (% 2,4) her iki ebeveyni de çalışmamaktadır. Öğrencilerin 61’i (% 11,4) baskıcı ve otoriter, 355’i (% 66,1) demokratik, 113’ü (%21,0) aşırı koruyucu ve 8’i (% 1,5) ebeveynlerinin tutumlarını ilgisiz olarak belirtmişlerdir. Algılanan akademik başarı düzeyine göre bakıldığında öğrencilerin 137’si (% 25,5) çok iyi, 305’i (% 56,8) iyi, 81’i (% 15,1) biraz iyi ve 14’ü (% 2,6) kötü olarak akademik başarılarını değerlendirmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada, ergenlerin bazı kişisel ve sosyal özellikleri hakkında bilgi toplamak için araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları ebeveyn izlemesini ölçmek için “Anne Baba İzleme Ölçeği (Karataş ve Öztürk, 2011) ve ergenlerin akran ilişkilerini ölçmek için “Akran İlişkileri Ölçeği” (Kaner, 2000) kullanılmıştır.

3.3.1. Akran ilişkileri ölçeği (AİÖ)

Akran İlişkileri Ölçeği (AİÖ), ergenlerin kontrol kuramına göre arkadaş ilişkilerini incelemek amacıyla Kaner (2002) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin çalışma grubunu Ankara’da yaşayan yaşları 14-18 arasında değişen 1648 lise öğrencisi oluşturmuştur. Kaner, Kontrol Kuramına göre alanyazın incelemesi ve yurtdışında geliştirilen ölçekleri inceleyerek bağlılık, sadakat, kendini açma, güven ve özdeşim olmak üzere 4 alt boyuttan oluşan 45 maddelik denemelik form oluşturmuştur. Denemelik form yapılan faktör analizleri sonucunda 4 alt boyut ve 18 maddeye indirgenmiştir. Temel Bileşenler Analizi sonucunda 4 alt boyutun toplam varyansı %54,3’ünü açıkladığı bulunmuştur.

Ölçeğin Bağlılık boyutu 8 maddeden (1, 4, 10, 11, 12, 13, 15, 16), Güven ve Özdeşim boyutu 4 maddeden (2, 8, 9, 18), Kendini Açma boyutu 3 maddeden (6, 7, 14), ve Sadakat boyutu 3 maddeden (3, 5, 17), oluşmaktadır. Bağlılık boyutu akranlarıyla sevgi ve yakınlık hissetmeyi, Güven ve Özdeşim boyutu akranların birbirine güvenmeleri ve benimsemesini, Kendini Açma boyutu arkadaşlarına duygularını ifade etmesini ve Sadakat boyutu arkadaşlarının her durumda yanında olmasını ifade etmektedir. Ölçekten elde edilen toplam puan ise arkadaşlarla olumlu ilişkide olmayı göstermektedir. Ölçek maddeleri 5’li likert tipinde “Her Zaman (5)” ile “Hiçbir Zaman (1)” arasında değişen, en az 18 en çok 90 puandan oluşmakta ve ters yönde puanlanan maddesi bulunmamaktadır.

Ölçeğin geliştirme çalışmasında güvenilirliği için Cronbach Alfa İç Tutarlılık Güvenirlik Katsayısı, Spearman Brown Testi ve Test-Tekrar Test yöntemleri kullanılmıştır. AİÖ’nün Cronbach Alfa katsayısı; Bağlılık alt boyutunda .86, Kendini Açma alt boyutunda .58, Güven ve Özdeşim alt boyutunda .69, Sadakat alt boyutunda .58 ve Toplam ölçeğinde .86 olarak bulunmuştur. AİÖ’nün Test-Tekrar Test sonuçları; Bağlılık alt boyutunda .93, Kendini Açma alt boyutunda .84, Güven ve Özdeşim alt

boyutunda .88, Sadakat alt boyutunda .77 ve Toplam ölçeğinde .93 olarak bulunmuştur. Bu bulgular AİÖ'nün güvenirlik düzeyinin yüksek olduğunu yansıtmaktadır.

Bu araştırmada AİÖ'nün Cronbach Alfa İç Tutarlılık Güvenirlik Katsayısı; Bağlılık alt boyutunda .91, Kendini Açma alt boyutunda .72, Güven ve Özdeşim alt boyutunda .71, Sadakat alt boyutunda .66 ve Toplam ölçeğinde .89 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu güvenirlik katsayıları ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.3.2. Anne baba izleme ölçeği (ABİÖ)

Anne Baba İzleme Ölçeği (ABİÖ) ebeveynlerin çocuklarını son 4 aydaki izleme düzeyi ve anne baba izleme durumlarını ölçmek için Cottrell ve diğerleri (2007) tarafından geliştirilmiş ve ülkemizde uyarlama çalışması Karataş ve Öztürk (2011) tarafından 6, 7 ve 8. sınıflarında okuyan 532 ortaokul öğrencisi ile yapılmıştır. ABİÖ 27 madde ve 7 alt boyuttan oluşmakta ve toplam puanı bulunmamaktadır. Ölçekteki maddeler “Son 4 ayda ebeveyniniz aşağıdaki davranışları kaç kez yaptı” sorunlarına “0 kez (1)”, “1-2 kez (2)”, “3-4 kez (3)” ve “5 veya daha fazla (4)” olarak puanlanan 4'lü Likert tipi olarak değerlendirilmektedir.

ABİÖ'de Dolaylı İzlem alt boyutu yedi maddeden (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7), Doğrudan İzlem alt boyutu 3 maddeden (8-9-10), Okul İzlemi alt boyutu 4 maddeden (11-12-13-14), Sağlık İzlemi alt boyutu 4 maddeden (15-16-17-18), Bilgisayar İzlemi alt boyutu 4 maddeden (19-20-21-22), Telefon İzlemi alt boyutu 2 maddeden (23-24) ve Kısıtlayıcı İzlem alt boyutu 3 maddeden (25-26- 27) oluşmaktadır. Özgün ölçekte tüm alt boyutlarda iç tutarlılık katsayısı .69'dan büyük bulunmuştur. Cottrel ve arkadaşları (2007) ölçeğin iç tutarlılık katsayılarını; dolaylı izlem .80, doğrudan izlem .84, okul izlemi .74, sağlık izlemi .73, bilgisayar izlemi .72, telefon izlemi .78 ve kısıtlayıcı izlem .69 olarak belirtmişlerdir.

ABIÖ'nün ülkemize uyarlamasının yapıldığı çalışmada (Karataş ve Öztürk, 2011) her bir alt faktöre ait Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı Dolaylı İzleme için .78, Doğrudan İzleme için .73, Okul İzlemi için .78, Sağlık İzlemi için .72, Bilgisayar İzlemi için .71, Telefon İzlemi için .70 ve Kısıtlayıcı İzlem için .62 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliliğinin ölçülmesi için faktör analizi yapılmıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışmasında yapılan faktör analizinde yedi faktörün toplam varyansının % 56.9 olarak ve doğrulayıcı faktör analizinde maddelerin faktör yükleri .44-.85 olarak bulunmuştur. Kapsam geçerliliğinin belirlenmesi için Kendall W analizi yapılmıştır. 12 uzmanın yaptığı değerlendirme analizinde (Kendall W=0,437, p=0,133) puanların istatistiksel olarak tutarlı olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmada ABIÖ'nün Cronbach Alfa İç Tutarlılık Güvenirlik Katsayısı; Dolaylı İzlem alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .76, Doğrudan İzlem alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .75, Okul İzlemi alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .77 Sağlık İzlemi alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .75, Bilgisayar İzlemi alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .57, Telefon İzlemi alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .71 ve Kısıtlayıcı İzlem alt boyutu için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı .71 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu güvenilirlik katsayılarına göre ölçekten elde edilen puanların güvenilir olduğu kabul edilmiştir.

3.3.3. Kişisel bilgi formu

Araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formunda öğrencinin yaşı, sınıfı, cinsiyeti, kardeş sayısı, anne ve baba eğitim durumu, anne baba çalışma durumu, ailenin gelir düzeyi, anne baba tutumu, okul başarısı ile ilgili sorular bulunmaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Öncelikle veri toplamak için kullanılacak ölçekleri geliştiren ve uyarlamasını yapan araştırmacılardan izin alındıktan sonra Abant İzzet Baysal Üniversitesinden etik kurul onayı alınmıştır. Etik kurul onayı alındıktan sonra verilerin toplanması için Bolu İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gerekli izinler alınmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılı ikinci döneminde okulların uygun olduğu zamanlarda eğitimi aksatmayacak şekilde ölçekler uygulanmıştır. Araştırmacının bizzat kendisi tarafından araştırma ve ölçekler tanıtılarak bilgilendirme yapılmış ve öğrencilerin soruları cevaplandırılmıştır. Ölçeklerin samimi cevaplandırılması için katılımcıların isimleri alınmamış ve gönüllülük ilkesine göre uygulama yapılmıştır. Uygulama yaklaşık olarak her sınıfta 35-40 dakika arasında tamamlanmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmaya katılan 552 öğrenciden elde edilen veriler incelenerek eksik doldurulan 15 veri, kayıp veri olarak belirlenmiş ve veri setinden çıkarılmıştır. Araştırmada toplam 537 ergenin verileri analiz edilmiştir. Elde edilen veriler IBM SPSS 25.0 paket programı ile analiz edilmiştir. Öncelikle verilerin dağılımının normalliğine bakılmıştır. Örneklem sayısının 30'un altında olduğunda Shapiro-Wilk testi, 30 ve 30'dan daha fazla olduğu durumlarda Kolmogorov-Smirnov testi kullanılması önerilmektedir (Can, 2016). Tablo 3.2'deki Kolmogorov-Smirnov testi sonucuna ($p=0,00$, $p<0,05$) göre ABİÖ ve AİÖ puanlarının normal dağılım varsayımlarını karşılamadığı görülmektedir.

Tablo 3.2 incelendiğinde ABİÖ Alt Boyutları, AİÖ toplam ve alt boyutlarına ilişkin Kolmogorov-Smirnov değerrinin anlamlılık değeri “0,00” çıkmıştır. Bu değerler “0,05”ten küçük olduğu için veriler normal dağılım göstermemektedir. Verilerin normal dağılım göstermediği durumlarda parametrik olmayan testler kullanılması önerildiğinden bu araştırmada parametrik olmayan testler kullanılmıştır (Kilmen, 2015). Verilerin analizinde katılımcıların ABİÖ ve AİÖ puanlarının demografik bilgi formundaki değişkenlere göre iki grup karşılaştırıldığında Mann-Whitney U Testi, ikiden fazla grubun karşılaştırıldığında Kruskal-Wallis H Testi analizleri kullanılmıştır.

Kruskal-Wallis H testinde anlamlı farkın kaynağını görebilmek için gruplar arasında ikili karşılaştırmalar Mann-Whitney U Testi ile yapılmıştır. ABİÖ ve AİÖ arasındaki ilişkiyi belirlemek için ise Spearman Sıra Farkları Korelasyon Testi ile korelasyon analizi yapılmıştır.

Tablo 3. 2. Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları, Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutlarına ilişkin Kolmogorov-Smirnov değerleri

Ölçekler-Alt Boyutları	Kolmogorov-Smirnov	
	Statistic	P
Dolaylı İzlem	,128	,000
Doğrudan İzlem	,127	,000
Okul İzlemi	,098	,000
Sağlık İzlemi	,095	,000
Bilgisayar İzlemi	,142	,000
Telefon İzlemi	,299	,000
Kısıtlayıcı İzlem	,362	,000
Akran ilişkileri toplam	,065	,000
Bağlılık	,138	,000
Güven ve Özdeşim	,137	,000
Kendini Açma	,131	,000
Sadakat	,148	,000

IV. BÖLÜM

4. Bulgular

Bu bölümde araştırmanın amaç kısmında yer alan araştırma problemleri doğrultusunda yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1.1. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun cinsiyet değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun cinsiyete göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Mann Whitney U-testi sonuçları Tablo 4.1’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 1. Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin Anne Baba İzlem Ölçeği alt boyutları düzeylerine ilişkin Mann Whitney U testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	SO	ST	U	p
Dolaylı İzlem	Kız	252	261,10	65796,00	33918,0	,265
	Erkek	285	275,99	78657,00		
Doğrudan İzlem	Kız	252	293,22	73892,00	29806,0	,001
	Erkek	285	247,58	70561,00		
Okul İzlemi	Kız	252	262,32	66104,50	34226,5	,346
	Erkek	285	274,91	78348,50		
Sağlık İzlemi	Kız	252	283,76	71506,50	32191,5	,038
	Erkek	285	255,95	72946,50		
Bilgisayar İzlemi	Kız	252	276,66	69717,50	33980,5	,278
	Erkek	285	262,23	74735,50		
Telefon İzlemi	Kız	252	297,57	74987,00	28711,0	,000
	Erkek	285	243,74	69466,00		
Kısıtlayıcı İzlem	Kız	252	270,52	68172,00	35526,0	,798
	Erkek	285	267,65	76281,00		

*(p<.05)

Tablo 4.1 incelendiğinde öğrencilerin cinsiyet değişkeninin Anne Baba İzlem Ölçeği; Dolaylı İzlem alt boyutunda ($U=33918,0$; $p=.265$; $p>0,05$), Okul İzlemi alt boyutunda ($U=34226,5$; $p=.346$; $p>0,05$), Bilgisayar İzlemi alt boyutunda ($U=33980,5$; $p=.278$; $p>0,05$) ve Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda ($U=35526,0$; $p=.798$; $p>0,05$) anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Doğrudan İzlem alt boyutunda ($U=29806,0$; $p=.001$; $p<0,05$), Sağlık İzlemi alt boyutunda ($U=32191,5$; $p=.038$; $p<0,05$) ve Telefon İzlemi alt boyutunda ($U=28711,0$; $p=.000$; $p<0,05$) anlamlı farklılık vardır. Araştırma bulgularına göre ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlemesi cinsiyet değişkenine göre doğrudan izlem, sağlık izlemi ve telefon izlemi alt boyutunda anlamlı değişim göstermektedir. Anne baba izlem durumlarına göre anlamlı farklılıkların kaynağına bakıldığında kızların doğrudan izlem, sağlık izlemi ve telefon izlemi alt boyutlarında aldıkları puanlar erkeklerin aldıkları puanlara göre daha yüksektir.

4.1.2. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.2’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 2. Katılımcıların sınıf düzeyine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Sınıf Düzeyi	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Dolaylı İzlem	6.Sınıf	200	281,50				
	7.Sınıf	181	261,18	2	2,083	0,353	
	8.Sınıf	156	262,05				
Doğrudan İzlem	6.Sınıf	200	270,02				
	7.Sınıf	181	259,48	2	1,322	0,516	
	8.Sınıf	156	278,74				
Okul İzlemi	6.Sınıf	200	294,11				
	7.Sınıf	181	261,27	2	9,261	0,10	
	8.Sınıf	156	245,78				
Sağlık İzlemi	6.Sınıf	200	277,55				
	7.Sınıf	181	267,24	2	1,152	0,562	
	8.Sınıf	156	260,09				

Bilgisayar İzlemi	6.Sınıf	200	283,86	2	3,464	0,177	
	7.Sınıf	181	254,72				
	8.Sınıf	156	266,52				
Telefon İzlemi	6.Sınıf	200	267,40	2	1,110	0,574	
	7.Sınıf	181	262,60				
	8.Sınıf	156	278,48				
Kısıtlayıcı İzlem	6.Sınıf	200	266,09	2	13,153	0,01	8>6
	7.Sınıf	181	247,06				8>7
	8.Sınıf	156	298,19				
*(p<.05)							

*(p<.05)

Tablo 4.2 incelendiğinde öğrencilerin sınıf düzeyi değişkeninin Anne Baba İzleme Ölçeği Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 13,153, p=.01$], anlamlı farklılık oluşturmaktadır (p<.05). Dolaylı İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 2,083, p=.353$], Doğrudan İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 1,322, p=.516$], Okul İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 9,261, p=.10$], Sağlık İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 1,152, p=.562$], Bilgisayar İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 3,464, p=.177$], ve Telefon İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 1,110, p=.574$] anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür (p>.05). Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlem durumu sınıf seviyesi değişkenine göre sadece Kısıtlayıcı İzleme alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Hangi sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğunu görebilmek için her sınıf düzeyi arasında ikili gruplar halinde Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Mann Whitney-U testi sonuçlarına göre 8. Sınıfta okuyan öğrencilerin kısıtlayıcı izlem puanları 6. ve 7. Sınıfta okuyan öğrencilere göre daha yüksektir.

4.1.3. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun kardeş sayısı değişkenine göre incelenmesi

Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun kardeş sayısı değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.3'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 3. Katılımcıların kardeş sayısı değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Kardeş Sayısı	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Dolaylı İzlem	Tek çocuk	49	274,15				
	2 kardeş	278	273,68				
	3 kardeş	158	268,71	3	2,134	0,545	
	4 veya daha fazla	52	240,03				
Doğrudan İzlem	Tek çocuk	49	288,63				
	2 kardeş	278	280,78				
	3 kardeş	158	255,66	3	7,261	0,064	
	4 veya daha fazla	52	228,10				
Okul İzlemi	Tek çocuk	49	303,12				1>4
	2 kardeş	278	265,75				2>4
	3 kardeş	158	280,86	3	9,072	0,028	3>4
	4 veya daha fazla	52	218,17				
Sağlık İzlemi	Tek çocuk	49	327,60				1>2
	2 kardeş	278	263,73				1>3
	3 kardeş	158	267,89	3	8,586	0,035	1>4
	4 veya daha fazla	52	245,32				
Bilgisayar İzlemi	Tek çocuk	49	283,52				1>4
	2 kardeş	278	269,44				2>4
	3 kardeş	158	284,03	3	10,296	0,016	3>4
	4 veya daha fazla	52	207,32				
Telefon İzlemi	Tek çocuk	49	260,24				
	2 kardeş	278	266,85				
	3 kardeş	158	265,87	3	2,578	0,461	
	4 veya daha fazla	52	298,23				
Kısıtlayıcı İzlem	Tek çocuk	49	285,99				
	2 kardeş	278	262,86				
	3 kardeş	158	268,04	3	2,670	0,445	
	4 veya daha fazla	52	288,73				

*(p<.05)

Tablo 4.3 incelendiğinde öğrencilerin kardeş sayısı değişkeninin Anne Baba İzleme Ölçeği Dolaylı İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 2,134, p = .545$], Doğrudan İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 7,261, p = .064$], Telefon İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 2,578, p = .461$] ve Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 2,670, p = .445$], anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür ($p > .05$). Okul İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 9,072, p = .028$], Sağlık İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 8,586, p = .035$] ve Bilgisayar İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 10,296, p = .016$] anlamlı farklılık göstermektedir ($p < .05$). Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi kardeş sayısı değişkenine göre Okul İzlemi, Sağlık İzlemi ve Bilgisayar İzlemi alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre 4 veya daha fazla kardeşi olan öğrenciler; tek çocuk, 2 kardeş ve

3 kardeşi olan öğrencilere göre ebeveynleri tarafından Okul ve Bilgisayar İzlemi daha düşüktür. Sağlık izlemi boyutunda ise tek çocuk olanlar; bir veya daha fazla kardeşi olanlara göre daha çok izlenmektedir.

4.1.4. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun anne eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun anne eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 4. Katılımcıların anne eğitim durumu değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları, düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Anne Eğt. Durumu	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Dolaylı İzlem	Okuryazar değil	10	245,20				
	İlkokul	152	261,58				
	Ortaokul	152	255,73	4	4,084	0,395	
	Lise	152	280,78				
	Üniversite ve üstü	71	291,44				
Doğrudan İzlem	Okuryazar değil	10	277,45				4>2
	İlkokul	152	257,24				4>3
	Ortaokul	152	242,52	4	11,592	0,021	5>3
	Lise	152	294,44				
	Üniversite ve üstü	71	295,21				
Okul İzlemi	Okuryazar değil	10	292,25				
	İlkokul	152	267,91				
	Ortaokul	152	272,61	4	1,150	0,886	
	Lise	152	272,41				
	Üniversite ve üstü	71	253,02				
Sağlık İzlemi	Okuryazar değil	10	272,30				
	İlkokul	152	259,55				
	Ortaokul	152	271,14	4	1,453	0,835	
	Lise	152	268,20				
	Üniversite ve üstü	71	285,89				
Bilgisayar İzlemi	Okuryazar değil	10	233,20				
	İlkokul	152	260,60				
	Ortaokul	152	270,44	4	1,915	0,203	
	Lise	152	270,24				
	Üniversite ve üstü	71	286,30				
Telefon İzlemi	Okuryazar değil	10	275,90				
	İlkokul	152	262,89				
	Ortaokul	152	289,81	4	5,949	0,203	
	Lise	152	251,89				
	Üniversite ve üstü	71	273,20				
Kısıtlayıcı İzlem	Okuryazar değil	10	231,65				
	İlkokul	152	266,85				
	Ortaokul	152	276,76	4	1,558	0,816	
	Lise	152	268,58				
	Üniversite ve üstü	71	263,15				

Tablo 4.4 incelendiğinde öğrencilerin anne eğitim durumu değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği Dolaylı İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 4,084$, $p = .395$], Okul İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 1,150$, $p = .886$], Sağlık İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 1,453$, $p = .835$], Bilgisayar İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 1,915$, $p = .751$], Telefon İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 5,949$, $p = .203$] ve Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 1,558$, $p = .816$] anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür ($p > .05$). Doğrudan izlem alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 11,592$, $p = .021$] anlamlı farklılık göstermektedir ($p < .05$). Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi anne eğitim durumuna sadece Doğrudan İzlem alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre lise mezunu annelerin, ilkokul ve ortaokul mezunu annelere göre; üniversite mezunu annelerin ise ortaokul mezunu annelere göre Doğrudan İzlem puanları daha yüksektir.

4.1.5. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun baba eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.5'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 5. Katılımcıların baba eğitim durumu değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Baba Eğitim Durumu	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Dolaylı İzlem	Okur yazar değil	1	114,50				
	İlkokul	92	245,32				
	Ortaokul	138	265,83	4	7,175	0,127	
	Lise	192	266,43				
	Üniversite ve üstü	114	297,64				
Doğrudan İzlem	Okur yazar değil	1	76,50				5>2
	İlkokul	92	253,06				5>3
	Ortaokul	138	246,23	4	15,152	0,004	5>4
	Lise	192	267,47				
	Üniversite ve üstü	114	313,69				

Okul İzlemi	Okur yazar değil	1	6,50	4	5,262	0,262	
	İlkokul	92	255,57				
	Ortaokul	138	278,81				
	Lise	192	262,27				
	Üniversite ve üstü	114	281,61				
Sağlık İzlemi	Okur yazar değil	1	256,00	4	5,660	0,226	
	İlkokul	92	247,33				
	Ortaokul	138	269,60				
	Lise	192	262,84				
	Üniversite ve üstü	114	296,25				
Bilgisayar İzlemi	Okur yazar değil	1	125,00	4	11,289	0,024	5>2
	İlkokul	92	233,08				5>3
	Ortaokul	138	261,08				5>4
	Lise	192	273,81				
	Üniversite ve üstü	114	300,74				
Telefon İzlemi	Okur yazar değil	1	149,00	4	3,315	0,507	
	İlkokul	92	270,88				
	Ortaokul	138	283,07				
	Lise	192	257,96				
	Üniversite ve üstü	114	270,11				
Kısıtlayıcı İzlem	Okur yazar değil	1	179,50	4	0,938	0,919	
	İlkokul	92	262,26				
	Ortaokul	138	273,61				
	Lise	192	270,37				
	Üniversite ve üstü	114	267,34				

*(p<.05)

Tablo 4.5 incelendiğinde öğrencilerin baba eğitim durumu değişkenine göre Anne Baba İzleme Ölçeği Dolaylı İzlem alt boyutunda [χ^2 (4) =7,175, p=.127], Okul İzlemi alt boyutunda [χ^2 (4) =5,262, p=.262], Sağlık İzlemi alt boyutunda [χ^2 (4) =5,660, p=.226], Telefon İzlemi alt boyutunda [χ^2 (4) =3,315, p=.507] ve Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda [χ^2 (4) =.938, p=.919] anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür (p>.05). Doğrudan İzlem alt boyutunda [χ^2 (4) =15,152, p=.004] ve Bilgisayar İzlemi alt boyutunda [χ^2 (4) =11,289, p=.024] anlamlı farklılık göstermektedir (p<.05). Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi baba eğitim durumuna göre Doğrudan İzlem alt boyutunda ve Bilgisayar İzlemi alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre babası üniversite ve üstü eğitim mezunu olan öğrencilerin babası ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olanlara göre Doğrudan İzlem puanları ve Bilgisayar İzlemi puanları daha yüksektir.

4.1.6. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun aile gelir düzeyi değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun algılanan aile gelir düzeyi değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.6’da gösterilmiştir.

Tablo 4. 6. Katılımcıların aile gelir düzeyine göre Anne Baba İzleme Ölçeği Alt Boyutları Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Aile Gelir Düzeyi	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Dolaylı İzlem	Düşük	19	300,24				3>2
	Orta	450	259,88	2	9,920	0,007	
	Yüksek	68	320,63				
Doğrudan İzlem	Düşük	19	235,58				0,287
	Orta	450	266,93	2	2,497	0,287	
	Yüksek	68	292,07				
Okul İzlemi	Düşük	19	250,97				0,739
	Orta	450	268,13	2	0,605	0,739	
	Yüksek	68	279,80				
Sağlık İzlemi	Düşük	19	288,32				0,081
	Orta	450	262,55	2	5,037	0,081	
	Yüksek	68	306,31				
Bilgisayar İzlemi	Düşük	19	253,03				0,567
	Orta	450	267,06	2	1,135	0,567	
	Yüksek	68	286,30				
Telefon İzlemi	Düşük	19	235,74				0,246
	Orta	450	267,08	2	2,808	0,246	
	Yüksek	68	290,99				
Kısıtlayıcı İzlem	Düşük	19	208,68				0,083
	Orta	450	269,32	2	4,976	0,083	
	Yüksek	68	283,71				

*(p<.05)

Tablo 4.6 incelendiğinde öğrencilerin aile gelir düzeyi değişkeninin Anne Baba İzleme Ölçeği Dolaylı İzlem alt boyutunda [χ^2 (2) =9,920, p=.007], anlamlı farklılık oluşturmaktadır (p<.05). Doğrudan İzlem alt boyutunda [χ^2 (2) =2,497, p=.287], Okul İzlemi alt boyutunda [χ^2 (2) =0,605, p=.739], Sağlık İzlemi alt boyutunda [χ^2 (2) =5,037, p=.081], Bilgisayar İzlemi alt boyutunda [χ^2 (2) =1,135, p=.567], Telefon İzlemi alt boyutunda [χ^2 (2) =2,808, p=.246] ve Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda [χ^2 (2) =4,976, p=.083] anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür (p>.05). Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi aile gelir seviyesi değişkenine göre sadece

Dolaylı İzlem alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin aile gelir düzeyi orta olan öğrencilere göre Dolaylı İzlem puanları daha yüksektir.

4.1.7. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun anne baba tutumu değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun algılanan anne baba tutumu değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.7’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 7. Katılımcıların Algıladıkları Anne Baba Tutumu Değişkenine Göre Anne Baba İzleme Ölçeği Alt Boyutları Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Anne baba tutumu	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Dolaylı İzlem	Baskıcı ve otoriter	61	247,81				
	Demokratik	355	272,17				
	Aşırı koruyucu	113	261,73	3	6,650	0,084	
	İlgisiz	8	392,56				
Doğrudan İzlem	Baskıcı ve otoriter	61	231,21				
	Demokratik	355	280,88				
	Aşırı koruyucu	113	254,86	3	7,248	0,064	
	İlgisiz	8	229,56				
Okul İzlemi	Baskıcı ve otoriter	61	249,90				
	Demokratik	355	277,45				
	Aşırı koruyucu	113	257,10	3	3,912	0,271	
	İlgisiz	8	207,94				
Sağlık İzlemi	Baskıcı ve otoriter	61	238,70				
	Demokratik	355	272,20				
	Aşırı koruyucu	113	273,77	3	2,757	0,431	
	İlgisiz	8	290,63				
Bilgisayar İzlemi	Baskıcı ve otoriter	61	264,19				
	Demokratik	355	269,87				
	Aşırı koruyucu	113	264,81	3	1,262	0,738	
	İlgisiz	8	326,25				
Telefon İzlemi	Baskıcı ve otoriter	61	299,70				
	Demokratik	355	259,80				
	Aşırı koruyucu	113	277,01	3	6,284	0,99	
	İlgisiz	8	329,81				
Kısıtlayıcı İzlem	Baskıcı ve otoriter	61	302,15				1>2
	Demokratik	355	259,68				4>2
	Aşırı koruyucu	113	272,24	3	12,135	0,007	4>3
	İlgisiz	8	383,88				

*(p<.05)

Tablo 4.7 incelendiğinde öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumu değişkeninin Anne Baba İzleme Ölçeği Dolaylı İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 6,650$, $p = .084$], Doğrudan İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 7,248$, $p = .064$], Okul İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 3,912$, $p = .271$], Sağlık İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 2,757$, $p = .431$], Bilgisayar İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 1,262$, $p = .738$] ve Telefon İzlemi alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 6,284$, $p = .099$] anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür ($p > .05$). Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 12,135$, $p = .007$] anlamlı farklılık göstermektedir ($p < .05$).

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi anne baba tutumu değişkenine göre sadece Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre algıladıkları ana baba tutumları ilgisiz olan öğrenciler demokratik ve aşırı koruyucu olarak algılayanlara göre; baskıcı ve otoriter olarak algılayanlar demokratik olarak algılayanlara göre Kısıtlayıcı İzlem puanları daha yüksektir.

4.1.8. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun algılanan akademik başarı değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun algılanan akademik başarı değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.8’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 8. Katılımcıların Akademik Başarı Düzeyi Değişkenine Göre Anne Baba İzleme Ölçeği Alt Boyutları Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Algıladıkları Akademik Başarı	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Dolaylı İzlem	Çok iyi	137	271,61				
	İyi	305	268,16				
	Biraz iyi	81	255,77	3	3,460	0,326	
	Kötü	14	338,39				
Doğrudan İzlem	Çok iyi	137	301,96				1>3
	İyi	305	264,35				2>3
	Biraz iyi	81	220,75	3	16,461	0,001	4>3
	Kötü	14	327,07				

Okul İzlemi	Çok iyi	137	300,85	3	18,237	0.000	1>3
	İyi	305	270,90				2>3
	Biraz iyi	81	208,64				
	Kötü	14	265,18				
Sağlık İzlemi	Çok iyi	137	305,16	3	12,720	0,005	1>2
	İyi	305	262,83				1>3
	Biraz iyi	81	231,60				
	Kötü	14	266,00				
Bilgisayar İzlemi	Çok iyi	137	277,04	3	5,716	0,126	
	İyi	305	275,63				
	Biraz iyi	81	231,77				
	Kötü	14	261,29				
Telefon İzlemi	Çok iyi	137	253,11	3	4,471	0,215	
	İyi	305	269,69				
	Biraz iyi	81	294,57				
	Kötü	14	261,46				
Kısıtlayıcı İzlem	Çok iyi	137	253,47	3	11,634	0,009	3>1
	İyi	305	263,45				3>2
	Biraz iyi	81	309,17				
	Kötü	14	309,50				

*(p<.05)

Tablo 4.8 incelendiğinde öğrencilerin akademik başarı düzeyi değişkeninin Anne Baba İzleme Ölçeği Dolaylı İzlem alt boyutunda [χ^2 (3) =3,460, p=.326], Bilgisayar İzlemi alt boyutunda [χ^2 (3) =5,716, p=.126] ve Telefon İzlemi alt boyutunda [χ^2 (3) =4,471, p=.215] anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür (p>.05). Doğrudan İzlem alt boyutunda [χ^2 (3) =16,461, p=.001], Okul İzlemi alt boyutunda [χ^2 (3) =18,237, p=.000], Sağlık İzlemi alt boyutunda [χ^2 (3) =12,720, p=.005] ve Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda [χ^2 (3) =11,634, p=.009] anlamlı farklılık göstermektedir (p<.05). Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi akademik başarı değişkenine göre Doğrudan İzlem, Okul İzlemi, Sağlık İzlemi ve Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre akademik başarısını biraz iyi olarak algılayan öğrencilerin Doğrudan İzlem puanları çok iyi, iyi ve kötü olarak algılayan öğrencilere göre daha düşüktür. Okul İzlemi düzeyinde akademik başarısını biraz iyi olarak algılayanların çok iyi ve iyi olarak algılayanlara göre puanları daha düşüktür. Sağlık İzlemi düzeyinde akademik başarısını çok iyi olarak algılayanlar iyi ve biraz iyi olarak algılayanlara göre puanları daha yüksektir. Son olarak Kısıtlayıcı İzlem düzeyinde akademik başarısını biraz iyi olarak algılayan öğrencilerin çok iyi ve iyi olarak algılayanlara göre puanları daha yüksektir.

4.2.1. Ergenlerin akran ilişkilerinin cinsiyete göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin akran ilişkilerinin cinsiyete göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Mann Whitney U-testi sonuçları Tablo 4.9’da gösterilmiştir.

Tablo 4. 9. Cinsiyet değişkenine göre öğrencilerin Akran İlişkileri Ölçeği toplam ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Mann Whitney U Testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Cinsiyet	N	So	St	U	P
Akran ilişkileri toplam	Kız	252	245,40	61841,50	29963,5	,001
	Erkek	285	289,86	82611,50		
Bağlılık	Kız	252	250,32	63081,00	31203,0	,009
	Erkek	285	285,52	81372,00		
Güven ve Özdeşim	Kız	252	257,05	64776,50	32898,5	,092
	Erkek	285	279,57	79676,50		
Kendini Açma	Kız	252	230,17	58002,50	26124,5	,000
	Erkek	285	303,34	86450,50		
Sadakat	Kız	252	267,42	67390,50	35512,5	,824
	Erkek	285	270,39	77062,50		

*(p<.05)

Tablo 4.9 incelendiğinde öğrencilerin cinsiyet değişkeninin Akran İlişkileri Ölçeği; Güven ve Özdeşim alt boyutunda (U=32898,5; p=.092; p>0,05) ve Sadakat alt boyutunda (U=35512,5; p=.824; p>0,05) anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür (p>.05). Bağlılık alt boyutunda (U=31203,0; p=.009; p<0,05), Kendini Açma alt boyutunda (U=26124,5; p=.000; p<0,05) ve Toplam ölçeğinde (U=29963,5; p=.001; p<0,05) anlamlı farklılık göstermektedir. Araştırma bulgularına göre ergenlerin akran ilişkileri cinsiyet değişkenine göre Bağlılık ve Kendini Açma alt boyutu ile Toplam puanında anlamlı değişim göstermektedir. Erkeklerin akran ilişkileri toplam puanı, bağlılık ve kendini açma puan ortalamaları kızlara göre daha yüksektir.

4.2.2. Ergenlerin akran ilişkilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin akran ilişkilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.10'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 10. Katılımcıların sınıf düzeyine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutlarına ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Sınıf Düzeyi	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Akran ilişkileri toplam	6.Sınıf	200	298,33	2	11,401	0,03	6>7
	7.Sınıf	181	252,35				6>8
	8.Sınıf	156	250,72				
Bağlılık	6.Sınıf	200	293,26	2	13,157	0,01	8>7
	7.Sınıf	181	236,53				6>7
	8.Sınıf	156	275,57				
Güven ve Özdeşim	6.Sınıf	200	284,00	2	4,054	0,132	
	7.Sınıf	181	252,12				
	8.Sınıf	156	269,36				
Kendini Açma	6.Sınıf	200	300,55	2	17,252	0,00	6>7
	7.Sınıf	181	265,79				6>8
	8.Sınıf	156	232,28				7>8
Sadakat	6.Sınıf	200	277,45	2	9,048	0,011	6>8
	7.Sınıf	181	286,16				7>8
	8.Sınıf	156	238,26				

*(p<.05)

Tablo 4.10 incelendiğinde Sınıf düzeyi değişkeninin Akran İlişkileri Ölçeği Bağlılık alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 13,157, p = .01$], Kendini Açma alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 17,252, p = .00$], Sadakat alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 9,048, p = .011$] ve Toplam ölçeğinde [$\chi^2 (2) = 11,401, p = .03$] anlamlı farklılık oluşturmaktadır ($p < .05$). Güven ve Özdeşim alt boyutunda [$\chi^2 (2) = 4,054, p = .132$] ise sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı fark oluşturmamaktadır ($p > .05$).

Hangi sınıflar arasında anlamlı farklılıklar olduğunu görebilmek için her sınıf düzeyi arasında ikili gruplar halinde Mann Whitney-U testi yapılmıştır. Mann Whitney-U testi sonuçlarına göre 6. sınıfta okuyan öğrencilerin akran ilişkileri puanı 7. ve 8.

sınıfta okuyan öğrencilere göre daha yüksektir. Bağlılık alt boyutunda 8. ve 6. Sınıfta okuyan öğrencilerin puanları 7. sınıfta okuyan öğrencilere göre daha yüksektir. Kendini Açma alt boyutunda 6. sınıfta okuyan öğrencilerin puanları 7. ve 8. sınıfta okuyan öğrencilere göre; 7. sınıfta okuyan öğrencilerin puanları ise 8. sınıfta okuyan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir. Sadakat alt boyutunda 6. ve 7. sınıfta okuyan öğrencilerin puanları 8. sınıfta okuyan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir.

4.2.3. Ergenlerin akran ilişkilerinin kardeş sayısı değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin akran ilişkilerinin kardeş sayısı değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.11’de gösterilmiştir.

Tablo 4. 11. Katılımcıların kardeş sayısı değişkenine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Kardeş Sayısı	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Akran ilişkileri toplam	tek çocuk	49	263,03				
	2 kardeş	278	263,58				
	3 kardeş	158	270,69	3	2,304	0,512	
	4 veya daha fazla	52	298,44				
Bağlılık	tek çocuk	49	268,61				
	2 kardeş	278	261,64				
	3 kardeş	158	269,70	3	3,700	0,296	
	4 veya daha fazla	52	306,60				
Güven ve Özdeşim	tek çocuk	49	281,63				
	2 kardeş	278	261,00				
	3 kardeş	158	270,22	3	2,696	0,441	
	4 veya daha fazla	52	296,16				
Kendini Açma	tek çocuk	49	239,45				
	2 kardeş	278	263,67				
	3 kardeş	158	277,89	3	4,531	0,210	
	4 veya daha fazla	52	298,37				
Sadakat	tek çocuk	49	260,14				
	2 kardeş	278	270,15				
	3 kardeş	158	277,37	3	1,826	0,609	
	4 veya daha fazla	52	245,75				

*(p<.05)

Tablo 4.11 incelendiğinde Kardeş sayısı değişkeninin Akran İlişkileri Ölçeği Bağılılık alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 2,304, p = .512$], Kendini Açma alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 4,531, p = .210$], Sadakat alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 1,826, p = .609$], Güven ve Özdeşim alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 2,696, p = .441$] ve Toplam ölçeğinde [$\chi^2 (3) = 2,304, p = .512$] anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür ($p > .05$). Araştırma bulgularına göre öğrencilerin akran ilişkileri kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı değişim göstermemektedir.

4.2.4. Ergenlerin akran ilişkilerinin anne eğitim durumu değişkenine göre incelenmesi

Ergenlerin akran ilişkilerinin anne eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.13'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 12. Katılımcıların anne eğitim durumu değişkenine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Anne Eğitim Durumu	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Akran ilişkileri toplam	Okuryazar değil	10	390,80				1>2
	İlkokul	152	283,27				1>3
	Ortaokul	152	248,33	4	11,138	0,025	1>4
	Lise	152	274,91				1>5
	Üniversite ve üstü	71	252,90				
Bağılılık	Okuryazar değil	10	374,35				1>3
	İlkokul	152	289,92				1>4
	Ortaokul	152	260,05	4	11,018	0,026	1>5
	Lise	152	264,94				2>5
	Üniversite ve üstü	71	237,20				
Güven ve Özdeşim	Okuryazar değil	10	401,20				1>2
	İlkokul	152	282,84				1>3
	Ortaokul	152	248,07	4	11,556	0,021	1>4
	Lise	152	270,99				1>5
	Üniversite ve üstü	71	261,31				2>3
Kendini Açma	Okuryazar değil	10	356,10				
	İlkokul	152	281,33				
	Ortaokul	152	252,66	4	5,867	0,209	
	Lise	152	267,75				
	Üniversite ve üstü	71	267,99				
Sadakat	Okuryazar değil	10	245,85				
	İlkokul	152	266,28				
	Ortaokul	152	249,73	4	5,095	0,278	
	Lise	152	283,65				
	Üniversite ve üstü	71	287,97				

*($p < .05$)

Tablo 4.12 incelendiğinde anne eğitim durumu değişkeninin Akran İlişkileri Ölçeği Bağlılık alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 11,018$, $p = .026$], Güven ve Özdeşim alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 11,556$, $p = .021$] ve Toplam ölçeğinde [$\chi^2 (4) = 7,679$, $p = .104$] anlamlı farklılık göstermektedir ($p < .05$). Kendini Açma alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 5,867$, $p = .209$] ve Sadakat alt boyutunda [$\chi^2 (4) = 5,095$, $p = .278$] anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmüştür ($p > .05$). Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre annesi okuryazar olmayan öğrencilerin akranlarıyla olumlu ilişkileri, annesi ilköğretim, ortaokul, lise, üniversite ve üstü eğitim mezunu olanlara göre daha yüksektir. Bağlılık alt düzeyinde annesi okuryazar olmayan öğrencilerin annesi ortaokul, lise, üniversite ve üstü eğitim mezunu olanlara göre; annesi ilköğretim mezunu olanlar ise annesi üniversite ve üstü eğitim mezunu olanlara göre puanları daha yüksektir. Güven ve Özdeşim alt düzeyinde ise annesi okuryazar olmayan öğrencilerin, annesi ilköğretim, ortaokul, lise, üniversite ve üstü eğitim mezunu olanlara göre; annesi ilköğretim mezunu olanların ise annesi ortaokul mezunu olanlara göre puanları daha yüksektir.

4.2.5. Ergenlerin akran ilişkilerinin baba eğitim durumu değişkenine göre incelenmesi

Ergenlerin akran ilişkilerinin baba eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.14'te gösterilmiştir.

Tablo 4. 13. Katılımcıların baba eğitim durumu değişkenine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Baba Eğitim Durumu	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Akran ilişkileri toplam	Okur yazar değil	1	440,50				
	İlkokul	92	269,24				
	Ortaokul	138	279,24	4	2,209	0,697	
	Lise	192	265,01				
	Üniversite ve üstü	114	261,62				

Bağlılık	Okur yazar değil	1	430,00	4	9,701	0,046	2>5
	İlkokul	92	295,55				3>5
	Ortaokul	138	276,36				
	Lise	192	270,49				
	Üniversite ve üstü	114	234,75				
Güven ve Özdeşim	Okur yazar değil	1	413,00	4	3,123	0,537	
	İlkokul	92	274,43				
	Ortaokul	138	280,01				
	Lise	192	255,87				
	Üniversite ve üstü	114	272,13				
Kendini Açma	Okur yazar değil	1	441,50	4	3,145	0,534	
	İlkokul	92	256,56				
	Ortaokul	138	281,54				
	Lise	192	262,73				
	Üniversite ve üstü	114	272,90				
Sadakat	Okur yazar değil	1	220,00	4	5,747	0,219	
	İlkokul	92	247,84				
	Ortaokul	138	266,21				
	Lise	192	264,85				
	Üniversite ve üstü	114	296,88				

*(p<.05)

Tablo 4.13 baba eğitim durumu değişkeninin Akran İlişkileri Ölçeği Bağlılık alt boyutunda [χ^2 (4) =9,701, p=.046], anlamlı farklılık göstermektedir (p<.05). Güven ve Özdeşim alt boyutunda [χ^2 (4) =3,123, p=.537], Kendini Açma alt boyutunda [χ^2 (4) =3,145, p=.534] ve Sadakat alt boyutunda [χ^2 (4) =5,747, p=.219] ve Toplam ölçeğinde [χ^2 (4) =2,209, p=.697] baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmüştür (p>.05). Araştırma bulgularına göre öğrencilerin akran ilişkileri baba eğitim durumuna göre sadece bağlılık alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre Bağlılık alt düzeyinde babası üniversite ve üstü eğitim mezunu olanların babası ilkokul ve ortaokul mezunu olanlara göre puanları daha düşüktür.

4.2.6. Ergenlerin akran ilişkilerinin aile gelir düzeyi değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin akran ilişkilerinin aile gelir düzeyi değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.15'te gösterilmiştir.

Tablo 4.14. Katılımcıların Aile Gelir Düzeyine Göre Akran İlişkileri Toplam Puanı ve Alt Boyutları Düzeylerine İlişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Aile Gelir Düzeyi	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Akran ilişkileri toplam	Düşük	19	303,16				
	Orta	450	270,49	2	2,029	0,363	
	Yüksek	68	249,58				
Bağlılık	Düşük	19	325,26				1>3
	Orta	450	271,84	2	6,049	0,049	
	Yüksek	68	234,46				
Güven ve Özdeşim	Düşük	19	251,82				
	Orta	450	272,13	2	1,145	0,564	
	Yüksek	68	253,07				
Kendini Açma	Düşük	19	300,11				
	Orta	450	268,64	2	0,886	0,642	
	Yüksek	68	262,72				
Sadakat	Düşük	19	279,79				
	Orta	450	265,13	2	1,839	0,399	
	Yüksek	68	291,60				

*(p<.05)

Tablo 4.14 incelendiğinde aile gelir düzeyi değişkenine göre Akran İlişkileri Ölçeği Bağlılık alt boyutu [χ^2 (2) =6,049, p=.049], anlamlı farklılık oluşturmaktadır (p<.05). Güven ve Özdeşim alt boyutunda [χ^2 (2) =1,145, p=.564], Kendini Açma alt boyutunda [χ^2 (2) =0,886, p=.642], Sadakat alt boyutunda [χ^2 (2) =1,839, p=.399] ve Toplam ölçeğinde [χ^2 (2) =2,029, p=.363] ise aile gelir düzeyi değişkenine göre anlamlı fark oluşturmamaktadır (p>.05). Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre aile gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilere göre akranlarına bağlılık düzeyi daha yüksektir.

4.2.7. Ergenlerin akran ilişkilerinin anne baba tutumu değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin akran ilişkilerinin anne baba tutumu değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.15'te gösterilmiştir.

Tablo 4.15. Katılımcıların algıladıkları anne baba tutumu değişkenine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi Sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Anne Baba Tutumu	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Akran ilişkileri toplam	Baskıcı ve otoriter	61	225,54				2>1
	Demokratik	355	279,62				4>1
	Aşırı koruyucu	113	251,19	3	12,082	0,007	4>3
	İlgisiz	8	380,56				
Bağlılık	Baskıcı ve otoriter	61	285,43				
	Demokratik	355	265,67				
	Aşırı koruyucu	113	261,19	3	7,035	0,071	
	İlgisiz	8	401,88				
Güven ve Özdeşim	Baskıcı ve otoriter	61	247,36				4>1
	Demokratik	355	274,56				4>2
	Aşırı koruyucu	113	254,15	3	8,198	0,042	4>3
	İlgisiz	8	396,88				
Kendini Açma	Baskıcı ve otoriter	61	193,62				2>1
	Demokratik	355	285,37				3>1
	Aşırı koruyucu	113	253,85	3	20,919	0,00	4>1
	İlgisiz	8	331,25				
Sadakat	Baskıcı ve otoriter	61	188,52				2>1
	Demokratik	355	287,47				3>1
	Aşırı koruyucu	113	257,27	3	22,916	0,00	
	İlgisiz	8	228,88				

*(p<.05)

Tablo 4.15 incelendiğinde anne baba tutumu değişkeninin Akran İlişkileri Ölçeği Bağlılık alt boyutunda [χ^2 (3) =7,035, p=.071] anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür (p>.05). Kendini Açma alt boyutunda [χ^2 (3) =20,919, p=.000], Sadakat alt boyutunda [χ^2 (3) =22,916, p=.000], Güven ve Özdeşim alt boyutunda [χ^2 (3) =8,198, p=.042] ve Toplam ölçeğinde [χ^2 (3) =12,082, p=.007] anne baba tutumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir (p<.05). Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre ana baba tutumunu ilgisiz olarak algılayanların baskıcı ve otoriter ve aşırı koruyucu olarak algılayanlara göre; demokratik olarak algılayanların ise baskıcı ve otoriter olarak algılayanlara göre akran ilişkileri daha yüksektir. Güven ve özdeşim düzeyinde ana baba tutumunu ilgisiz olarak algılayanların aşırı koruyucu, demokratik, baskıcı ve otoriter olarak algılayanlara göre puanları daha yüksektir. Kendini Açma düzeyinde ana baba tutumunu baskıcı ve otoriter olarak algılayanların aşırı koruyucu, demokratik ve ilgisiz olarak algılayanlara göre puanları daha düşüktür. Sadakat alt düzeyinde ise ana baba tutumunu baskıcı ve

otoriter olarak algılayanların aşırı koruyucu ve demokratik olarak algılayanlara göre puanları daha düşüktür.

4.2.8. Ergenlerin akran ilişkilerinin algılanan akademik başarı düzeyi değişkenine göre incelenmesine ait bulgular

Ergenlerin akran ilişkilerinin algılanan akademik başarı düzeyi değişkenine göre incelenmesine yönelik olarak yapılan Kruskal Wallis Testi sonuçları Tablo 4.16'da gösterilmiştir.

Tablo 4. 16. Katılımcıların akademik başarı düzeyi değişkenine göre Akran İlişkileri toplam puanı ve alt boyutları düzeylerine ilişkin Kruskal Wallis Testi sonuçları

Ölçek –Alt Boyutlar	Akademik Başarı Düzeyi	N	So	Sd	X ²	p	Fark
Akran ilişkileri toplam	Çok iyi	137	262,53				
	İyi	305	270,44				
	Biraz iyi	81	267,25	3	1,307	0,727	
	Kötü	14	311,11				
Bağlılık	Çok iyi	137	225,47				2>1
	İyi	305	272,33				3>1
	Biraz iyi	81	320,95	3	21,725	0,000	3>2
	Kötü	14	321,75				
Güven ve Özdeşim	Çok iyi	137	274,66				
	İyi	305	267,12				
	Biraz iyi	81	260,12	3	1,302	0,729	
	Kötü	14	306,00				
Kendini Açma	Çok iyi	137	280,19				
	İyi	305	271,74				
	Biraz iyi	81	249,82	3	4,061	0,255	
	Kötü	14	210,71				
Sadakat	Çok iyi	137	302,63				1>2
	İyi	305	268,70				1>3
	Biraz iyi	81	216,51	3	16,124	0,001	2>3
	Kötü	14	250,11				

*(p<.05)

Tablo 4.16 incelendiğinde akademik başarı değişkeninin Akran İlişkileri Ölçeği Kendini Açma alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 4,061$, $p = .255$], Güven ve Özdeşim alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 1,302$, $p = .729$] ve Toplam ölçeğinde [$\chi^2 (3) = 1,307$, $p = .727$] anlamlı fark oluşturmadığı görülmüştür ($p > .05$). Bağlılık alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 21,725$, $p = .000$] ve

Sadakat alt boyutunda [$\chi^2 (3) = 16,124, p = .001$] akademik başarı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir ($p < .05$). Anlamlı farklılığın kaynağını bulmak için ikili gruplar halinde yapılan Mann Whitney U Testi sonuçlarına göre akademik başarısını biraz iyi olarak algılayan öğrencilerin çok iyi ve iyi olarak algılayanlara göre; iyi olarak algılayanların ise çok iyi olarak algılayanlara göre akranlarına bağlılık düzeyi daha yüksektir. Sadakat düzeyinde ise akademik başarısını çok iyi olarak algılayanların iyi ve biraz iyi olarak algılayanlara göre; iyi olarak algılayanların biraz iyi olarak algılayanlara göre puanları daha yüksektir.

4.3. Anne Baba İzleme Ölçeği alt boyutları ve Akran İlişkileri Ölçeği arasındaki korelasyonlara ait bulgular

Tablo 4.17’de araştırmaya katılan ergenlerin ABİÖ Alt Boyutları ile AİÖ den aldıkları puanlar arasındaki korelasyon katsayıları verilmiştir. Bu katsayılar Spearman Rho Korelasyon Katsayısı ile incelenmiştir.

Tablo 4. 17. Anne Baba İzleme Ölçeği ve Akran İlişkileri Ölçeğine ilişkin Spearman Rho Korelasyon Katsayısı sonuçları

	Dolaylı izlem	Doğrudan izlem	Okul izlemi	Sağlık izlemi	Bilgisayar izlemi	Telefon izlemi	Kısıtlayıcı izlem	Akran ilişkileri toplam
Dolaylı İzlem	1							
Doğrudan İzlem	,511**	1						
Okul İzlemi	,422**	,458**	1					
Sağlık İzlemi	,417**	,499**	,514**	1				
Bilgisayar İzlemi	,414**	,358**	,371**	,421**	1			
Telefon İzlemi	,269**	,192**	,165**	,225**	,210**	1		
Kısıtlayıcı İzlem	,252**	,065	,040	,090*	,178**	,346**	1	
Akran ilişkileri toplam	-,187**	-,084	-,051	-,073	-,089*	-,065	-,086*	1

**p<0,01

* p<0,05

Bu araştırmada Akran ilişkileri toplam puanları ile Dolaylı İzlem ($r = -0,187, p < 0,01$), Bilgisayar İzlemi ($r = -0,089, p < 0,05$) ve Kısıtlayıcı İzlem ($r = -0,086$)

puanları arasında düşük düzeyde, negatif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Buna göre ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları dolaylı izlem, bilgisayar izlemi ve kısıtlayıcı izlem arttıkça akran ilişkilerinin azaldığı veya akran ilişkileri arttıkça ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları kısıtlayıcı izlemin azaldığı söylenilebilir. Diğer yandan Akran ilişkileri toplam puanları ile Doğrudan İzlem ($r=-0,084$, $p>0,05$), Okul İzlemi ($r=-0,051$, $p>0,05$), Sağlık İzlemi ($r=-0,073$, $p>0,05$) ve Telefon İzlemi ($r=-0,065$) arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

V. BÖLÜM

5. Tartışma

Araştırmanın bu bölümde araştırma bulgularının tartışılmasına, sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

5.1.1. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun cinsiyet değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Bu araştırmada cinsiyet ile ebeveyn izlem durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlemesi cinsiyet değişkenine göre doğrudan izlem, sağlık izlemi ve telefon izlemi alt boyutunda anlamlı değişim gösterdiği ve kızların doğrudan izlem, sağlık izlemi ve telefon izlemi alt boyutlarında erkeklere göre daha fazla izlendikleri görülmektedir. Araştırma bulgularına benzer olarak daha önce yapılan hem yurtiçi hem de yurtdışı araştırmaların çoğunluğunda ergenlik dönemindeki kızların erkeklere kıyasla daha fazla izlendikleri (Aksoy ve diğerleri, 2008; Borawski ve diğerleri, 2003; Çetin ve Çok, 2015; Çevirgen, 2018; Kındap ve Sayıl, 2012; Li ve diğerleri, 2000; Shek, 2005; Yılmaz, 2007) bulunmuştur. Kızların aktiviteleri hakkında ebeveynleri tarafından daha fazla bilgi talebinde bulunulduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kerr ve Stattin, 2000). Nadir de olsa birkaç araştırmada ebeveyn izlemesi ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır (Crouter ve diğerleri, 1990).

Pettus (2006) daha çok ebeveyn izlemesi olan kızlarda, akademik uyumun daha fazla olduğu; erkeklerde ise daha çok ebeveyn izlemesinin daha fazla sosyal uyumla ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yılmaz'ın (2007) ülkemizde yaptığı bir

araştırmada ise kızı olan anneler, erkek çocuğu olan annelere göre çocuklarını daha fazla kontrol-denetleme tutumunda bulunduğu; kız çocuğu olan babalarda, erkek çocuğu olan babalara göre çocuklarını daha fazla kontrol-denetleme tutumu gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak yapılan araştırmalara bakıldığında ergen kızların ergen erkeklere göre daha fazla izlendiği görülmektedir.

Hem bu araştırmada hem de alanyazına bakıldığında cinsiyete göre kızların erkeklerden daha fazla izlenmesine, ebeveynlerin kız çocuklarını daha fazla kontrol altında tutması gerektiği inancı taşımaları ve ebeveynlerin geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerini kullanmasının sebep olduğu söylenebilir. Balaguru'ya (2004) göre ebeveynler kız çocuklarını daha çok kontrol altında tutma eğilimindeyken, erkek çocuklarını ise özgür bırakmakta ve sosyalleşmesine izin vermektedir. Türk toplumunda da genel olarak ebeveynler erkek çocuklarını daha fazla özgür bırakırken, kız çocuklarına karşı daha koruyucu ve tutucu davranmaktadırlar. Toplumsal cinsiyet bakımından kültürün kızlara biçtiği rol; hassas olma, itaat etme, söz dinleme şeklindedir. Bu nedenle ergen erkekler daha fazla özerk bırakılırken kız çocukların daha fazla izlendiği düşünülmektedir.

5.1.2. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Araştırmada öğrencilerin yaşları ve sınıfları arasında paralellik olduğu için öğrencilerin sadece sınıf düzeyine göre analizler yapılmıştır. Sınıf düzeyi ile ebeveyn izlem durumu arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlem durumu sınıf seviyesi değişkenine göre sadece Kısıtlayıcı İzleme alt boyutunda anlamlı farklılık gösterdiği ve 8. sınıfta okuyan öğrencilerin 6. ve 7. sınıfta okuyan öğrencilere göre daha fazla kısıtlayıcı izlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazında ebeveyn izlem durumu ile sınıf düzeyi değişkeninin incelendiği araştırmalarda farklı bulgular yer almaktadır. Bazı araştırmalarda bu araştırma bulgularına benzer olarak sınıf düzeyi büyük olan öğrencilerin kendinden daha alt sınıfta olan öğrencilere göre (Çevirgen, 2018), erkek öğrencilerden yaşı daha büyük olanların yaşı küçük olanlara göre daha fazla izlendiği (Jacobson ve Crockett, 2000) bulunmuştur. Ancak bazı araştırmalarda artan sınıf düzeyi ve yaş ile birlikte ebeveyn izlemesinin azalmakta olduğu (Hawk ve diğerleri, 2016), çocukların kendini açmasının ve bilgi vermelerinin azaldığı (Smetana ve diğerleri, 2009), alt sınıfta olanların ebeveynleri tarafından daha fazla izlendiği (Kartal, 2008) ve erkek çocukların sınıf düzeyi arttıkça daha az izlendiği (Kaner, 1998) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Araştırma bulgularında sadece kısıtlayıcı izlem boyutunda 8. sınıf öğrencilerinin 6 ve 7. sınıf öğrencilerine göre daha fazla izlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Kerr ve Stattin (2000)'e göre ebeveynler çocukları hakkındaki bilgilerin çoğuna kendi çaba ve takiplerinden daha çok çocuklarının gönüllü şekilde kendilerini açmalarıyla ulaşabilmektedirler. Ergenlerin sınıf düzeyi arttıkça kendini açma ve ebeveynleri ile gönüllü bilgi paylaşımları azaldığı için ebeveynler kısıtlayıcı izlem yaptığı söylenebilir. Diğer bir taraftan 8. Sınıf öğrencileri ortaöğretimdeki okulunu belirleyen Liseye Geçiş Sistemi (LGS) sınavlarına hazırlandıkları için ebeveynleri tarafından 6. ve 7. sınıftaki öğrencilere göre daha fazla kısıtlayıcı izleniyor olabilir.

5.1.3. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun kardeş sayısı değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulgular

Bu araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi kardeş sayısı değişkenine göre Okul İzlemi, Sağlık İzlemi ve Bilgisayar İzlemi alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre 4 veya daha fazla kardeşi olan öğrenciler; daha az kardeşi olan öğrencilere göre ebeveynleri tarafından Okul ve Bilgisayar İzlemi daha düşüktür ve Sağlık izlemi boyutunda ise tek çocuk olanlar; bir veya daha fazla kardeşi olanlara göre daha çok izlenmektedir. Araştırmadan elde edilen

verilerde ailedeki ergenlerin kardeş sayıları arttıkça ebeveyn izlemlerinin azaldığı sonucuna varılmaktadır.

Araştırma bulguları ilgili alanyazını doğrular niteliktedir. Kardeş sayısı ile ebeveyn izlemi arasındaki ilişkinin incelendiği sınırlı sayıdaki araştırmada; kardeş sayısının artmasıyla birlikte ebeveyn izlemlerinin ve kontrolün azaldığı (Aksoy ve diğerleri, 2008; Yılmazer, 2007) ayrıca ebeveynlerin ilk çocuklarından daha çok ikinci doğan çocukları hakkında daha fazla bilgi sahibi olduğu bulunmuştur (Crouter ve diğerleri, 1999; Shek, 2005).

Kardeş sayısı ve doğum sırası ile ilgili ilk çalışmaları başlatan kuramcı Adler, her çocuğun doğum sırasına göre farklı bir konuma ve özelliklere sahip olduğunu ifade etmiştir. Sezer (2010) tek çocuğu olan ebeveynlerin tecrübesizliklerinden dolayı aşırı koruyucu ve otoriter tutum sergilediğini belirtmiştir. Çocuk sayısı fazla olan ailelerde çocuk sayısı az olan ailelere göre ebeveynlerin çocuklarla olan ilişkilerinin daha zayıf olduğu (Arabacı ve Ömeroğlu, 2013), kardeş sayısı fazla olan çocukların annelerinin motivasyon puanlarının daha az olduğu (Yıldız, 2009), tek çocuğu olan annelerin çocuğuna daha fazla vakit ayırdığı ve destek davranışlarının daha fazla olduğu (Arslantürk, 2009), kardeş sayısının fazla olması anne babaların aile yaşam kalitelerini negatif yönde etkilediği (Alpgan, 2018) bulunmuştur. Araştırmalarda belirtilen kardeş sayısı değişkeninin aile üzerindeki bahsedilen etkileri, bu araştırmanın tek çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarını daha fazla izlediği ve kardeş sayısı arttıkça izlem puanlarının azalmasını açıklayabilir.

Araştırma bulgularında tek çocuğu olan ebeveynlerin çocuklarını daha fazla izlemesi ve kardeş sayısı arttıkça izlem puanlarının azalması; ailedeki çocuk sayısının artmasından dolayı ebeveynlerin sorumluluğunun ve iş yükünün artması çocuklara ayrılan ilginin azalmasına, zamanın bölünmesine ve ebeveynlerin enerjisinin düşmesine sebep olduğundan kaynaklanmakta olabilir. Tek çocuğu olan aileler çocuğuna daha çok ilgi gösterecek ve üzerine düşeceğinden dolayı çocukların sağlık izlemlerine daha fazla odaklanmasını da muhtemel kılmaktadır.

5.1.4. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun anne eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi anne eğitim durumu değişkenine göre sadece Doğrudan İzlem alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre lise mezunu annelerin, ilkokul ve ortaokul mezunu annelere göre; üniversite mezunu annelerin ise ortaokul mezunu annelere göre Doğrudan İzlem puanları daha yüksektir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre lise ve üniversite mezunu annelerin çocuklarını doğrudan izlemeleri eğitim seviyeleri daha düşük olan annelere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Alanyazında anne eğitim durum ile ebeveyn izlemesinin incelendiği sınırlı sayıdaki araştırmalarda (Aksoy ve diğerleri, 2008; Borawski ve diğerleri, 2003; Çevirgen, 2018; Smetana ve Daddis, 2002) anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak bu araştırmanın bulgularına paralel olarak Özdemir (2009) tarafından yapılan bir araştırmada annelerin öğrenim düzeyi yükseldikçe çocukların algıladıkları ebeveyn kontrolünün de yükseldiği saptanmıştır. Bu araştırmada da dolaylı izlem, sağlık izlemi, okul izlemi, telefon izlemi, bilgisayar izlemi ve kısıtlayıcı izlem durumlarında anlamlı bir fark yokken doğrudan izlem boyutunda eğitim düzeyi yüksek olan annelerin puanlarının daha fazla olduğu bulunmuştur.

Bu araştırmada sadece doğrudan izlem durumunda lise ve üniversite mezunu annelerin ortaokul ve ilkokul mezunu annelere göre çocuklarını daha çok izledikleri bulunmuştur. Doğrudan izlemde ebeveynler çocukları hakkındaki bilgileri onlarla iletişime geçerek ve sorular sorarak öğrenmektedir. Sarıhan (2007)'a göre annelerin eğitim seviyesi artıkça aile fertlerine yönelik anlayış, ilgi ve iletişim becerileri artmaktadır. Aile içinde artan iletişim, aile bireyleri arasında bilgi akışını ve paylaşımı da artırabilmektedir. Dolayısıyla eğitim düzeyi daha yüksek olan annelerin çocukları, karşılıklı iletişimin fazla olmasından dolayı daha fazla doğrudan izlem algılıyor olabilir. Eğitimle birlikte annenin iletişim becerilerinin artması, ergenlerin anneleriyle iletişimini

desteklemekte, kendilerine ait bilgileri anneleriyle paylaşabilmekte ve böylece kendilerini daha fazla açtıkları düşünülebilir.

5.1.5. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun baba eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi baba eğitim durumu değişkenine göre Doğrudan İzlem alt boyutunda ve Bilgisayar İzleminde anlamlı farklılık göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre babası üniversite ve üstü eğitim mezunu olan öğrenciler; babası ilkokul, ortaokul ve lise mezunu olan öğrencilere göre algıladıkları doğrudan izlem puanları daha yüksektir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre üniversite ve daha üst öğrenim mezunu babaların çocuklarını doğrudan izlemeleri eğitim seviyeleri daha düşük olan babalara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Alanyazına bakıldığında ebeveyn izleminde daha çok annelerin izleme davranışları incelenirken baba eğitim durumuna göre yapılan araştırmalar çok sınırlıdır. Yapılan sınırlı sayıdaki araştırmalarda (Smetana ve Daddis, 2002; Borawski ve diğerleri, 2003) anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu araştırmada ise anne eğitim düzeyi değişkeninde olduğu gibi baba eğitim düzeyi değişkenine göre de eğitim seviyesi daha fazla olan babaların doğrudan izlem puanlarının daha fazla olduğu bulunmuştur. Arslan (2016) tarafından yapılan bir çalışmada babaların öğrenim seviyesi arttıkça çocuklarıyla olan iletişimlerinin daha paylaşımcı, daha yakın ve daha sıcak bir ilişki içerisinde olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bulgulardan hareketle babaların çocuklarıyla artan iletişimi doğrudan izleminde artmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca eğitim seviyesi daha yüksek olan babaların bilinçli bilgisayar kullanım düzeyi daha fazla olmasından dolayı eğitilmiş babaların, eğitim seviyesi daha az olan babalara göre bilgisayar izlenimleri daha fazladır.

5.1.6. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun aile gelir düzeyi değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Bu araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi aile gelir düzeyi değişkenine göre sadece dolaylı izlem alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre gelir düzeyi yüksek olan ebeveynler, gelir düzeyi orta olan ebeveynlere göre çocuklarını daha fazla dolaylı izlemektedir. Diğer izlem durumlarında aile gelir düzeyine göre anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Aile gelir düzeyi ile ebeveyn izlemesinin incelendiği araştırmalar alanyazında çok sınırlıdır. Crosby ve diğerleri (2002) örneklemini aile gelir düzeyi düşük olan Afro Amerikalı 14-18 yaşlarındaki kızların oluşturduğu bir araştırmada, algılanan düşük ebeveyn izlemesinin hamile kalma ile ilişkili olduğunu bulmuşlar. Gelgör (2016) tarafından yapılan bir araştırmada ise aile gelir düzeyi düşük olan ebeveynlerin, aile gelir düzeyi yüksek olan ebeveynlere göre kontrol puanlarının daha fazla olduğu bulunmuştur.

Araştırma bulgularında dolaylı izlem dışındaki diğer altı ebeveyn izlem durumlarında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kağıtçıbaşı (2010) ülkemizde anne ve babaların çocuklarına karşı ilgi ve yaklaşımlarının aile gelir durumundan etkilenmediğini belirtmiştir. Ebeveynlerin maddi durumları ne olursa olsun çocuklarına karşı ilgilerinin değişmemesinden dolayı aile gelir düzeyine göre anlamlı farklılık olmadığı söylenebilir.

5.1.7. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun anne baba tutumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi anne baba tutumu değişkenine göre sadece Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Analiz sonuçlarına göre algıladıkları ana baba tutumları ilgisiz olan

öğrenciler demokratik ve aşırı koruyucu olarak algılayanlara göre; baskıcı ve otoriter olarak algılayanlar demokratik olarak algılayanlara göre kısıtlayıcı izlem puanları daha yüksektir.

Alanyazın incelendiğinde anne baba tutumları ve ebeveyn izlemesi değişkenlerinin birlikte araştırıldığı bir çalışma bulunamamıştır. Anne baba tutumu daha kapsamlı ebeveyn ve çocuk etkileşimini içerirken, ebeveyn izlemesi bazı konulardaki ebeveynlik uygulamalarını içermektedir (Darling ve Steinberg, 1993). Bu çalışmada ergenlerin % 66'sı aile tutumunu demokratik olarak algılamaktadır. Anne baba tutumlarıyla yapılan araştırmalara bakıldığında da ailelerin daha çok demokratik tutumu benimsedikleri (Pekyürek, 2018; Filiz ve Yaprak, 2013) araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Ayrıca Ulaş ve diğerleri (2012) ebeveyn izlemesi ile çocuk suçluluğu arasındaki araştırma bulgularına göre herhangi bir suç işlemeyen çocukların ebeveynlerinin çocuklarını izledikleri, ana baba tutumlarından demokratik tutumu benimsedikleri tespit edilmiştir.

Araştırmada aile tutumlarını demokratik olarak algılayan ergenlerin, aile tutumunu baskıcı-otoriter ve izin verici olarak algılayanlara göre daha az kısıtlayıcı izlem bildirmişlerdir. Aile tutumunu demokratik olarak algılayan ergenler kendisini yalnız hissetmemekte, duygu ve düşüncelerini daha iyi ifade etmekte (Çeçen, 2008), ebeveyn tutumunu ilgisiz ve otoriter olarak algılayan ergenlere göre daha olumlu ebeveyn iletişimi bildirmekte (Sağlam, 2007), demokratik tutum arttıkça ergenin saplantılı bağlanma ve annenin aşırı koruması azalmakta olduğu (Keskin, 2007) ifade edilmektedir. Yavuzer (2016)'e göre demokratik tutumun benimsendiği bir ailede ebeveynler; çocuklarının düşüncelerini önemser, hoşgörülü davranır, destekleyici tavır sergiler, kendilerini ifade etmelerine fırsat tanır ve çocuğun kendine güvenini artırarak sosyalleşmesini sağlar. Demokratik aile tutumuyla oluşan olumlu ebeveyn iletişimi, ergenin kendini ifade edebilmesi gibi özelliklerden dolayı ergenler doğrudan ebeveynlerine bilgi akışı sağladıkları için kısıtlayıcı izlem puanları ebeveyn tutumunu baskıcı-otoriter ve izin verici olarak algılayan ergenlere göre daha az olmasının sebebi olarak gösterilebilir. Ayrıca baskıcı-otoriter anne baba tutumunu benimseyen ebeveynler çocuklarının kendilerine itaat etmesini, saygılı olmasını, kendi belirlediği

kurallara uymasını ister ve onlarla fikir alışverişinde bulunmazlar (Bee ve Boyd, 2009). Baskıcı-otoriter tutumun bu özellikleriyle çocuklarının çekmecelerinin karıştırmak ve özel notlarını okumak gibi kısıtlayıcı izlem sergilemeleri paralellik gösterdiğinden, baskıcı-otoriter ebeveyn tutumu algılayan ergenlerin kısıtlayıcı izlem puanlarının yüksek olmasını açıklamaktadır.

5.1.8. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumunun algılanan akademik başarı değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin algıladıkları ebeveyn izlemesi akademik başarı değişkenine göre Doğrudan İzlem, Okul İzlemi, Sağlık İzlemi ve Kısıtlayıcı İzlem alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılıklara bakıldığında akademik başarısını biraz iyi olarak algılayan öğrencilerin Doğrudan İzlem puanları çok iyi, iyi ve kötü olarak algılayan öğrencilere göre daha düşüktür. Okul İzlemi düzeyinde akademik başarısını biraz iyi olarak algılayanların çok iyi ve iyi olarak algılayanlara göre puanları daha düşüktür. Sağlık İzlemi düzeyinde akademik başarısını çok iyi olarak algılayanlar iyi ve biraz iyi olarak algılayanlara göre puanları daha yüksektir. Son olarak Kısıtlayıcı İzlem düzeyinde akademik başarısını biraz iyi olarak algılayan öğrencilerin çok iyi ve iyi olarak algılayanlara göre puanları daha yüksektir. Bu bulgulardan hareketle doğrudan izlem, okul izlemi ve sağlık izlemi arttıkça akademik başarının arttığı; kısıtlayıcı izlem arttıkça akademik başarının azaldığı söylenebilir.

Alanyazına bakıldığında konu ile ilgili yapılan araştırmalar bu araştırma bulgularıyla örtüşmektedir. Ebeveynlik uygulamalarının akademik başarı üzerinde doğrudan etkisi vardır (Darling ve Steinberg, 1993). Pettus, (2006) ebeveyn izlemesi, öğrencinin uyumunu ve akademik performansı cinsiyet ve etnik köken değişkenine göre incelemiştir. Yapılan araştırmada cinsiyete göre bakıldığında daha çok ebeveyn izlemesi olan kızlarda, akademik uyumun daha fazla olduğu bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre öğrencilerin uyumu ve akademik performansını ebeveyn izlemesi doğrudan etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. 10-12 yaşlarındaki erkek öğrencilerle yapılan bir diğer araştırmada düşük düzeydeki ebeveyn izlemesi ve disiplininin akademik başarısızlığın

yordayıcısı olarak bulunmuştur (Dishion, Patterson, Stoolmiller ve Skinner, 1991). Yapılan araştırmalar ebeveyn izlemesinin akademik başarı üzerinde etkisi olduğunu (Annunziata ve diğerleri, 2006; Ary, Duncan, Duncan, Hops, 1999; Capaldi ve Patterson 1989; Çetin ve Çok, 2011; Li ve diğerleri, 2003; Li ve diğerleri, 2000; Pettit, Laird, Dodge, Bates ve Criss, 2001; Prelow ve Loukas, 2003; Spencer ve diğerleri, 1996;) göstermektedir.

Bu araştırmadaki ve yapılan diğer araştırmalardaki bulgular ebeveyn izlemesinin yüksek olmasının akademik başarıyla ilişkili olduğunu ve okul uyumunu artırdığını göstermektedir. Alanyazındaki araştırmalar ebeveyn izlemesini tek boyut altında ele alırken yapılan bu araştırmada izlem durumlarına göre incelenmesi araştırmanın güçlü yanını oluşturmaktadır. Doğrudan izlem, okul izlemi ve sağlık izleminde ebeveyn izlemesi akademik başarıya pozitif etki ederken kısıtlayıcı izlem negatif etki etmektedir. Kısıtlayıcı izlemin alanyazından farklı olarak akademik başarıya negatif etki etmesi kısıtlamanın çocuğun gelişimine getirdiği olumsuz özelliklerden kaynaklandığı ve beklenen bir durum olduğu düşünülmektedir.

5.2.1. Ergenlerde akran ilişkilerinin cinsiyet değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Bu araştırmada cinsiyet ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında ergenlerin akran ilişkileri cinsiyet değişkenine göre Bağlılık alt boyutu, Kendini Açma alt boyutu ve Toplam puanında anlamlı farklılık göstermektedir. Farklılığın kaynağına bakıldığında erkeklerin akran ilişkileri toplam puanı, bağlılık ve kendini açma puanlarının kızlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

Cinsiyete göre akran ilişkilerinin çeşitli değişkenlerle incelendiği araştırmalarda; erkeklerin en çok dış görünüme önem verdiği, kızların ise yakın arkadaşlığı önemseydiği (Benenson and Benarroch, 1998), arkadaş seçiminde aynı cinsiyetten arkadaş seçiminin

karşı cinsiyetten arkadaş seçimine göre daha fazla olduğu (Gündoğdu, 2003), kızların arkadaş sayılarının erkeklere göre daha fazla olduğu (Çevik ve Atıcı, 2008) sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Moral (2018) tarafından yapılan bir araştırmada akran ilişkilerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık oluşturmadığı bulunmuştur.

Alanyazında yapılan çalışmaların çoğunluğu (Çömez, 2014; Delikara, 2000; Doğan ve diğerleri, 2012; Döğücü, 2004; Gülay, 2009; Puklek-Levpuscek, 2006; Saferstein, Neimeyer ve Hagans, 2005; Savcı, 2017; Şimşek, 2010; Tozkoparan, 2014; Totan ve Yöndem, 2007; Yılmaz, 2016) bu araştırmada olduğu gibi akran ilişkilerinin cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterdiğini ancak bu araştırmanın aksine akran ilişkilerinde kızların puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırma bu yönüyle alanyazındaki diğer araştırmalarla çelişmektedir. Bu araştırmada erkeklerin daha yüksek akran ilişkileri bildirmeleri; erkeklerin daha az izlenmesi sonucu daha çok dışadönük ve daha erken sosyalleşmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca kız çocuklarının aileye daha yakın olmasından dolayı erkeklere göre daha az akran ilişkileri bildirdikleri düşünülmektedir.

5.2.2. Ergenlerde akran ilişkilerinin sınıf düzeyi değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Araştırmada öğrencilerin yaşları ve sınıfları arasında paralellik olduğu için öğrencilerin sadece sınıf düzeyine göre analizler yapılmış ancak alanyazında hem sınıf düzeyi hem de yaşa göre yapılan araştırmalar birlikte tartışılmıştır. Sınıf düzeyi ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında öğrencilerin akran ilişkileri sınıf düzeyi değişkenine göre Bağlılık, Kendini Açma ve Sadakat alt boyutu ile Akran İlişkileri toplam puanında anlamlı farklılık oluşturmaktadır. Farklılıkların kaynağına bakıldığında 6. sınıfta okuyan öğrencilerin akran ilişkileri puanı 7. ve 8. sınıfta okuyan öğrencilere göre daha yüksektir. Bağlılık alt boyutunda 8. ve 6. Sınıfta okuyan öğrencilerin puanları 7. sınıfta okuyan öğrencilere göre daha yüksektir. Kendini Açma alt boyutunda 6. sınıfta okuyan öğrencilerin

puanları 7. ve 8. sınıfta okuyan öğrencilere göre; 7. sınıfta okuyan öğrencilerin puanları ise 8. Sınıfta okuyan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir. Sadakat alt boyutunda 6. ve 7. snıfta okuyan öğrencilerin puanları 8. sınıfta okuyan öğrencilerin puanlarına göre daha yüksektir. Araştırmadan elde edilen bu verilere göre Akran ilişkileri toplam puanında, kendini açma alt boyutunda ve sadakat alt boyutunda sınıf düzeyi daha az olan öğrencilerin puan ortalamalarının daha fazla olduğu söylenebilir.

Gündoğdu (2003) ilköğretim 3. 4. ve 5. sınıflarda öğrenim gören 355 öğrenci üzerinde yürüttüğü öğrencilerin arkadaşlığa dair görüşlerini ve arkadaş seçimini nelerin etkilediğini incelediği bir araştırmada sınıf düzeyi arttıkça arkadaşlığa ait tanımlamalarında arttığı sonucuna ulaşmıştır. Delikara (2000) tarafından 14-17 yaşlarındaki 696 ergen ile yapılan bir araştırmada akran ilişkileri ile ergen suçluluğu arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre 17 yaşındaki ergenlerin diğer yaş gruplarına göre arkadaş ilişkileri ve suç kabul edilen davranış düzeyinin daha fazla olduğu bulunmuştur. Jeij ve diğerleri (2000), tarafından yapılan bir diğer araştırmada ise 12 yaşındaki çocukların arkadaşlarından daha çok ebeveynleri ve kardeşleriyle, 14 ve 15 yaşındaki çocukların en fazla arkadaşlarıyla zaman geçirdikleri bulunmuştur.

Alanyazına bakıldığında akran ilişkileri puanları ile sınıf düzeyinin incelendiği sınırlı sayıdaki araştırmalarda farklı bulgular göze çarpmaktadır. Yılmaz (2016)'a göre sınıf seviyesi artarken güven ve özdeşim puanlarının azaldığı, kendini açma puanlarının ise arttığı bulunmuştur. Tozkoparan (2014) tarafından yapılan bir araştırmada 14 yaşındaki ve 13 yaşındaki öğrencilerin kendinden yaşça küçük öğrencilere göre daha olumlu akran ilişkileri bildirdikleri belirlenmiştir. Ancak başka bir araştırmada sınıf düzeyine göre akran ilişkilerinin anlamlı farklılık göstermediği (Gökurna, 2018) sonucuna varılmıştır.

Yapılan bu araştırmada akran ilişkileri toplam puanında, kendini açma alt boyutunda ve sadakat alt boyutunda sınıf düzeyi azaldıkça öğrencilerin puan ortalamalarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonucun erken ergenlik döneminde ergen benmerkezciliğinin etkisiyle ergenin arkadaşlarıyla yoğun bir duygusal yakınlık

kurmak istemesi ve daha çok arkadaşına sahip olmak istemesinden, ilerleyen dönemlerde daha çok ilgi alanlarına göre arkadaşlar edinmesinden dolayı ve örneklem grubunun farklılığından kaynaklandığı düşünülmektedir.

5.2.3. Ergenlerin akran ilişkilerinin kardeş sayısı değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Bu araştırmada kardeş sayısı ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan analiz sonuçlarına bakıldığında ergenlerin akran ilişkileri kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Bu bulgular Çömez (2014) tarafından yapılan örneklemi 11-18 yaşlarındaki öğrencilerin oluşturduğu bir araştırmadaki kardeş sayısı ile akran ilişkileri ölçeği ve alt boyutları arasında anlamlı fark bulunmadığı bulgusuyla benzerlik göstermektedir. Yılmaz (2006) tarafından yapılan bir araştırmada ise sadece bağlılık alt boyutunda anlamlı farklılık gösterdiği ve 3 kardeşi olan ergenlerin 2 kardeşi olan ergenlere göre puanlarının yüksek olduğu sonucu bulunmuştur.

Kardeş sayısının akranlarla ilişkileri inceleyen çalışmalarda; kardeş sayısı bir olan ergenlerin hiç kardeşi olmayan ergenlere göre akran ilişkilerinin daha iyi olduğu (Tozkoparan, 2004), kardeş sayısının artmasının algılanan desteği düşürdüğü (Elbir, 2000), kardeşlerinin hepsinin aynı cinsten olmasının karşı cinsle ilişki kurmayı zorlaştırdığını (Kulaksızoğlu, 2001), kardeşleriyle daha uyumlu ilişki bildiren ergenlerin özgüven ve benlik saygılarının daha yüksek olduğu (Sherman, 2006) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Alanyazındaki araştırmalarda bu araştırma bulgularına benzer olarak kardeş sayısına göre akran ilişkileri toplam puanı ve alt boyutları incelendiğinde anlamlı farklılık oluşturmadığı ya da çok sınırlı düzeyde etkilediği bulunmuştur.

5.2.4. Ergenlerin akran ilişkilerinin anne eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Bu araştırma bulgularına göre annesi okuryazar olmayan öğrencilerin akranlarıyla olumlu ilişkileri; annesi ilkokul, ortaokul, lise, üniversite ve üstü eğitim mezunu olanlara göre daha yüksektir. Bağlılık alt düzeyinde annesi okuryazar olmayan öğrencilerin annesi ortaokul, lise, üniversite ve üstü eğitim mezunu olanlara göre; annesi ilkokul mezunu olanlar ise annesi üniversite ve üstü eğitim mezunu olanlara göre puanları daha yüksektir. Güven ve Özdeşim alt düzeyinde ise annesi okuryazar olmayan öğrencilerin, annesi ilkokul, ortaokul, lise, üniversite ve üstü eğitim mezunu olanlara göre; annesi ilkokul mezunu olanların ise annesi ortaokul mezunu olanlara göre puanları daha yüksektir. Bu bulgular doğrultusunda daha az eğitilmiş annelere sahip ergenlerin akran ilişkileri toplam boyutunda, bağlılık alt boyutunda ve güven-özdeşim alt boyutunda bildirdikleri puanların daha yüksek olduğu söylenebilir.

Alanyazındaki araştırmalara bakıldığında Tozkoparan (2014) tarafından ortaokul öğrencileri ile yapılan bir araştırmada anne eğitim durumu ile akran ilişkileri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Lise öğrencileri ile yapılan araştırmalarda (Dinçer, 2008; Yücel, 2009) da anne eğitim durumuna göre akran ilişkileri alt boyutu ve toplam puanlarında anlamlı bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yılmaz (2016) tarafından yapılan bir araştırmada anne eğitim durumuna göre sadece sadakat alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu ve annesi lise mezunu olan öğrencilerin annesi ilkokul mezunu olan öğrencilere göre sadakat boyutundan aldıkları puanların daha yüksek olduğu bulunmuştur. Twenge ve Campbell (2002) ergenlerin ebeveynlerinin eğitilmiş olmasının, ergenin akranlarıyla ilişkilerinin daha iyi ve sağlıklı olmasıyla ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca Doğan ve diğerleri (2012) anne baba eğitim seviyelerinin akran ilişkilerini yordadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu araştırmalara bakıldığında anne eğitim durumu ile akran ilişkileri arasında çoğunlukla anlamlı fark olmadığı ancak bazı araştırmacılar tarafından daha eğitilmiş annelerin çocuklarının akran ilişkilerinin daha yüksek olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Bu

araştırmada alanyazındaki yapılan çalışmalardan farklı olarak daha az eğitilmiş annelere sahip çocukların akran ilişkilerinin daha fazla olması yine bu araştırma bulgularındaki daha az eğitilmiş annelerin çocuklarını daha az izlediklerinden dolayı akranlarına daha fazla sadakat ve güven duyuyor olabilirler. Ayrıca eğitim düzeyi düşük olan annelerin ergenle sağlıklı iletişim kuramaması ergenin akranlarına daha fazla bağlanmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

5.2.5. Ergenlerin akran ilişkilerinin baba eğitim durumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Araştırma bulgularına göre öğrencilerin akran ilişkileri baba eğitim durumuna göre sadece bağlılık alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Farklılığın kaynağına bakıldığında babası üniversite ve üstü eğitim mezunu olan çocukların akranlarına duyduğu bağlılık, babası ilköğretim ve ortaokul mezunu olan çocuklara göre daha düşüktür. Akran ilişkilerinin diğer boyutlarında ise baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık bulunamamıştır.

Anne eğitim durumunda olduğu gibi bazı araştırmalarda (Dinçer, 2008; Yücel, 2009; Tozkoparan, 2014) baba eğitim durumuna göre akran ilişkileri alt boyutu ve toplam puanlarında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yapılan başka bir araştırmada babası okuma-yazma bilmeyen, ilköğretim mezunu olan ve üniversite mezunu olanların, babası ortaokul ve lise mezunu olanlara göre akran ilişkilerinde bağlılık, sevgi ve yakınlıklarının daha fazla olduğu (Dizman, 2003) bulunmuştur. Diğer araştırmalarda baba eğitim durumunun akran ilişkilerini yordadığını (Doğan ve diğerleri, 2012), babaların daha eğitilmiş olmasının ergenlerin akran ilişkilerinin daha iyi ve sağlıklı olmasıyla ilişkili olduğu (Twenge ve Campbel, 2002) sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Yılmaz (2016) tarafından yapılan bir araştırmada baba eğitim durumuna göre sadece sadakat alt boyutunda anlamlı farklılık olduğu ve babası lise mezunu olan öğrencilerin babası ilköğretim mezunu olan öğrencilere göre sadakat puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bu araştırmada baba eğitim durumuna göre akran ilişkilerine bakıldığında anne eğitim durumuna benzer şekilde öğrenim seviyesi arttıķa akran ilişkilerinin azaldığı bulgulara ulaşılmıştır. Babaların ğrenim seviyesi arttıķa çocuklarıyla daha olumlu iletişim becerisi kullanmasından dolayı özellikle ilk ergenlik dönemindeki çocukların ailelerine daha bağlı olması akran ilişkilerinin azalmasını açıkladığı düşünülmektedir. Aynı şekilde eğitim düzeyi düşük olan babaların ergenle sağlıklı iletişim kuramamasından dolayı ergenin sevgi ve yakınlık ihtiyaını akranlarında aramasına ve bu durumun akran ilişkilerinin yüksek olmasına sebep olduğu düşünülmektedir.

5.2.6. Ergenlerin akran ilişkilerinin aile gelir durumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Bu araştırma bulgularına göre aile gelir düzeyinde akran ilişkileri sadece bağlılık alt boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Yapılan analizlere göre aile gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilere göre akranlarına bağlılık düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Aile gelir durumu ve akran ilişkilerinin incelendiği araştırmalarda aile gelir düzeyi yüksek olan ergenlerin arkadaş ilişkilerinde daha başarılı olduğu ve sosyalleşmede sorun yaşamadıkları (Berndt ve diğerleri, 1990), aile gelir durumu arttıķa ergenlerin akran ilişkilerinin daha olumlu ve sağlıklı olduğu (Twenge ve Campbel, 2002) bulunmuştur. Yüksek aile gelir düzeyindeki ergenlerin akran ilişkilerinin daha uzun soluklu ve sağlıklı olduğu (Kline, 2003), aile gelir durumu yüksek olan ergenlerin kendini kabul düzeylerinin arttığı ve bu durumun da akran ilişkilerinde başarılı olmalarını sağladığı (Mangır ve Kandemir, 1993) sonuçlarına ulaşılmıştır.

Dinçer (2008) tarafından lise 2. sınıfta okuyan farklı aile gelir durumundaki 300 ğrenci ile yapılan bir araştırmada ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları anne baba

tutumları ile akran ilişkileri incelenmiştir. Araştırmada farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ile anne baba tutum puanları arasında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Bulgulara göre aile gelir düzeyi yüksek olan ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları demokratik tutum arttıkça, akran ilişkileri puanları da artmaktadır. Aile gelir düzeyi yüksek olan ergenlerin aile gelir düzeyi düşük olan ergenlere göre akranlarla olumlu ilişkilerinin daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu araştırma bulgularına benzer olarak Yüçetürk (2018) tarafından yapılan bir çalışmada aile gelir durumu yüksek olan ergenlerin aile gelir durumu orta olan ergenlere göre akran ilişkileri toplam puanı ve sadakat alt boyutu puanının daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır.

Alanyazındaki araştırmalardaki bulgularla bu araştırmanın algılanan aile gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilere göre akranlarına bağlılık düzeyinin daha yüksek olduğu bulgusuyla farklılık göstermektedir. Alisinanoğlu (1995)'na göre ailenin sosyo ekonomik durumunun çocuğun eğitiminde ve gelişmesinde etkili olduğu ve aile gelir durumu düşük olan ebeveynlerin çocuklarına otoriter tutum sergilediği, daha çok kısıtlama ve baskı altında tuttuğu, fiziksel ve sözel şiddet davranışlarını daha fazla uygulayarak yetiştirdiğini belirtmektedir. Böyle bir ortamda büyüyen ergenin aileye olan bağlılığının azaldığı ve bu sebeple akranlarına bağlılık düzeyinin arttığı söylenebilir. Ayrıca gelir düzeyi düşük olan ailelerde ekonomik sorunların görülme sıklığı artacağından bu sorunların aile ilişkilerine yansıyabileceği ve eşlerin birbirleri ile olan ilişkisi, ebeveynlerin ergenle ilişkisi bu sorunlardan etkilenebilir. Sorunlu bir aile ortamında psikolojik ihtiyaçları karşılanmayan ergen bu desteği akranlarında arıyor olabilir.

5.2.7. Ergenlerin akran ilişkilerinin anne baba tutumu değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Bu araştırma bulgularında anne baba tutumuna göre akran ilişkileri toplam puanı, güven-özdeşim, kendini açma ve sadakat alt boyutlarında anlamlı farklılık

gösterdiği bulunmuştur. Anne baba tutumunu ilgisiz olarak algılayanların baskıcı-otoriter ve aşırı koruyucu olarak algılayanlara göre; demokratik olarak algılayanların ise baskıcı ve otoriter olarak algılayanlara göre akran ilişkileri daha yüksektir. Anne baba tutumunu ilgisiz olarak algılayanların; aşırı koruyucu, demokratik, baskıcı ve otoriter olarak algılayanlara göre Güven ve özdeşim düzeyinde puanları daha yüksektir. Anne baba tutumunu baskıcı-otoriter olarak algılayanların; aşırı koruyucu, demokratik ve ilgisiz olarak algılayanlara göre Kendini Açma düzeyinde puanları daha düşüktür. Son olarak anne baba tutumunu baskıcı-otoriter olarak algılayanların aşırı koruyucu ve demokratik olarak algılayanlara göre Sadakat alt düzeyinde puanlarının daha düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Alanyazındaki ebeveyn tutumu ve arkadaş ilişkilerini inceleyen araştırma bulgularına bakıldığında bu araştırmadaki bulgularla benzerlik göstermektedir. Alles-Jardel ve diğerleri (2002)'nin ergenlerle yaptıkları araştırma bulgularına göre ilgisiz ebeveyn tutumunun benimsendiği bir ortamda büyüyen çocukların, otoriter ve kabul edici ebeveyn tutumunun olduğu bir ortamda büyüyen çocuklara göre daha olumlu arkadaş ilişkilerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Çevik ve Çelikkaleli (2010) ana baba tutumu ve akran ilişkilerini incelendiği bir araştırmada ilgisiz ebeveyn tutumunun bulunduğu bir ailede, ergenlerin arkadaşlarına bağlılık düzeyinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bogenschneider ve diğerlerine göre ise (1998) yakın ve ilgili ebeveyn tutumu sergileyen annelerin çocukları daha az akran ilişkileri bildirmişler. Alanyazındaki araştırmalardaki bulgular ile bu araştırmanın anne baba tutumunu ilgisiz olarak algılayanların akran ilişkileri toplam ölçeğinde, güven ve özdeşim alt boyutunda ve kendini açma alt boyutunda puanlarının yüksek olduğu bulgusunu desteklemektedir. İlgisiz anne baba tutumu ile büyüyen çocuğun ebeveynlerinden göremediği yeterli sevgi ve yakınlığı arkadaş ortamında aramasından dolayı akranlarıyla olumlu ilişki içerisinde olduğu ve onlara güven duyduğu düşünülmektedir.

Dinçer (2008) lise 2. sınıfta okuyan farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 300 öğrenci ile yaptığı bir araştırmada, ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları anne baba tutumları ile akran ilişkileri incelenmiştir. Araştırmada farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin arkadaşlık ilişkileri ile anne baba tutum puanları arasında anlamlı

farklılıklar bulunmuştur. Araştırma bulgularına göre üst sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları demokratik tutum arttıkça, akran ilişkileri puanları da artmaktadır. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ergenlerin akran ilişkilerinden bağıllık alt boyutu ile ebeveynlerinin demokratik ve otoriter olarak algılanması arasında ve güven-özdeşim alt boyutunda babanın demokratik ve otoriter olarak algılanması arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Tozkoparan (2014) tarafından yapılan ortaokul öğrencilerinin katıldığı bir araştırmada ebeveynlerinin demokratik ve hoşgörülü tutum sergilediğini ifade eden ergenler, ebeveynlerinin ilgisiz tutum sergilediğini belirten ergenlere göre daha olumlu akran ilişkileri bildirmişlerdir.

Yapılan araştırmalarda demokratik tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarında sosyalleşmelerinin daha başarılı olduğu (Düzgün, 2003), ebeveynlerin demokratik tutumu ergenin akran ilişkilerinde iletişimini kolaylaştırdığını (Yılmaz, 2000), ana baba tutumunu demokratik olarak algılayan ergenlerin ana baba tutumunu otoriter olarak algılayan ergenlere göre akran ilişkileri ve sosyal uyumlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Koç, 2000). Alanyazındaki araştırmalardaki bulgular ile bu araştırmanın anne baba tutumunu demokratik olarak algılayanların akran ilişkileri toplam ölçeğinde, sadakat alt boyutunda ve kendini açma alt boyutunda puanlarının yüksek olduğu bulgusunu desteklemektedir. Kulaksızoğlu (1998)'na göre demokratik tutumun hâkim olduğu bir ailede büyüyen ergenlerin özgüvenlerinin ve sosyal becerilerinin yüksek olmasından dolayı akran ilişkileri olumlu olmaktadır. Demokratik tutumun ergenin kendine güvenen ve sosyal becerilerini geliştiren bir etki göstermesinden dolayı akran ilişkilerini etkilediği düşünülmektedir.

5.2.8. Ergenlerin akran ilişkilerinin algıladıkları akademik başarı değişkenine göre incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Bu araştırmada ergenlerin algıladıkları akademik başarı durumu ile akran ilişkilerine bakıldığında, akademik başarısını biraz iyi olarak algılayan öğrencilerin çok iyi ve iyi olarak algılayanlara göre; iyi olarak algılayanların ise çok iyi olarak

algılayanlara göre akranlarına bağıllık düzeyi daha yüksek olduğu bulunmuştur. Sadakat düzeyinde ise akademik başarısını çok iyi olarak algılayanların iyi ve biraz iyi olarak algılayanlara göre; iyi olarak algılayanların biraz iyi olarak algılayanlara göre puanları daha yüksektir. Araştırmada akran ilişkileri toplam puanında, kendini açma alt boyutunda ve güven-özdeşim alt boyutunda ise anlamlı farklılık bulunamamıştır. Bu bulgulardan hareketle akademik başarısı daha az olanların akranlarına karşı bağıllıkları, akademik başarısı daha yüksek olanlara göre daha fazla olduğu ve akademik başarısı daha yüksek olanların ise akademik başarısı daha az olanlara göre sadakat duymalarının daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Moral (2018) lisede öğrenimlerine devam eden ergenler ile yaptığı bir araştırmasında ergenlerin algıladıkları akademik başarı ile akran ilişkileri arasında anlamlı farklılık tespit etmemiştir. Bu araştırma sonucuna benzer şekilde lise öğrencileriyle (Yıldırım, 2000) ve üniversite öğrencileriyle yapılan (Çırpan ve Çınar, 2013) araştırmalarda da akranlardan algılanan destek davranışları ile akran ilişkileri arasında anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmalardan farklı olarak Demir ve diğerleri (2016) tarafından lise öğrencilerinin akran ilişkilerinin incelendiği bir araştırmada ergenlerin akademik başarıları ile akran ilişkileri arasında anlamlı farklılıklar olduğu ve daha zayıf akran ilişkileri bildirenlerin akademik başarılarının da daha düşük olduğu bulunmuştur.

Steinberg (2007)'e göre akademik başarıda akranların hem olumlu hem de olumsuz etkisi vardır. Alanyazındaki araştırmalarda ergenlerin akranlarla olumlu ilişkilerinin daha yüksek akademik başarı ile ilişkili olduğu (McGrath ve Noble, 2010, s.79), arkadaşları tarafından kabul gören ergenlerin akademik başarılarının yüksek olduğu (Goodenow ve Grady, 1992) tespit edilmiştir. Akranları tarafından sevilen çocukların akademik başarılarının yüksek olduğu (Karadağ, 2007), arkadaş desteği arttıkça akademik becerinin de arttığı (Chen, 2005), olumsuz akran ilişkilerinin düşük okul başarısı ile ilişkili olduğu (Karabekiroğlu, 2014; Sayıl, Uçanok ve Güre, 2002) bulgularına ulaşılmıştır.

Alanyazındaki araştırmalara bakıldığında çoğunlukla akademik başarı ile akran ilişkileri arasında doğru orantı olduğu başka bir deyişle yüksek akran ilişkilerinin daha fazla akademik başarı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Alanyazındaki bulgular bu araştırmanın akademik başarısı daha yüksek olanların akademik başarısı daha az olanlara göre sadakat puanlarının yüksek olması bulgusuyla benzerlik gösterirken, akademik başarısı daha az olanların, akademik başarısı daha yüksek olanlara göre bağlılık puanlarının daha fazla olduğu bulgusuyla çelişmektedir.

5.3. Ergenlerin algıladıkları anne baba izlem durumu ve akran ilişkileri arasındaki ilişkilerin incelenmesine ilişkin bulguların tartışılması

Ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları dolaylı izlem, bilgisayar izlemi ve kısıtlayıcı izlem ile akran ilişkileri arasında anlamlı, düşük düzeyde ve negatif yönde bir ilişki olduğu bulunmuştur. Buna göre ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları dolaylı izlem, bilgisayar izlemi ve kısıtlayıcı izlem arttıkça akran ilişkilerinin azaldığı ya da ergenlerin akran ilişkileri arttıkça, ebeveynlerinden algıladıkları dolaylı izlem, bilgisayar izlemi ve kısıtlayıcı izlemin azaldığı söylenilebilir. Bu bulgular alanyazındaki araştırmalarla benzerlik göstermektedir.

Alanyazında genellikle ergenler arkadaş grupları ile birlikte olduğunda ebeveynlerinin bilgi edinmesini engellemeye çalışmakta, sapan arkadaşlarını gizlemekte ve gerçeği çarpıtarak ebeveynlerin izlemesini engellemeye çalışmaktadır (Dishion, Nelson ve Kavanagh, 2003). Kindap ve diğerleri (2008) ne göre erkeklerde ebeveyn izlemesinin artması davranış problemlerini ve ergenin sapan arkadaşları olmasını azaltmaktadır. Başka bir araştırmada da zayıf ebeveyn izlemesinin sapan akranlarla ilişkileri artırdığı bulunmuştur (Reid ve Dishion, 1992). Ebeveynleri kısıtlayıcı bir tutum sergileyen ergenlerin arkadaşlarından etkilenme düzeyinin daha düşük olduğu ifade edilmektedir (Collins ve arkadaşları, 2000).

Alles-Jardel ve diğerkleri (2002) orta ergenlik dönemindeki ergenlerle yaptığı bir araştırmada ilgisiz ebeveyn tutumunun benimsendiğı bir ortamda büyüyen çocukların, otoriter ve kabul edici ebeveyn tutumunun olduğı bir ortamda büyüyen çocuklara göre daha olumlu arkadaş ilişkilerine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Cui ve diğerkleri (2002) tarafından yapılan başka bir araştırmada ebeveynlerin destekleyici davranışları, ergenin arkadaşlarına karşı destekleyici davranışlarda bulunmasını yordadığı ve ergenin akranlarına karşı destekleyici davranışları da arkadaşlık ilişkilerini olumlu yönde yordadığı bulunmuştur.

Ülkemizde Pekel-Uludağı ve Sayıl (2009) tarafından yapılan bir araştırmada ebeveyn ve akranların risk alma davranışına etkisi incelenmiştir. Yapılan araştırmada ergenlerin risk alma davranışları, ebeveyn izleme davranışı ile negatif yönde ilişkili olduğı bulunmuştur. Ebeveynlerin akran ilişkilerini kısıtlaması risk alma davranışlarını pozitif yönde yordamaktayken, anne ve babaların akran ilişkilerine kılavuzluk etmesi risk alma davranışını negatif yönde yordadığı saptanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre anne ve babaların olumlu ebeveynlik uygulamaları ve ergenin olumlu arkadaş ilişkileri risk alma davranışı açısından koruyucu bir faktör olduğı sonucuna ulaşılmıştır.

Ebeveynler izleme ve kontrol uygulamalarıyla, ergenlerin akran ilişkilerine etki etmektedir. Alanyazında araştırmalara bakıldığında genellikle izleme ile akran zorbalığı ve anti sosyal akran grupları arasındaki akran ilişkileri incelenmiştir. Bu araştırmalarda ebeveyn izlemesinin akran ilişkilerinde koruyucu bir etki gösterdiği gözlemlenmiştir. Özellikle günümüzde teknolojinin artmasıyla birlikte sosyal medya ile ergenin her an akranlarıyla iletişim içerisinde olması, okulda ve okul dışında akranlarıyla birlikte geçirdiğı sürelerin artması ergeni birçok olumsuz durumla karşılaşmasına yol açabilmektedir. Ayrıca bu araştırmada ebeveyn izlemi ve akran ilişkileri arasındaki ilişkilere alanyazındaki çoğı araştırma gibi genel izlem puanı ile tek boyut altında değil ebeveyn izlem durumlarına göre yedi alt boyut altında incelenmiştir.

5.4. Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde akran ilişkileri ve ebeveyn izlemesine ilişkin elde edilen araştırma bulgularına dayalı ulaşılan sonuçlar ve öneriler bulunmaktadır.

5.4.1. Sonuçlar

1. Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlemleri cinsiyet değişkenine göre doğrudan izlem, sağlık izlemi ve telefon izleminde anlamlı değişim gösterdiği ve kızların erkeklere göre doğrudan izlem, sağlık izlemi ve telefon izleminde daha fazla izlendikleri görülmektedir.

2. Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlem durumu sınıf seviyesi değişkenine göre sadece Kısıtlayıcı İzleme alt boyutunda anlamlı farklılık oluşturduğu ve 8. Sınıfta okuyan öğrencilerin 6. ve 7. Sınıfta okuyan öğrencilere göre daha fazla kısıtlayıcı izlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

3. Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlem durumu kardeş sayısı değişkenine göre Okul İzlemi, Sağlık İzlemi ve Bilgisayar İzlemi alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmaktadır. Farklılıklara bakıldığında ergenlerin kardeş sayıları arttıkça ebeveyn izlemlerinin azaldığı saptanmıştır.

4. Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlem durumu anne eğitim düzeyi değişkenine göre sadece doğrudan izlemde anlamlı farklılık vardır. Anne eğitim düzeyi daha yüksek olan ergenlerin, anne eğitim düzeyi daha düşük olan ergenlere göre algıladıkları doğrudan izlemin daha fazla olduğu bulunmuştur.

5. Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlem durumu baba eğitim düzeyi değişkenine göre doğrudan izlem ve bilgisayar izleminde anlamlı farklılık göstermektedir. Baba eğitim düzeyi daha yüksek olan ergenlerin, baba eğitim düzeyi daha düşük olan

ergenlere göre algıladıkları doğrudan izlemin ve bilgisayar izleminin daha fazla olduğu görülmektedir.

6. Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlem durumu algılanan aile gelir düzeyi değişkenine göre sadece dolaylı izlem de anlamlı farklılık bulunmaktadır. Algıladıkları aile gelir düzeyi yüksek olan ergenlerin, algıladıkları aile gelir düzeyi orta olan ergenlere göre bildirdikleri dolaylı izlemin daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

7. Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlem durumu algılanan anne baba tutumu değişkenine göre sadece kısıtlayıcı izlemde anlamlı farklılık gösterdiği ve ana baba tutumlarını ilgisiz olarak algılayanların, demokratik ve aşırı koruyucu olarak algılayanlara göre; baskıcı ve otoriter olarak algılayanların ise demokratik olarak algılayanlara göre kısıtlayıcı izlemin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

8. Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izlem durumu akademik başarı değişkenine göre doğrudan izlem, okul izlemi, sağlık izlemi ve kısıtlayıcı izlemde anlamlı farklılık oluşturmaktadır. Analiz sonuçlarına göre akademik başarı arttıkça doğrudan izlem, okul izlemi ve sağlık izleminin arttığı; akademik başarı azaldıkça kısıtlayıcı izlemin arttığı tespit edilmiştir.

9. Ergenlerin akran ilişkileri cinsiyet değişkenine göre bağlılık, kendini açma ve akran ilişkilerinde anlamlı farklılık bulunduğu ve erkeklerin akran ilişkileri, bağlılık ve kendini açma puanlarının kızlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

10. Ergenlerin akran ilişkileri sınıf düzeyi değişkenine göre bağlılık, kendini açma, sadakat ve akran ilişkilerinde anlamlı farklılık gösterdiği; akran ilişkileri, kendini açma ve sadakat boyutlarında sınıf düzeyi azaldıkça öğrencilerin puan ortalamalarının arttığı saptanmıştır.

11. Ergenlerin akran ilişkileri kardeş sayısı değişkenine göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

12. Ergenlerin akran ilişkileri anne eğitim durumu değişkenine göre akran ilişkileri toplam puanında, bağlılık ve güven özdeşimde anlamlı farklılık vardır. Bu farklılıklara göre daha az eğitilmiş annelere sahip ergenlerin akran ilişkilerinde, bağlılıkta ve güven-özdeşimde bildirdikleri puanların daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

13. Ergenlerin akran ilişkileri baba eğitim durumuna göre sadece bağlılık boyutunda anlamlı farklılık göstermektedir. Babası üniversite ve üstü eğitim mezunu olan öğrencilerin akranlarına bağlılıkları, babası ilköğretim ve ortaokul mezunu olan öğrencilere göre daha düşük olduğu görülmektedir.

14. Ergenlerin akran ilişkileri aile gelir düzeyine göre sadece bağlılık boyutunda anlamlı farklılık oluşturduğu ve aile gelir düzeyi düşük olan öğrencilerin aile gelir düzeyi yüksek olan öğrencilere göre akranlarına bağlılık düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

15. Ergenlerin anne baba tutumuna göre akran ilişkilerinde, güven ve özdeşim, kendini açma ve sadakat boyutlarında anlamlı farklılık göstermektedir. Anne baba tutumunu ilgisiz olarak algılayanların akran ilişkileri toplam ölçeğinde, güven-özdeşim ve kendini açma alt boyutlarındaki puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. Anne baba tutumunu demokratik olarak algılayanların ise akran ilişkilerinde, sadakat ve kendini açma boyutlarında puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir.

16. Ergenlerin algıladıkları akademik başarı durumuna göre akademik başarıları daha az olanların akranlarına bağlılık duymaları akademik başarıları daha yüksek olanlara göre daha fazla olduğu ve akademik başarıları daha yüksek olanların ise akademik başarıları daha düşük olanlara göre sadakat düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

17. Ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları dolaylı izlem, bilgisayar izlemi ve kısıtlayıcı izlem arttıkça akran ilişkilerinin düşük düzeyde azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

5.4.2. Öneriler

Araştırmacılara öneriler:

1. Araştırma sadece ortaokul 6, 7 ve 8. sınıflara devam eden öğrenciler örnekleminde sınırlı tutulduğundan diğer gelişim dönemlerindeki etkiyi görebilmek için farklı yaş grupları dâhil edilerek araştırma genişletilebilir ve boylamsal araştırmalar yapılabilir.

2. Araştırmada veriler ergenlerin bildirimlerinden elde edilmiş, anne ve babalar araştırmaya dâhil edilmemiştir. Özellikle ebeveyn izlemesinde araştırmaya anne ve babaların dâhil edilmesi ergen ile anne ve babaların algılarını karşılaştırabilme fırsatı sağlayabilir.

3. Araştırma nicel araştırma yöntemleri kullanılarak yapılmıştır. Ergenlerin Anne Baba İzlem Ölçeği'ne verdiği cevaplarda izlem durumlarına yönelik algılarını anlayabilmek, nasıl tanımladıklarını görmek ve daha detaylı betimlemeler yapılması amacıyla nitel araştırma yöntemleri kullanılarak araştırmalar yapılabilir.

4. Bu araştırmada ebeveyn izlem durumlarının demografik değişkenler ve akademik başarı ile ilişkisine bakılmıştır. Alanyazında ebeveyn izlemi ile araştırmalar yapılmasına rağmen ebeveyn izlemi alt boyutları ile sadece sigara kullanımı ile ilişkisi incelenmiştir. Yapılacak araştırmalarda ebeveyn izlem durumları ile ergen suçluluğu, akran baskısı, madde kullanımı, risk alma davranışları, akran sapması ve problem davranışlar araştırılabilir.

5. Bu araştırmada ABİÖ'de telefon ve bilgisayar izlemi ile ilgili maddeler olsa da ergenlerin yaşamında çok büyük yer tutan sosyal medya izlemini açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Ebeveyn izlemi ve sosyal medya kullanımı ile ilgili araştırmalar yapılabilir.

Ergenlerle çalışan eğitimcilere, okul psikolojik danışmanlarına ve aile danışmanlarına yönelik öneriler:

1. Bu araştırmada 8. Sınıf öğrencilerinin diğer sınıflara göre daha fazla kısıtlayıcı izlendiği ve kısıtlayıcı izlemin daha düşük akademik başarı ile ilişkilendirildiği bulgularına göre başta Liselere Geçiş Sınavı'na hazırlanan öğrencilerin velileri olmak üzere ebeveyn izlemi konusunda aileler bilinçlendirilmelidir.

2. Anne baba eğitimi çalışmalarına etkili ebeveynlik uygulamalarından biri olan ebeveyn izlemi dâhil edilmelidir. Farklı izlem durumlarının ergene olan etkileri hakkında veliler bilinçlendirilmeli, ergen ve ebeveyn arasında karşılıklı güveni ve iletişimi artıracak çalışmalar planlanmalıdır.

3. Olumlu ebeveyn davranışları kazandırma, ergen ebeveyn ilişkisini artırma, demokratik aile ortamı oluşturma ve akran ilişkilerinin niteliğini artırmaya yönelik psikoeğitim programları yapılandırılabilir.

Ebeveynlere öneriler:

1. Ergenin kendini açmasını teşvik edecek aile içi sağlıklı iletişim oluşturulmalı, karşılıklı güven geliştirilmeli, ergenin duygu ve düşüncelerine değer verilmeli, kırıncı ve yıkıcı eleştiri yapılmamalıdır.

2. Ebeveynler çocuklarını izlemeye ve onlar hakkında bilgi edinme uğraşında olduklarında ergende kontrol ediliyor duygusu oluşturmaması gerekiyor.

3. Baskıcı-otoriter ve ilgisiz tutum sergilenmemeli, aile içerisinde demokratik bir yaklaşımla ergen yetiştirilmelidir.

4. Ebeveynler çocuğun sosyalleşmesine fırsat tanımalı, kurulan arkadaşlıkları desteklemeli ve ergenin arkadaşları hakkında bilgi sahibi olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, B. Y. ve Acar, H. (2002). “Sistem Kuramı-Ekolojik Sistem Kuramı ve Sosyal Hizmet: Temel Kavramlar ve Farklılıklar.” *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını*, 13(1): 29-35.
- Ahmad, I. (2009). *Mothers' Parenting Styles As Predictors Of Palestinian Children's Peer Victimization And Aggression*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Indiana University.
- Aksoy, A.B., Kahraman, O.G., Kılıç, S. (2008). Ergenlerin algıladıkları ebeveyn izleme ve destek davranışları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15:1-14.
- Alisinanoglu, F. (1995). *Üniversite Öğrencilerinin Ben (Ego) Durumları İle Ana-Baba Tutumlarını Algılamalarını Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alisinanoğlu, F. (2003). Çocukların Denetim Odağı ile Algıladıkları Anne Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 1 (1): 97-107.
- Alles-Jardel, M., Fourdrinier, C., Roux, A., & Schneider, B. H. (2002). Parents' structuring of children's daily lives in relation to the quality and stability of children's friendships. *International Journal of Psychology*, 37(2), 65-73. doi: 10.1080/00207590143000289
- Alpgan, Ö. (2018). *Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocukların Ebeveynlerinin Aile Yaşam Kalitesi Düzeyinin Çocuk Anne-Baba İlişkisi Üzerine Etkisinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Annunziata D, Hogue A, Faw L, & Liddle HA. (2006). Family functioning and school success in at-risk, inner-city adolescents. *Journal of Youth and Adolescence*, 35, 105-13.

- Aunola, K. ve Nurmi, J. (2005). The role of parenting styles in children's problem behaviour. *Child Development*, 76(6), 1144-1159.
- Arabacı N, Ömeroğlu E. (2013) "48-72 aylık çocuğa sahip anne-babaların çocukları ile iletişimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 30: 41-53.
- Arslan S. (2016). *Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklar Ve Babalarının Etkileşimsel Davranışlarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Arslantürk, C. T. (2009) *Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Kendi Ebeveynlerinden Algıladıkları Destek İle Ailenin Fonksiyonelliği Arasındaki İlişki*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ary, D.V., Duncan, T.E., Duncan, S.C. and Hops, H. (1999). Adolescent problem behavior: The influence of parents and peers. *Behaviour Research and Therapy*, 37, 217-230.
- Ashman, K. K. ve Charles, Z. (1990). *Understanding Human Behavior and the Social Environment*, Chicago, Nelson Hall Publishers.
- Avcı, F. (2009). *İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Arkadaş İlişkileri Ve Cinsiyete Göre Öfke Düzeyleri Ve Öfke İfade Tarzlarının İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana
- Aydın, A. (1999). *Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Aypay, A., Durmuş, E., ve Aybek, E. C. (2016). Akran zorbalığı, okul tükenmişliği ve ebeveyn izlemesi arasındaki ilişki. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(43), 1389-1396.

- Bagwell, C. L., Newcomb, A. F., & Bukowski, W. M. (1998). Preadolescent friendship and peer rejection as predictors of adult adjustment. *Child Development*, 69(1), 140-153. doi:10.1111/j.1467-8624.1998.tb06139.x.
- Balaguru, S. (2004). Acculturation and its impact on child rearing and child behavioral problems: A study of Asian-Indian immigrant families. *Unpublished PhD Dissertation*, The Faculty of the Curry School of Education University of Virginia. Virginia, US.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. New Jersey: Prentice Hall, In.
- Baumrind, D. (1991). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth Society*, 9, 239-276.
- Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglect construct. *Child Development*, 67(6), 3296-3319
- Barber, B. K., Stolz, H. E. ve Olsen, J. A. (2005). Parental Support, Psychological Control and Behavioral Control: Assessing Relevance Across Time, *Culture and Method*. Boston: Blackwell.
- Bean, R. A., Bush, K. R., McKenry, P. C. ve Wilson, S. M. (2003). The impact of parental support, behavioral control, and psychological control on the academic achievement and self-esteem of african-american and European American Adoloescents. *Journal of Adolescent Research*, 18(5), 523-541.
- Beaumont, S. L. (1996). Adolescent girls' perceptions of conversations with mothers and friends. *Journal of Adolescent Research*, 11, 325-346
- Beck, K. H., Shattuck, T., Haynie, D., Crump, A.D. and Simons-Morton, B. (1999). Association between parent awareness, monitoring, enforcement and adolescent involvement with alcohol. *Health Education Research*, 14 (6), 765-775

- Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs.
- Benenson, J.F and Benarroch D. (1998), “Gender differences in responses to friends hypothetical greater success”, *Journal of Early Adolescence*, 18 (2); 192- 208.
- Berk, L.E. (2006). *Child Development*. (7th edition). Pearson Education, Inc.: USA
- Berndt, T. J. (2002). Friendship quality and social development. *Current Directions in Psychological Science*, 11, 7-10
- Bomar, J. A. & Sabatelli, R.M. (1996) *Family system Dynamics, gender, and psychosocial maturity in late adolescence*. *Journal of Adolescent Research*, 11, 421-439
- Borawski, E.A., Levers-Landis, C.E., Lovegreen, L.D. and Trapl, E.S. (2003). Parental monitoring, negotiated unsupervised time and parental trust: The role of perceived parenting practices in adolescent health risk behavior. *Journal of Adolescent Health*, 33, 33-60.
- Boudreault Bouchard, A.M., Dion, J., Hains, J., Vandermeerschen, J., Laberge, L. ve Perron, M. (2013). Impact of parental emotional support and coercive control on adolescents’ self-esteem and psychological distress: Results of a four-year longitudinal study. *Journal of Adolescence*, 36, 695-704.
- Bourdeau, B., Miller, B.A., Duke, M.R. ve Ames, G.M. (2011). Parental Strategies for Knowledge of Adolescents’ Friends: Distinct from Monitoring? *J Child Fam Stud, Springer Science+Business Media, LLC* 20:814–821
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development. Experiments by Nature and Design*. Harvard University Press.: USA:
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development research perspectives. *Developmental Psychology*, 22 (6) 723-742.

- Brown B. (2004). *Adolescents' relationships with peers*. in: Lerner R Steinberg L Handbook of Adolescent Psychology. Wiley, New York
- Brown, B. B., & Larson, J. (2009). Peer relationships in adolescents. In Steinberg, R. M. L. (Ed.), Handbook of adolescent psychology, Contextual influences on adolescent development (Vol. 2, 3rd ed., pp. 74–103). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons.
- Brown, B.B., Lohr, M.J. (1987). Peer-group affiliation and adolescent self-esteem: An integration of ego-identity and symbolic-interaction theories. *Journal of personality and social Pscyhology*, 52, 47-55.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development*, 61, 1101-1111.
- Bumpus, M. F. ve Hill, L. G. (2008). Secrecy and parent child communication during middle childhood: Associations with parental knowledge and child adjustment, *Parenting: Science and Practices*, 8, 93-116.
- Büyüköztürk, Ş. (2013). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Büyükşahin Çevik, G. ve Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet, ebeveyn tutumu ve anne-baba eğitim düzeylerine göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), 225–240.
- Byrnes, H. F., Miller, B.A., Chen, M-J. & Grube, J. W. (2011). The roles of mothers' neighborhood perceptions and specific monitoring strategies in youths' problem behaviors. *Journal of Youth and Adolescence*, 36, 649 – 659
- Caldwell, R. M., Beutler, L. E., Ross, S. A. and Silver, N. C. (2006). Brief report: An examination of the relationships between parental monitoring, self-esteem

and delinquency among Mexican American male adolescents. *Journal of Adolescence*, 29, 459-464.

Can, A. (2016). *SPSS ile Bilimsel Araştırma Sürecinde Nicel Veri Analizi*. Ankara: Pegem Akademi.

Capaldi DM & Patterson GR. (1989). Psychometric properties of fourteen latent constructs from the Oregon Youth Study. New York: Springer-Verlag.

Chapple, C. L. (2005). Self-control, peer relations, and delinquency. *Justice Quarterly*, 22(1), 89-106. doi:10.1080/0741882042000333654.

Chen Li J. (2005). Relation of academic support from parents, teachers, and peers to Hong Kong adolescents' academic achievement: the mediating role of academic engagement. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*. 131(2): 77-127.

Chilcoat, H.D. ve Anthony, J.C. (1996). Impact of parental monitoring on initiation of drug use through late childhood. *Journal of American Academy of Child and Adolescence Psychiatry*, 35(1), 91-100.

Cohen, R. Y. Zhou, Z. Hancock M. H., Floyd, R. (2006). Respect, Liking, and Peer Social Competence in China and the United States. *New Directions For Child And Adolescent Development*, no. 114, Wiley Periodicals, Inc. Published online in Wiley InterScience www.interscience.wiley.com. DOI: 10.1002/cad.175

Crouter, A. C., Helms-Erikson, H., Updegraff, K., ve McHale, S. M. (1999). Conditions underlying parents' knowledge about children's daily lives in middle childhood: Between and within family comparisons. *Child Development*, 70(1), 246-259.

Cottrell, S. A., Branstetter, S., Cottrell, L., Harris, C. V., Rishel, C., Stanton B. F. (2007). Development and validation of a parental monitoring instrument:

measuring how parents monitor adolescents' activities and risk behaviors. *Family Journal*, 15:328-335.

Crouter, A.C., MacDermid, S.M., McHale, S. M. ve Perry-Jenkins, M. (1990). Parental monitoring and perceptions of children's school performance and conduct in dual and single earner families. *Developmental psychology*, 26(4), 649-657.

Crouter, A.C., Head, M.R. (2008). *Parental monitoring and knowledge of children*. In M. H Bornstein (Eds.) *Handbook of parenting. Volume 3 Being and Becoming a Parent* (s. 461-481) New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publisher.

Crosby, R. A., DiClimate, R. J., Wingood, G. M., Harrington, K., Davies, S., Hook, E. W. ve Oh, M. K. (2002). Low parental monitoring predicts subsequent pregnancy among African-American adolescent females. *Journal of Pediatric Adolescent Gynecol*, 15, 43-46.

Cui, M., Conger, R. D., Bryant, C. M. ve Elder, G. H. (2002). Parental behavior and the quality of adolescent friendships: A social-contextual perspective. *Journal of Marriage and Family*, 64, 676-689.

Cüceloğlu, D. (1999). *İnsan ve Davranışı: Psikolojinin Temel Kavramları*. İstanbul: Remzi Kitabevi A.Ş.

Çeçen, R. (2008). Öğrencilerin Cinsiyetlerine ve Anababa Tutum Algılarına Göre Yalnızlık ve Sosyal Destek Düzeylerinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. Yaz 2008, 6(3), 415–431.

Çevik, G. B. ve Atıcı, M. (2008). Lise 3. sınıf öğrencilerinin arkadaşlık ilişkilerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 35-50.

Çetin, H. (2010). Anababaların Ortaöğretime Devam Eden Çocuklarını (Ergenleri) İzlemeleri Ve İzleme Yolları. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara

- Çetin G. H., ve Çok, F. (2015). Ergenlikte anne-baba izlemesi: Ergen, anne ve baba bildirimlerine göre bir inceleme. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16(6), 433-441.
- Çevirgen, B. (2018). *Geleneksel Akran Zorbalığı, Sanal Zorbalık Ve Ebeveyn İzlemesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya
- Çırpan, F. K ve Çınar, S. (2013). Sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu öğrencilerinde akran desteği ile akademik başarı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 3(4), 191-199.
- Çömez, T. (2014). *Fiziksel Engelli Ergenlerde Akran İlişkilerinin Yaşam Doyumu Üzerine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Danış, M. Y. (2006). Davranış Bilimlerinde Ekolojik Sistem Yaklaşımı, *Aile ve Toplum Eğitim -Kültür ve Araştırma Dergisi*, Yıl: 8 Cilt: 3(9).
- Darling, N., Cumsille, P., Caldwell, L. L. ve Dowdy, B. (2006). Predictors of adolescents' disclosure to parents and perceived parental knowledge: Between and within person differences. *Journal of Youth and Adolescence*, 35(4), 667-678.
- Darling, N., Steinberg, L. (1993). "Parenting Styles as Context: an Integrative Model," *Psychological Bulletin*, 113 (3), 487- 496.
- Delikara, İ. (2000). *Ergenlerin Akran İlişkileri İle Suç Kabul Edilen Davranışlar Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, İ. Baz, D., & Atarbay, S. (2017). Annelerin ergeni izleme stratejileri: Mahremiyet ve kişisel alan bağlamında fenomenolojik bir çalışma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi- Journal of Qualitative Research in Education*,

5(3), 67-89. www.enadonline.com DOI: 10.14689/issn.2148-2624.1.5c3s3m

Demir, Ö. N., Görgün, B. A. ve Ulusoy, D. (2005). Türkiye’ de ergenlerin arkadaş-akran grupları ile ilişkileri ve sapmış davranışlar: Ankara örnekleme. *Ahmet Yesevi Üniversitesi Bilig Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, 32, 83-108.

Demir, Y., Kutlu, M., Erdoğan, U. (2016). *Ergenlerin Akran İlişkilerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi*, VII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi, Çanakkale

Dinçer, B. (2008). *Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeyde Lise 2. Sınıfa Devam Eden Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algılamaları ile Arkadaşlık İlişkilerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Dishion, T.J., Nelson, S.E. and Kavanagh, K. (2003). *The Family check-up with high-risk young adolescents: Preventing early-onset substance use by parent monitoring*. *Behavior Therapy*, 34, 553-571.

Dishion, T. J., Patterson, G. R., Stoolmiller, M. ve Skinner, M. L. (1991) Family, school and behavioral antecedents to early adolescent involvement with antisocial peers. *Developmental psychology*, 27(1), 172-180.

Dizman, H. (2003). *Anne Babası İle Yaşayan Ve Anne Yoksunu Olan Çocukların Saldırganlık Eğilimlerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Doğan, T., G. Karaman, N., E. Çoban, A. ve Çok, F. (2012). Ergenlerde arkadaşlık ilişkilerinin yordayıcısı olarak cinsiyet ve aileye ilişkin değişkenler. *İlköğretim Online*, 11(3), 845-855.

Dolgin, K. G. (2014). *Ergenlik Psikolojisi*. (Çev. D. Özen). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Dorius, C. J., Bahr, S. J., Hoffmann, J. P. ve Harmon, E. L. (2004). Parenting practices as moderators of the relationship between peers and adolescent marijuana use. *Journal of Marriage and Family*, 66, 163-178.
- Dornbusch, S., M. (1989). The sociology of adolescence. *Annual Review of Sociology*, Vol.15, No.1, (233-259).
- Döğücü, Funda. (2004). *Tosya İlçesinde Farklı Liselerde Öğrenim Gören Ergenlerin Arkadaş İlişkilerinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Dunphy, D.C., (1979). *Peer Group Socialisation*. III. Edition. (Ed: R.E. Muus). Adolescent Behavior and Society. New York: Random House 178-196
- Düzgün, Ş. (2003) Lise öğrencilerinin psikolojik belirtileri ile ana-baba tutumları arasındaki ilişkiler, *Atatürk Üniversitesi SBE Dergisi*, 2, 1: 149-162.
- Elbir, N. (2000). *Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Engels, R. C. M. E., and Bogt, T. T., (2001). “Influences of Risk Behaviors On The Quality Of Peer Relations In Adolescence”, *Journal of Youth and Adolescence*, Vol.30, No.6, pp.675-695.
- Ennett, S.T ve Bauman, K.E. (1996). Adolescent social networks: School, demographics and longitudinal considerations. *Journal of adolescent research*, 11, 194-215.
- Ertuğrul, H. (2005). *Ailede ve Okulda Çocuk Eğitimi* Nesil Yayıncılık, İstanbul.
- Erwin, P. (1993). Friendship and peer relations in children. New York: Wiley
- Eshleman, J. R. ve Bulcroft, R. A. (2006). *The Family*. NewYork: Pearson.

- Evans, F.B. (2005). *Harry stacksullivan: Interpersonaltheory and pscyhotherapy*. New York: Routledge
- Filiz, Z. ve Yaprak, B. (2009). Diskriminant analizi ile anne baba tutumlarının sınıflandırılmasına ilişkin bir uygulama. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 5(2), 195-209.
- Gelgör, Z. (2016). *Anne, Baba ve Çocuk Tarafından Algılanan Ebeveyn Kabul-Red ve Kontrolünün Çocuğun Duygu Düzenleme Becerisi ile İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul,
- Goodenow, C., & Grady, K.E. (1993). The relationship of school belonging and friends' values to academic motivation among urban adolescent students. *Journal of Experimental Education*, 62(1), 60-71.
- Gökurna, N. (2018). *Sporcu Kimliğine Sahip Lise Öğrencilerinde Akran İlişkileri ve Akran Zorbalığının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon,
- Gökler, I. (2008). *Sistem Yaklaşımı Ve Sosyal-Ekolojik Yaklaşım Çerçevesinde Oluşturulan Kavramsal Model Temelinde Kronik Hastalığı Olan Çocuklar Ve Ailelerinde Psikolojik Uyumun Yordanması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Grolnick, W. S., Beiswenger, K. L. ve Price, C. E. (2008). Stepping up without overstepping: Disentangling parenting dimensions and their implications for adolescent adjustment. In M. Kerr, H. Stattin, R. Engels (Eds.), *What Can Parents Do? New insight into the role of parents in adolescent problem behavior*. England, John Wiley & Sons, Ltd, pp. 213-237
- Gülay, H. (2009). Okul öncesi dönemde akran ilişkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(22), 82-93.

- Gültekin, G.A., Akduman, B., ve Cantürk, G. (2007). Ergen Suçluluğunda Bazı Kişisel ve Ailesel Özelliklerin İncelenmesi. *Türk Pediatri Arşivi*, 42, 156-161.
- Gündoğdu, R. (2003). *İlköğretim 3. 4. ve 5. Sınıf Çocuklarının Arkadaşlık Konusundaki Görüşleri ve Arkadaşlık Seçimlerini Etkileyen Etmenler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Hall-Lande, J. A., Eisenberg, M. E., Christenson, S. L., & Neumark-Sztainer, D. (2007). Social isolation, psychological health, and protective factors in adolescence. *Adolescence*, 42(166), 265-286.
- Hartup, W., W. ve Stevens, N. (1999). Friendships and adaptation across life span. *Current Directions in Psychological Science*, Vol.8, No.3, (76-79)
- Hayes, L., Hudson, A. ve Metthaws, J. (2007). Understanding parental monitoring through analysis of monitoring episodes in context. *International Journal of Behavioral and Consultation therapy*, 3(1), 96-108.
- Hawk, S. T., Becht, A., & Branje, S. (2016). “Snooping” as a distinct parental monitoring strategy: Comparisons with overt solicitation and control. *Journal of Research on Adolescence*, 26(3), 443-458. 10.1111/jora.12204
- Heim, J., Brandtzaeg, P. B., Kaare, B.H., Endestad, T. ve Torgersen, L. (2007). Children’s usage of media technologies and psychosocial factors. *New Media & Society*, 9 (3), 425-454.
- Bogensneider, K., Wu, M., Raffaelli, M. ve Tsay, J. C. (1998). Parent influences on adolescents peer orientation and substance use: The interface of parenting practices and values. *Child Development*, 69(6), 1672-1688.
- Helsen, M., Vollebergh, W. Ve Meeus, W. (2000). Social support from parents and friends and emotional problems in adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 29, 319-335.

- Hirschi, T. (2004). *Causes of Delinquency. (Third printing)* New York: Transaction Publishers.
- Hong, J.S. & Espelage, D.L. (2012). A review of research on bullying and peer victimization in school: An ecological system analysis, *Aggression and Violent Behavior*, 17, 311-322
- Hopp, J. A. (2004). *Recollections Of Adults Who Self-identify As Having Experienced Peer Rejection in Childhood*, Unpublished Masters Thesis, Siena Heights University, Michigan.
- Irene H. A. De Goede, Susan J. T. Branje, Marc J. M. H. Delsing, Wim H. J. Meeus, (2009). “Linkages Over Time Between Adolescents’ Relationships With Parents And Friends”, *Journal of Youth and Adolescence*, 38, 1304-1315.
- Jacobson, K.C. ve Crockett, L.J. (2000). Parental monitoring and adolescent adjustment: An Ecological perspective. *Journal of research on adolescence*, 10(1) 69-97.
- Jeij E, Poel, Y, Reymond, M, Ravesloot, J & Meulman, J, J. (2000). The Role of Parents and Peers in The Leisure Activities of Young Adolescents. *Journal of Leisure Research* 32(3), 281-302.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*, İstanbul: KOÇ Üniversitesi Yayınları
- Kaner, S. (2002). Akran ilişkileri ölçeği ve akran sapması ölçeği geliştirme çalışması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 33 (1-2), 77-89.
- Karabekiroğlu, K. (2014). *Ergenin ruhsal gelişimi*. İstanbul: Say.
- Karadağ, İ. (2007). *İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarının Sosyal Destek Kaynakları Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Karataş, H, Öztürk, C. (2011) Anne baba izleme ölçeğinin psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*,12, 151-157.
- Karlıer Soydaş, D. (2011). *Ergenlerde Ebeveyn İzlemesi, Sanal Zorbalık ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerin Cinsiyete Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kartal, H. (2008). İlköğretim okullarında zorbalık yapanlar ve zorbalığa uğrayanlar. *EJournal of New World Sciences Academy*, 3 (4), 712-730.
- Kerr, M., Stattin, H., Biesecker, G. ve Fere-Wreder, L. (2003). Relationship with parents and peers in adolescence. In. R.M. Lerner, M.A. Easterbrooks, J.Mistry (Eds.), *Handbook of Psychology: Developmental Psychology*, Volume 6. (pp. 395-422). Hoboken: NJ: John Wiley & Sons, Inc.
- Kerr, M., Stattin, H. ve Burk, W.J. (2010). A Reinterpretation of parental monitoring in longitudinal perspective. *Journal of Research on Adolescence*, 20(1), 39-64.
- Kerr, M., Stattin, H. ve Pakalniskiene, V. (2008). *Parents react to adolescent problem behaviors by worrying more and monitoring less* In M. Kerr, H. Stattin, R. Engels (Eds.), *What Can Parents Do?* New insight into the role of parents in adolescent problem behavior. (pp. 91-112), England, John Wiley & Sons, Ltd.
- Kerr, M., Stattin, H. & Trost, K. (1999). To know you is to trust you: Parents' trust is rooted in child disclosure of information. *Journal of Adolescence*,22, 737-752.
- Keskin, G. (2007). *Ergenlerin Ruhsal Durumları Ve Ebeveyn Tutumları İle Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Kındap, Y., Sayıl, M. ve Kumru, A. (2008). Anneden algılanan kontrolün niteliği ile ergenin psikososyal uyumu ve arkadaşlıkları arasındaki ilişkiler: Benlik değerinin aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 23(61), 92-107

- Kındap, Y. ve Sayıl, M. (2012). Ebeveyn kontrolü ve ergenin sosyal işlevselliği arasındaki bağlantıda ilişkisel saldırganlığın aracı rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 27(70), 119-132.
- Kilmen, S, (2015). *Eğitim Araştırmacıları için SPSS Uygulamalı İstatistik*, Ankara, Edge Akademi.
- Kline, A. (2003). Puberty and adolescence in cdls. *A Survey of the Changes*, 26(2); 15-21.
- Koç, A. (2000). *Ergenlerin Sosyal Uyumunu Etkileyen Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Köse, N (2015). Ergenlerde akran ilişkilerinin mutluluk düzeyine etkisi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 1-6.
- Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*, İstanbul, Remzi Kitapevi Yay., 1.Baskı
- Kuzgun, Y. ve Eldeleklioğlu, J. (2005). *Anne-Baba Tutumları Ölçeği*. Edit: Yıldız Kuzgun ve Feride Bacanlı: *PDR'de Kullanılan Ölçekler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lachausse, R.G. (2008). *Parental characteristic and parental monitoring: Effects of parental influence on adolescent disclosure, parent knowledge and adolescent risk behavior*. Doctor of Philosophy, Faculty of Claremont Graduate University, California
- Lam, S. F. (2003). Chinese parenting and adolescents susceptibility to peer pressure: A multi-dimensional approach. *Journal of Psychology in Chinese Societies*, 3(2), 183-204.
- Laursen, B., & Collins, W. A. (2009). *Parent-child relationships during adolescence*. In R. M. Lerner & L. Steinberg (Eds), *Handbook of adolescent psychology* (3rd ed.) New York: Wiley.

- Laird, R., D., and Pettit G. S. (1999), “Best Friendships, Group Relationships, and Antisocial Behavior in Early Adolescence”, *The Journal of Early Adolescence*, Vol. 19, No. 4, 413-437.
- Laird, R. D., Pettit, G. S., Dodge, K. A. and Bates, J. E. (2003). Change in parents monitoring knowledge: Links with parenting, relationship quality, adolescent beliefs and antisocial behavior. *Social Development*, 12(3), 401-419.
- Laird, R. D., Marrero, M. D., & Sentse, M. (2010). Revisiting parental monitoring: Evidence that parental solicitation can be effective when needed most. *Journal of Youth and Adolescence*, 339, 1431 – 1441.
- Laird, R. D., Marrero, M.D., & Sherwood, J. K. (2010) *Deveopmental and interactional antecedents of monitoring in early adolescence. In V. Guilamo – Ramos, J. Jaccard, & P. Dittus (Eds.), Parental Monitoring of adolescents: Current perspectives for researchers and practitioners*. New York: Culumbia University Press.
- Lerner, M., and Steinberg, L. (2004). *Handbook Of Adolescent Psychology* Secon Edition Published by John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 2004.
- Li, X., Fang, X., Stanton, B., Su, L., & Wu, Y. (2003). Parental monitoring among adolescents in Beijing, China. *Journal of Adolescent Health*, 33: 130-132.
- Li, X., Stanton, B. and Feigelman, S. (2000). Impact of perceived parental monitoring on adolescent risk behavior over 4 years. *Journal of Adolescent Health*. 27, 49-56.
- Mangır, M. ve Kandemir, F. (1993). On yedi yaş grubu gençlerin kendini kabul düzeyini etkileyen bazı faktörler. *Aile ve Toplum Dergisi*, 1(3); 50-57.
- Manzeske, D. P. ve Straight, A. D. (2009). Parenting styles and emotion regulation: The role of behavioral and psychological control durin young adulthood. *Journal of Adult Development*, 16, 223-229.

- McGrath, H ve Noble, T. (2010). Supporting positive pupil relationships: Research to practice, *Educational and Child Psychology*, 27, 1: 79-90.
- Mclane M.T., (1998). *What General Education Teachers Know About the Social Competence of Students with Disabilities and What are the Sources of This Knowledge*. Unpublished Doctoral Thesis, State University of New York, USA.
- Miley, K. K., O' Melia, M., Dubois, B. L. (1998). *Generalist Social Work Practice—An Empowering Approach*.UK, *Allyn and Bacon*.
- Moral, R. (2018). *Anne Baba ve Akran İlişkileri Açısından Bir Değerlendirme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; Samsun.
- Morgan, C. T. (1984). *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı*. Çeviren: Sirel Karataş ve Diğerleri. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Ankara.
- Nurmi, J. E. (2004). Socialization and self-development-channeling, selection, adjustment, and reflection. Richard M. Lerner and Laurence Steinberg (Ed.) *Handbook of adolescent psychology*. 2nd ed. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey.
- Nye I. F. (1958) *Family Relationships and Delinquent Behavior* New York: John Wiley& Sons
- Özdemir, Y. (2009). *Ergenlik Döneminde Benlik Kurgusu Gelişiminin Anababanın Çocuk Yetiştirme Stilleri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Özmen, D. (2013). *5-6 Yaş Grubu Çocukların Akran İlişkilerinin Sosyal Problem Çözme Becerisi Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

- Pannel, L. P. (1996). *The relationships among children's exposure to community violence, posttraumatic stress disorder and parental monitoring*. Doctor of philosophy, Faculty of the Graduate School of Psychology Fuller Theological Seminary, USA.
- Parke, R. D. (2002). *Fathers and Families*. In M. H. Bornstein (Eds.), *Handbook of parenting*. Volume 3 Being and Becoming a Parent (pp. 27-73) London: Lawrence Erlbaum Associates Publisher.
- Parker, J. G., Low, C. M., Walker, A. R., & Gamm, B. K. (2005). Friendship jealousy in young adolescents: Individual differences and links to sex, self-esteem, aggression, and social adjustment. *Developmental Psychology*, 41, 235-250.
- Pasch, K.E. (2007). *Parenting practices and early adolescent alcohol use in urban, ethnically diverse youth*. Doctor of Philosophy, The Faculty of the Graduate School of the University of Minnesota, Minnesota.
- Pekel-Uludağı, N. ve Sayıl M. (2009). Orta ve ileri ergenlik döneminde risk alma davranışı: ebeveyn ve akranların rolü. *Türk Psikoloji Yazıları*, 12(23), 14-24.
- Pekel-Uludağı, N. ve Sayıl, M. (2013). Suça karışmış ergenlerde problem ve olumlu sosyal davranışların, ergenin, annenin ve arkadaşın özellikleriyle ilişkileri bağlamında incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28 (71), 57-69.
- Pekyürek İ. (2018). *Bir Okul Örnekleminde Anne Baba Tutumlarının Ergenlerin Kişilik Yapısı ve Cinsiyet Rolü ile İlişkisinin İncelenmesi*, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.
- Pettit, G.S., Laird, R.D., Dodge, K.A., Bates, L.E. ve Criss, M.M. (2001). Antecedents of behavior problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child development*, 72, 583- 598.
- Pettus, K.R. (2006) *The relationship of parental monitoring to community college student adjustment and achievement: Differences by gender, ethnicity, parental education level and student residence*. Doctor of Philosophy,

University of South Carolina, *Department of Educational Studies*, College of Education.

- Prelow H. M, & Loukas A. (2003). The role of resource, protective, and risk factors on academic achievement-related outcomes of economically disadvantaged Latino youth. *Journal of Community Psychology*, 31: 513-529.
- Puklek Levpuscek, M. (2006). Adolescent individuation in relation to parents and friends: Age and differences. *European Journal of Developmental Psychology*, 3(3), 238-264.
- Reid, J. B. ve Dishion, T. J. (1992). *A social interactional approach: Vol. 4. Antisocial boys*. Eugene, OR: Castalia Publishing.
- Reitz, A. K., Zimmermann, J., Hutteman, R., Specht, J., Neyer F. J. (2014). *How Peers Make a Difference: The Role of Peer Groups and Peer Relationships in Personality Development*
- Riese, H., Samara, A., and Lillejord, S., (2011)., Peer Relations İn Peer Learning, *International Journal Of Qualitative Studies İn Education*, Vol. 25, No. 5, pp.601-624.
- Sabatelli, R. M. ve Bartle, S. (1995). Survey Approaches to the Assessment of Family Functioning: Conceptual, Operational and Analytical Issues. *Journal Marriage and Famil*, 57(4), 1025-1039.
- Sağlam, S. (2007). *Lise Öğrencilerinin Ana-Baba İletişimi, Sosyal Destek ve Ana-Baba Tutumu Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Sanderson, C. A., & Cantor, N. (1995). Social dating goals in late adolescence: Implications for safer sexual activity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(6), 1121-1134.

- Santrock, J. W., (2014) *Adolescence*, Fifteenth Edition Published by McGraw-Hill Education, 2 Penn Plaza, New York, NY 10121.
- Sarıhan, Ö. C. (2007). *Engelli Çocuğa Sahip Olan ve Olmayan Annelerin Aile İşlevlerini Algılamaları ile Yalnızlık Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Savcı, M. (2017). *Ergenlerin Sosyal Zekâ, Sosyal Kaygı, Akran İlişkileri, İnternet Bağımlılığı Ve Sosyal Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Savcı, M., ve Aysan, F. (2016). The role of attachment styles, peer relations, and affections in predicting internet addiction. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 3(3) 401-432. doi:10.15805/addicta.2016.3.0028
- Sayıl, M., Uçanok, Z. ve Güre, A. (2002). Erken ergenlik döneminde duygusu, gereksinimler, aileyle çatışma alanları ve benlik kavramı: Betimsel bir inceleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 9(3), 155-166.
- Schaefer, E. S. (1965). Children's reports of parental behavior: An inventory. *Child Development*, 36(2), 413-424.
- Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(1), 1-19.
- Saferstein, J. A., Neimeyer, G. J. ve Hagans, C. L. (2005). Attachment as a predictor of friendship qualities in college youth. *Social Behavior and Personality*, 33(8), 767-776.
- Shek, D. T. L. (2005). Perceived parental control and parent-child relational qualities in Chinese adolescents in Hong Kong. *Sex Roles*, 53(9), 635-646.

- Sherman, M. A., Lansford, E. J. and Volling L. B. (2006). Sibling relationships and best friendships in young adulthood: Warmth, conflict and well-being. *Personal Relationships*, 13; 151-165.
- Smetana, J. G. ve Daddis, C. (2002). Domain specific antecedents of parental psychological control and monitoring: The role of parenting beliefs and practices. *Child Development*, 73, 563-580.
- Smetana, J. G., Villalobos, M., Tasopoulos-Chan, M., Gettman, D. C. ve Campione-Barr, N. (2009). Early and middle adolescents' disclosure to parents about activities in different domains, *Journal of Adolescence*, 32, 693-713.
- Spencer, M. B., Dupree, D., Swanson, D. P., & Cunningham M. (1996). Parental monitoring and adolescents' sense of responsibility for their own learning: An examination of sex differences. *Journal of Negro Education*; 65: 30-43.
- Stattin H, Kerr M. (2000). *Parental monitoring: a reinterpretation*. *Child Development*. 71, 1072-82.
- Steinberg, S. (2007). *Ergenlik* (Çev. Figen Çok), Ankara: İmge Kitabevi.
- Steinberg, L., Fletcher, A. ve Darling, N. (1994). Parental Monitoring and peer influences on adolescent substance use. *American Academy of Pediatrics*, 93, 1060-1064.
- Steinberg, L. D., & Silk, J. S. (2002) *Parenting adolescents*. In M. Bornstein (Ed.) *Handbook of parenting* (2nd ed., Vol. 1). Mahwah, NJ: Erlbaum
- Steinberg, L., Susie, D., Lamborn, S. M. Dornbusch ve Darling N. (1992). "Impact of parenting practices on adolescent achievement: authoritative parenting, school involvement, and encouragement to succeed," *Child Development*, 63, 5:1266-81.
- Şimşek, D. (2010). *Yatılı İlköğretim Bölge Okulu Ve Ailesi Yanında Kalan İlköğretim Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Akran İlişkileri, Sosyal Destek Algıları Ve*

Yaşam Doyumlarının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi, Adana.

Tilton-Weaver, L. C. ve Marshall, S. K. (2008). Adolescents agency in information management. In M. Kerr, H. Stattin, R. Engels (Eds.), *What Can Parents Do? New insight into the role of parents in adolescent problem behavior*. (s. 12-41), England, John Wiley & Sons, Ltd.

Temel, Z. F. ve Aksoy, A. B. (2001). *Ergen ve Gelişimi Yetişkinliğe İlk Adım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Totan, T. ve Yöndem, Z. D. (2007). Ergenlerde zorbalığın anne-baba, akran ilişkileri açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(2), 53-68.

Tozkoparan S. (2014). *Öğrenci Algısına Göre Aileden Alınan Sosyal Destek, Anne-Baba Tutumu ve Akran İlişkileri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; İstanbul.

Twenge, J. and Campbel, K. (2002). Self esteem and socio economic status. *Personality & Social Psychology*, 6; 59-72.

Ulaş, Ö., Demirtaş-Zorbaz, S. ve Kızıldağ, S. (2012). Çocuk suçluluğunu önlemede ebeveyn kontrolü. *Uluslararası Çocuk İçin Adalet Sempozyumu*, Ankara.

Uslu, F., (2012). *İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Okula Yönelik Aidiyeti: Öğretmen Öğrenci İlişkisi, Akran İlişkisi ve Aile Katılımının Rolü*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mersin.

Uz-Baş, A. ve Siyez, D. M. (2011). Akranları tarafından kabul gören ve görmeyen ilköğretim okulu öğrencilerinin akran ilişkilerine yönelik algılarının incelenmesi, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(1), 43-70

Vangeliste, A. L. (2004). *Handbook of Family Communication*. London: Lawrence Erlbaum Associates.

- Verkuyten, M., Steenhuis, A. (2005), "Children's and adolescents' intergroup attitudes about race and ethnicity", *Journal of Applied Developmental Psychology*, c.26, ss.660-679.
- Yamasaki, K., & Nishida, N. (2009). The relationship between three types of aggression and peer relations in elementary school children. *International Journal of Psychology*, 44(3), 179-186. doi:10.1080/00207590701656770.
- Yavuzer, H. (2000). *Okul Çağı Çocuğu*. 4. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2016). *Ana-Baba Çocuk*. (26.b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yıldırım, İ. (2000). *Akademik başarının yordayıcısı olarak yalnızlık, sınav kaygısı ve sosyal destek*. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18, 167–176.
- Yıldız, D. (2009). *Okul Öncesi Dönem Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Çocuklarını Kabullenişleri ile Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; İstanbul.
- Yılmaz, S. (2016). *İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Akran İlişkilerinin, İnsani Değerler ve Öznel İyi Oluş Düzeyleri Açısından İncelenmesi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü; İstanbul.
- Yılmazer, Y. (2007). *Anne-Baba Tutumları ile İlköğretimin İkinci Kademe Öğrencilerinin Okul Başarısı ve Özerkliğinin Gelişimi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yücel, N. (2009). *Ergenlerin Akran İlişkilerinde ve Yalnızlık Düzeylerinde Evde İnternet Kullanımının Etkisinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Yüçetürk, O. K. (2018). *Lise Öğrencilerinde Sosyal Dışlanmanın Akran İlişkileri ve Mükemmeliyetçilik ile İlişkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology*, 88, 83-101.
- Wang, J. L., Jackson, L. A., Gaskin, J., & Wang, H. Z. (2014). The effects of social networking site (SNS) use on college students' friendship and well-being. *Computers in Human Behavior*, 37, 229-236. doi:10.1016/j.chb.2014.04.051.
- Wells, L. E. ve Rankin, J. H. (1988). Direct parental controls and delinquency. *Criminology*, 26(2), 263-285.

EKLER

Ek-1. Kişisel Bilgi Formu

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler;

Bu araştırmada sizlerin algılanan ebeveyn izlemesi ile akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi ortaya koymak amaçlanmaktadır. Toplanan bilgiler araştırma kapsamında kullanılacak ve araştırmacıda saklı kalacaktır. Kimlik bilgilerinize ihtiyaç duyulmamaktadır. Lütfen yanıtlarınızı içtenlikle veriniz ve tüm maddeleri size en uygun şekilde yanıtlayınız.

Bu form, bazı kişisel özelliklerinizi belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Bu soruları yanıtlarken sizin durumunuz için en uygun olan seçeneğin karşısındaki ' ☐ ' içine ' X ' işareti koyunuz.

Göstereceğiniz ilgi için çok teşekkür ederim.

Hakan KARAKAŞ

AİBU Psik. Dan. ve Reh. Y.L. Öğrencisi

1- Yaşınız : Sınıfınız :

2- **Cinsiyetiniz?**

- a. ☐ Kız
- b. ☐ Erkek

3- **Kaç kardeşiniz?**

- a. ☐ Tek çocuk
- b. ☐ 2 kardeş
- c. ☐ 3 kardeş
- d. ☐ 4 ve daha fazla

4- **Kaçıncı kardeşsiniz?**

- a. ☐ Tek çocuk
- b. ☐ 1. Çocuk
- c. ☐ 2. Çocuk
- d. ☐ 3. Çocuk
- e. ☐ 4. veya daha fazla

5- **Annenizin eğitim durumu**

- a. ☐ Okuryazar değil
- b. ☐ İlkokul
- c. ☐ Ortaokul
- d. ☐ Lise
- e. ☐ Üniversite ve Üstü

6- **Ailenizin gelir düzeyi**

- a. ☐ Düşük
- b. ☐ Orta
- c. ☐ Yüksek

7- **Babanızın eğitim durumu**

- a. ☐ Okuryazar değil
- b. ☐ İlkokul
- c. ☐ Ortaokul
- d. ☐ Lise
- e. ☐ Üniversite ve Üstü

8- **Anne Baba çalışma durumu**

- a. ☐ İkisi de çalışıyor.
- b. ☐ Sadece baba çalışıyor.
- c. ☐ Sadece anne çalışıyor.
- d. ☐ İkisi de çalışmıyor.

9- **Anne Babanızın çocuk yetiştirme tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?**

- a. ☐ Baskıcı ve otoriter
- b. ☐ Demokratik
- c. ☐ Aşırı koruyucu
- d. ☐ İlgisiz

10- **Genel olarak okul başarınızı nasıl değerlendiriyorsunuz?**

- a. ☐ Çok iyi
- b. ☐ İyi
- c. ☐ Biraz iyi
- d. ☐ Kötü

Ek-2. Anne Baba İzlem Ölçeği

ANNE - BABA İZLEM ÖLÇEĞİ - ERGEN FORMU

Son dört ayda anne ya da babanız aşağıda belirtilen davranışları kaç kez yaptı. İşaretleyiniz.	0 kez	1-2 kez	3-4 kez	5 ve daha fazla
1. Arkadaşlarıyla tanışmak istedi.				
2. Arkadaşlarının anne-babaları ile konuşmak için onları aradı.				
3. Arkadaşların ve aileleri hakkında daha fazla bilgi almak için diğer arkadaşlarının anne ya da babaları ile haberleşti.				
4. Arkadaşlarına seninle birlikte neler yaptığınızı sordu.				
5. Aktivitelerin hakkında diğer anne babalarla konuştu.				
6. Aktivitelerin hakkında komşularla konuştu.				
7. Yanında bir başka büyüğün bulunması gereken durumda o kişinin gerçekten seninle olup olmadığını kontrol etti.				
8. Seninle neler planladığın hakkında konuştu.				
9. Katılmana izin vermeden önce planlanan aktivitelerin özellikleri hakkında sorular sordu.				
10. Planlı aktiviteler sonrası neler olduğunu sordu.				
11. Ev ödevini bitirip bitirmediğini kontrol etti.				
12. Okuldaki durumun hakkında öğretmenlerin ile konuştu.				
13. Ev ödevlerine baktı.				
14. Okuldaki durumun ve notların hakkında seninle konuştu				
15. Ne yediğini kontrol etti.				
16. Egzersiz alışkanlıklarını kontrol etti.				
17. Seninle ruh halindeki değişiklikler hakkında konuştu.				
18. Seninle yeme alışkanlıkların hakkında konuştu.				
19. Evde bilgisayarı herkesin açık ve kolaylıkla görebileceği bir yere yerleştirdi.				
20. Bilgisayar başında harcadığın zamanı sınırladı.				
21. Bilgisayarına belli internet sitelerine girişi engellemek için özel bir program yükledi.				
22. Bazı yöntemler ile hangi internet sitelerine girdiğini kontrol etti.				
23. Telefon konuşmalarına zaman sınırlaması koydu.				
24. Telefonla konuşurken sonlandırmanı istedi.				
25. Senin haberin olmadan telefon konuşmalarını dinledi.				
26. Dolap ve çekmecelerini karıştırdı.				
27. Özel notlarını veya günlüğünü okudu.				

Ek-3 Akran İlişkileri Ölçeği

ARKADAŞ İLİŞKİLERİ ÖLÇEĞİ

Bu ölçek, gençlerin arkadaşları ile ilişkilerinde yaşadıklarını ve hissettiklerini ölçmek amacı ile hazırlanmıştır. İlk bölümde 18 ifade vardır. Sizden istenen her ifadeyi dikkatle okuyup, her ifade için beş yanıt seçeneğinden birini kitapçık üzerinde ilgili yere işaretlemenizdir.

Yanıtlarınız gizli tutulacak ve hiçbir kişiye ya da kuruluşa bildirilmeyecektir. Katkılarınız için teşekkür ederim.

		Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Nadiren	Hiçbir zaman
1.	Arkadaşlarım beni severler	()	()	()	()	()
2.	İşler yolunda gitmediğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.	()	()	()	()	()
3.	Arkadaşlarımı korumak için gerektiğinde yalan söylerim.	()	()	()	()	()
4.	Arkadaşlarım düşüncelerimi duymaktan hoşlanırlar.	()	()	()	()	()
5.	Arkadaşlarımın başı polisle derde girse, onları korumak için yalan söylerim.	()	()	()	()	()
6.	Ailemle ilgili sorunlarımı arkadaşlarımla konuşurum.	()	()	()	()	()
7.	Kendimi kötü hissettiğimde arkadaşlarımı aramak beni rahatladır.	()	()	()	()	()
8.	Arkadaşlarıma güvenirim.	()	()	()	()	()
9.	Arkadaşlarıma gerçekleri söyleyecek kadar güvenirim.	()	()	()	()	()
10.	Arkadaşlarım bana saygı duyarlar.	()	()	()	()	()
11.	Arkadaşlarımla birbirimizi çok severiz.	()	()	()	()	()
12.	Arkadaşlarım bana ilgi gösterirler.	()	()	()	()	()
13.	Arkadaşlarım sorunlarımla ilgilenirler.	()	()	()	()	()
14.	Annemin ve babamın, beni anlayıp anlamadıklarını arkadaşlarımla konuşurum.	()	()	()	()	()
15.	Sorunlarım olduğunda arkadaşlarım bana yardım ederler.	()	()	()	()	()
16.	Arkadaşlarım düşüncelerime önem verirler.	()	()	()	()	()
17.	Arkadaşlarım beni bir belaya sürükleseler bile, yine de onlarla olurum.	()	()	()	()	()
18.	En iyi arkadaşım gibi olmak isterim.	()	()	()	()	()

Ek-4 Araştırma İzinleri

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Sayı : 79594239-302.14.03/
Konu : Araştırma İzni (Hakan KARAKAŞ)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : Bolu Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü 02/04/2018 tarih ve 6721748 sayılı
Araştırma İzni konulu yazı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi Hakan KARAKAŞ'ın "Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn İzlemesi ve Akran İlişkilerinin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında ölçek uygulama talebinin uygun görüldüğüne ilişkin, Bolu Valiliği İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün ilgi yazısı ilişiktir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

e-imzalıdır
Prof. Dr. Erol AYAZ
Rektör Yardımcısı

Ek:Yazı (2 sayfa)

T.C.
BOLU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 39307281-605.01-E.6721748
Konu : Araştırma İzni

02.04.2018

DAĞITIM YERLERİNE

- İlgi : a) Abant İzzet Baysal Üniversitesinin 22.03.2018 tarihli ve 26073066-605.01-E.3622 sayılı yazısı.
b) Valilik Makamının 30.03.2018 tarih ve 6604011 sayılı oluru.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Eğitimi Bilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi Hakan KARAKAŞ' ın "Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn İzlemesi ve Akran İlişkilerinin İncelenmesi" konulu tez çalışması kapsamında ölçek uygulama isteğinin uygun görüldüğüne dair ilgi (b) olur ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

İbrahim KUNUK
Vali a.
Millî Eğitim Müdür V.

Ek: Olur (1 sayfa)

Dağıtım:
Abant İzzet Baysal Üniversitesi Rektörlüğüne
(Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü)
50. Yıl İzzet Baysal Ortaokulu Müdürlüğüne
Şehit Ozan Özen Ortaokulu Müdürlüğüne
Karaköy TOKİ Ortaokulu Müdürlüğüne
Cumhuriyet Ortaokulu Müdürlüğüne
Mevlana Ortaokulu Müdürlüğüne

02 Nisan 2018

Murat AYDIN
Bolu M.E.M. Destek Hizmetleri

Adres: Akraç Mah. Şehit Güven Keskin Cad. No:8/A Merkez/BOLU
Elektronik Ağı: www.bolu.meb.gov.tr
e-posta: stratejigelistirme14@meb.gov.tr

Bilgi için: A. ZORLU - Bil. İşlet.
Tel: 0 (374) 280 14 42
Faks: 0 (374) 280 14 50

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 27fe-5e25-34b0-9575-ed4b kodu ile teyit edilebilir.

T.C.
BOLU VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 39307281-605.01-E.6604011
Konu : Araştırma İzin İsteği
(Hakan KARAKAŞ)

30/03/2018

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a) Abant İzzet Baysal Üniversitesinin 22.03.2018 tarihli ve 26073066-605.01-E.3622 sayılı yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığının 22.08.2017 tarih ve 35558626-10.06.01-E.12607291 (2017/25) sayılı genelgesi.

Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Eğitimi Bilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi Hakan KARAKAŞ' ın "Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn İzlemesi ve Akran İlişkilerinin İncelenmesi" konulu tez çalışmasına veri sağlamak için, ekli listede isimleri bulunan ortaokullarda öğrenim gören 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerine ölçek uygulama isteğine ilişkin ilgi (a) yazı ve ekleri incelenmiştir.

Söz konusu uygulamanın; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarına uygun olarak yürürlükte olan tüm yasal düzenlemelerde belirtilen ilke, esas ve amaçlara aykırılık teşkil etmeyecek şekilde, denetimi ilgili okul müdürlükleri tarafından gerçekleştirilmek üzere, eğitim-öğretimin aksatılmaması kaydıyla ve ilgi (b) genelge doğrultusunda yapılması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Yasin YEŞİL
Millî Eğitim Müdür V.

OLUR
30/03/2018

Ahmet ATILKAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek: İlgi (a) Yazı ve Ekleri (22 sayfa)

Adres: Aktaş Mah. Şehit Güven Keskin Cad. No:8/A Merkez/BOLU
Elektronik Ağ: www.bolu.meb.gov.tr
e-posta: stratejigelistirme14@meb.gov.tr

Bilgi için: A. ZORLU - Bil. İşlet.
Tel: 0 (374) 280 14 42
Faks: 0 (374) 280 14 50

Ba evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. <https://evrak.sagun.meb.gov.tr> adresinden. da02-b13e-3c39-8353-78f5 koda ile teyit edilebilir.

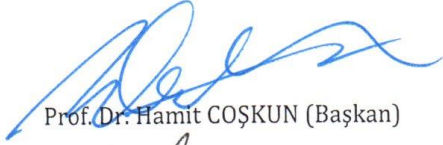

Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

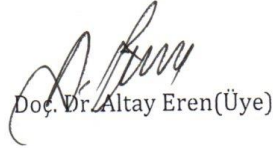
Hakan KARAKAŞ
Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Bilimleri ABD

Sayın Hakan KARAKAŞ,

“Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn İzlemesi ve Akran İlişkilerinin İncelenmesi” konulu araştırmanız ile ilgili olarak Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimlerde İnsan Araştırmaları Etik Kuruluna 16.06.2017 tarihli yapmış olduğunuz başvuru (Protokol NO. 2017/201) kurulumuzun 17.07.2017 tarihli ve 2017/06 toplantısında değerlendirilerek etik olarak uygun bulunmuştur. Bilgilerinize sunarız.

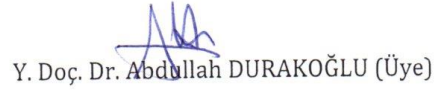

Prof. Dr. Hamit COŞKUN (Başkan)

Prof. Dr. Mehmet ERYİĞİT (Üye)

Doç. Dr. Altay Eren (Üye)

Doç. Dr. H. Birol YALÇIN (Üye)

Doç. Dr. Seval ALKOY (Üye)

Y. Doç. Dr. Abdullah DURAKOĞLU (Üye)

Av. Zühal Demirci (Üye)

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Hakan KARAKAŞ

Doğum Yeri- Yılı : Bolu, 1988

İletişim Adresi

E-mail Adresi : karakas_14@hotmail.com

Eğitim Durumu

2002-2005 : 60. Yıl ÇPL, Lise, BOLU-YENİÇAĞA.

2005-2009 : Sakarya Üniversitesi, Hendek Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, Lisans, SAKARYA.

2013-2019 : Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Eğitimi Bilim Dalı, Yüksek Lisans, BOLU.

Çalıştığı Kurumlar

2009-2012 : Kağızman Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi, Okul Psikolojik Danışmanı, KARS

2012-2015 : Behiye Baysal Ticaret Meslek Lisesi, Okul Psikolojik Danışmanı, BOLU

2015-..... : Emine Mehmet Baysal Özel Eğitim Uygulama Okulu, Müdür Yardımcısı, BOLU